

Mirka Sneck

MITÄ TYÖPAJAN JÄLKEEN ?

**Nuorten kokemukset työpajatoiminnasta ja sen merkityksestä
koulutus -ja työuralle**

**Pro gradu- tutkielma
Kevätlukukausi 2000
Kasvatustieteen laitos
Jyväskylän yliopisto**

TIIVISTELMÄ

Sneck, Mirka. 2000. MITÄ TYÖPAJAN JÄLKEEN? Nuorten kokemukset työpajatoiminnasta ja sen merkityksestä koulutus- ja työuralle. Pro gradu-tutkielma. Kasvatustieteen laitos, Jyväskylän yliopisto. 114 sivua.

Nuorten siirtyminen koulutuksesta työelämään ei suju ongelmitta. Työttömyys voi kohdata ketä tahansa, mutta varsinkin ammattitaidottomilla nuorilla on vaikeuksia. Erityisesti heikompiosaiten nuorten työelämään kiinnittymisen turvaamiseksi on useimpiin Suomen kuntiin perustettu työpajatoimintaa. Työpajoista onkin tullut 1990-luvulla keskeinen työvoimapoliittinen toimenpide, mikä koskettaa vuosittain tuhansien nuorten elämää.

Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää nuorten työpajakokemuksia, heidän sijoittumistaan työpajajakson jälkeen ja nuorten arvioita työpajajakson merkityksestä koulutukseen tai työhön hakeutumisessa. Tutkimushenkilöinä oli 11 nuorta, jotka olivat osallistuneet työpajajaksolle Jämsänkosken työpajassa. Aineisto kerättiin teemahaastattelulla keväällä 1999.

Tutkimuksen tulokset työpajakokemuksista olivat samansuuntaisia aikaisempien työpajatutkimusten kanssa. Paja-ajan hyvinä puolina pidettiin mukavaa ilmapiiriä, joustavuutta ja työttömyyden katkaisua. Kielteisinä puolina koettiin ajoittainen töiden vähyys, tylsät työtehtävät ja huono palkka.

Suurimmalla osalla työpaikka tai ammatillinen suuntautuminen oli pajajaksonkin jälkeen löytymättä. Nuoret eivät kokeneet työpajajaksolla olleen suoranaista merkitystä jakson jälkeisiin työ- ja koulutusratkaisuihin. Työpajatoiminnan tuloksellisuuden arvioinnissa pyrittiin määrällisen työ- ja koulutuspaikkatilanteen lisäksi huomioimaan laadullisia tekijöitä mm. motivoituminen, elämänhallinnan paraneminen ja työelämätaidot. Nämä asiat saattoivat nuoren mielessä olla heikosti tiedostettuja ja niiden yhteys työpajajaksoon erotettuna muista tekijöistä vaikea hahmottaa.

Tutkimushenkilöt jaettiin työ- ja koulutusratkaisujen mukaan kolmeen ryhmään, joita olivat aktiiviset työttömät, oman alansa löytäneet nuoret sekä vaihtoehdot avoinna olevat nuoret. Työpaja-ajan merkityksellisyys kategorioitiin kolmeen pääluokkaan; työpaja oli hauska harjoittelupaikka, tilapäinen elämänvaihe tai pakkoratkaisu.

Työpajatoiminnan tekee haasteelliseksi siellä työskentelevien nuorten erilaiset lähtökohdat ja tarpeet. Työpaja joutuu miettimään rooliaan, tavoitteitaan ja keinojaan työmarkkinoiden ja koulutusjärjestelmän välimaastossa. Johtopäätöksenä todetaan, että työpajan markkinointi, yrityskontaktit ja toimintamuotojen eriyttäminen olisi tarpeellista työpajan kehittämiseksi paremmin nuorten tarpeita vastaavaksi.

Asiasanat: työpajatoiminta, nuorisotyöttömyys, syrjäytyminen, työllistäminen

SISÄLLYS

1 YKSI RATKAISU NUORISOTYÖTTÖMYYTEEN: TYÖPAJATOIMINTA	6
2 TYÖ JA NUORISO	8
2.1 Nuorten mielipiteitä työstä	8
2.2 Nuorten suhtautuminen työttömyyteen	11
2.3 Nuorisotyöttömyyden ominaispiirteitä	13
3 KAKSI NÄKÖKULMAA NUORTEN KOULUTUS-JA TYÖLLISTYMISSONGELMIIN	17
3.1 Syrjäytymiskehitys työttömyyden selittäjänä	17
3.2 Postmoderni työyhteiskunta ja nuorten yksilöllistyneet valinnat	21
4 TYÖPAJA JA ERILAISET NUORISOTULKINNAT	25
5 TYÖPAJA TYÖTTÖMYYDEN JA SYRJÄYTYMISEN KATKAISIJANA	31
5.1 Työpajoja koskeva aikaisempi tutkimus	31
5.2 Työpajojen lukumäärä ja toimintaideat	33
5.3 Työpajoissa tehtävät työt	36
5.4 Työpajanuorten yhteisiä piirteitä	37
5.5 Nuorten kokemuksia työpajatoiminnasta	40
5.5.1 Myönteiset kokemukset	40
5.5.2 Kielteiset kokemukset	41
5.6 Työpajojen arviointia ja kehittämisehdotuksia	43
6 TUTKIMUKSEN TARKOITUS	47
6.1 Työpajajakso päättyy, mitä seuraavaksi?	47
6.2 Tutkimusongelmat	49

7 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	51
7.1 Työpajatoiminta Jämsänkoskella	51
7.2 Tutkimusmenetelmänä haastattelu	52
7.3 Tutkimushenkilöiden tavoittaminen	54
7.4 Haastattelujen kulku	55
7.5 Aineiston analyysi ja tulkinta	57
8 TUTKIMUKSEN TULOKSET JA ANALYYSI	59
8.1 Työpaja-aikana pääsee mukaan työn ajatukseen	59
8.1.1 Työpajaan hakeutuminen, työtehtävät, oppiminen ja sen merkitys	60
8.1.2 Työpajan vahvuudet, heikkoudet ja kehittämisalueet	64
8.1.3 Onnistunut ja epäonnistunut työpajakokemus	72
8.2 Työpajajakson jälkeen haaveena työpaikka ja tasapainoinen elämä	74
8.2.1 Työttömyyskokemuksia	74
8.2.2 Toiveena työrikkaampi tulevaisuus	78
8.3 Työpajakokemukset suhteessa työhön ja koulutukseen sijoittumiseen	86
8.3.1 Aktiiviset työttömät, oman alansa löytäneet ja vaihtoehdot avoinna olevat nuoret	87
8.3.2 Hauska harjoittelupaikka, tilapäinen elämänvaihe tai pakkoratkaisu	90
9 POHDINTA	93
9.1 Tutkimuksen päätulokset	93
9.2 Työpajatoiminnan haasteet	94
9.2.1 Työpajanuorten erilaiset lähtökohdat	95
9.2.2 Kasvatustehtävän ja työn teon ristipaineessa	96
9.2.3 Työpaja koulutusjärjestelmän ja työelämän välimaastossa	98
9.3 Tutkimuksen arviointia	100
9.3.1 Tutkimuksen luotettavuus ja rajoitukset	100
9.3.2 Eettiset näkökohdat	102
9.3.3 Tutkimuksen anti ja jatkotutkimusehdotukset	103

LÄHTEET	106
LIITTEET	112
Liite 1: Haastattelurunko	112
Liite 2: Kirje	113
Liite 3: Taustatietoja	114

1 YKSI RATKAISU NUORISOTYÖTTÖMYYTEEN: TYÖPAJATOIMINTA

Nuori kohtaa ensimmäisen kerran yhteiskunnan kouriintuntuvasti pyrkiessään työmarkkinoille. Siinä elämänvaiheessa työ on paljon muutakin kuin toimeentuloa, se on itsenäistymisen merkki ja osa aikuisen identiteettiä. (Pohjola 1995, 20; Swärd 1995, 33-34.) Nuorten pääsy työhön ei kuitenkaan ole mikään itsestään selvä asia. Suomen nuorisotyöttömyys on pysynyt jo vuosia korkealla tasolla. Varsinkin nuoret, joiden koulutus- tai työkokemustaustassa on puutteita kohtaavat ongelmia. Nuoren itsenäistymisen tiellä voikin nyky-yhteiskunnassa olla suuria esteitä. Nuorisotyöttömyys on ollut Euroopan unionissa keskeisesti esillä vuodesta 1994 jolloin oli Essenin Eurooppa-neuvoston kokous. Työttömiä nuoria on kehoitettu olemaan koulutuksessa pidempään jotta he voisivat parantaa perusvalmiuksiaan ja koulutustasoaan. Nuorten työnsaantia on myös yritetty helpottaa lisäämällä mahdollisuuksia koulutukseen pääsyyn, luomalla yhteyksiä koulun ja työelämän välille ja tukemalla työharjoittelua erilaisilla oppi- ja harjoittelusopimuksilla. (Virtanen 1998, 5.)

Yksi nuorten työnsaannin helpottamisen keino on työpajatoiminta. Työpajatoiminta on hakenut paikkaansa työyhteiskunnassa jo 1980-luvulta lähtien. Työpajojen toimintatavat ovat vuosien varrella vaihdelleet hieman työpajasta toiseen. Päätargetoituksena on kuitenkin turvata syystä tai toisesta huonoon työmarkkina-asemaan joutuneelle nuorelle kosketus työelämään työharjoittelun avulla. Näin katkaistaan työttömyysaika ja ehkäistään juuttuminen työttömyyskierteeseen mahdollisimman varhain. Työpajoille tyypillisiä töitä ovat erilaiset korjaustyöt, ruokala- tai kahvilatoiminta sekä kasvavana alana mediapajat.

Nykyään työpajatoiminta on vakiinnuttanut asemansa, lukumäärän ollessa tällä hetkellä noin 350 pajaa. Työkasvatuksen lisäksi nykyisessä pajatoiminnassa

koulutukselliset seikat painottuvat entistä enemmän. Tarkoitus on antaa ohjauksellista tukea nuorelle hänen hakeutumisessaan työelämään tai koulutukseen pajajakson jälkeen. Tavoitteena on, että työpajajakso ei ole vain hetken helpotus tukalaan tilanteeseen vaan siitä olisi todellista apua nuoren etsiessä paikkaansa koulutus- ja työmarkkinoilla.

Tutustuttuani työpajoista tehtyihin tutkimuksiin huomasin läpi 1990-luvun toistuvan seikan, että työpajajakson läpikäyneiden nuorten seurantatutkimusta ei ole juurikaan tehty ja sille mainitaan olevan tarvetta. Pro gradu -tutkielman puitteissa pitkäaikainen seuranta ei ole mahdollista, mutta omassa työssäni halusin ottaa näkökulman esille. Tarkoituksena on saada kuuluviin nuorten omat mielipiteet toiminnasta ja heidän kokemuksensa työpajajakson hyödyllisyydestä omalle koulutus- tai työuralleen. Tutkimuksen kolme pääongelmaa ovat: 1) Millaisia kokemuksia nuorella on omasta työpajajaksostaan? 2) Miltä näyttää nuoren koulutus- ja työhistoria työpajajakson jälkeen? 3) Miten nuori kokee työpajajakson vaikuttaneen asemaansa työ- ja koulutusmarkkinoilla? Tutkimusmenetelmänä käytetään teemahaastattelua.

Aluksi käsitellään yleisemmin nuoret -ja työproblematiikkaa, esittelen nuorten mielipiteitä työstä ja työttömyydestä sekä nuorisotyöttömyydelle ominaisia piirteitä. Seuraava luku hahmottelee erilaisia nuorisonäkökulmia, jotka antavat oman selityksensä nuorten ja työmarkkinoiden kohtaamisen ongelmille. Nuoruuden tarkastelukulmat eivät todellisuudessa välttämättä ole näin kaavamaisia, vaan ovat olemassa yhtä aikaa ja samanaikaisesti sekä nuorissa itsessään, että ympäröivien ihmisten tulkinnoissa. Luvun neljä yhteenveto tarkastelee, kuinka edellä esitetyt näkökulmat nuorisotyöttömyyteen voisivat antaa oman selityksensä työpajojen olemassaololle ja näkyä niiden toiminnassa. Työpajatoimintaa käsittelevä luku esittelee aikaisempaa tutkimusta ja pyrkii antamaan yleiskuvan työpajassa tapahtuvasta toiminnasta ja siellä työskentelevistä nuorista. Teoreettisen osuuden jälkeen seuraa tutkimuksen toteutus, tulokset ja johtopäätökset.

2 TYÖ JA NUORISO

2.1 Nuorten mielipiteitä työstä

Aikakauden muuttuessa eri sukupolvien suhde työhön erilaistuu. Aikaisemman työhön sosiaalistumisen tilalle on tullut epävakaaseen yhteiskuntaan kiinnittyminen. Pitkiin ja turvallisiin työsuhteisiin tottunut vanhempi ikäpolvi suhtautuu monesti nuorisoon kuin he olisivat pullamössösukupolvea, jolle kaikki hyvä on kannettu valmiiksi kultalautasella nenän eteen. Työntekoa halveksiva, hyvinvointivaltiota häikäilemättömästi hyväkseen käyttävä iloinen työtön on heidän uhkakuvansa. Pelätään työmoraalin rapistumista. Pelkästään kulutuksen ja vapaa-ajan nähdään tarjoavan ainekset nuorten identiteetin rakentamiselle. Suomalainen työmoraali on kuitenkin osaltaan myyttistä ainesta. Kyse ei aikaisemminkaan ole ollut intohimoisesta rakkaussuhteesta työhön vaan pikemminkin pakon sanelema ratkaisu, jolla jokapäiväinen elämä ja kulutus turvattiin. Kuitenkin ihmisen kunnia määriteltiin hyvän työhämisen statuksen mukaan. (Pohjola 1996, 110; Tuohinen 1995, 128-129, 131-132.)

Viimeisen kymmenen vuoden sisällä on nuorisotutkimuksessa tullut esille seikkoja, jotka kertovat vähittäisestä syvästä muutoksesta työtä koskevan merkityskentän sisällä. Nuorille tärkeintä näyttää olevan työn mielenkiintoisuus, kun se suurille ikäluokille on ollut hyvä palkka ja keskiluokkainen status. (Tuohinen 1995, 133.) Tuohisen (1990) tutkimuksessa selvitettiin 9-luokkalaisten nuorten työodotuksia ja käsityksiä. Nuoret kohdistavat tulevaan työhönsä kovia odotuksia. Toiveiden mukaisessa työssä korostuivat itsenäisyys, mahdollisuus itsensä toteuttamiseen ja näkyvän tuloksen tuottaminen. Palkkatyötä ei tehtäisi siksi, että se on jokaisen velvollisuus vaan rahan, mielekkään tekemisen tai muista omista tarpeista, toiveista sekä omasta harkinnasta pohjautuvien seikkojen takia. Tässä näkyy selkeästi individualisoituminen. (Tuohinen 1990, 87, 92.) Työn tekemisen velvollisuusnormin katsotaan siis heikentyneen. Tuohisen tutkimuksen

nuoret olivat nuoria, joilla kosketusta työelämään oli vain koulun työharjoittelun ja mahdollisten kesätöiden osalta. Kun tutkitaan nuoria, joilla ei vielä ole kosketusta työelämään saattavat odotukset tulevasta ammatista olla epärealistisia.

Oman tulevaisuuden mietinnässä korostuu tekemisen mielenkiintoisuus ja omakoh-
taisuus. Kuitenkin nuoret ottavat vastaan työtä mikä ei näitä kriteerejä täytä. Työtä
koskevia motiiveja on monia ja niitä sopeutetaan eri tilanteisiin. Nuorten enemmistö on
varsin joustavaa työodotusten suhteen. He voivat panna hyllylle ammattityöodotuksensa
ja tarttuvat siihen mikä on mahdollista. He elävät aikaperspektiivissä, jossa arki
kestetään tulevaisuudentoiveen avulla. (Tuohinen 1995, 133-136.)

Hieman erilaisia näkökantoja tulee esiin Nyysölän (1994) tutkimuksesta. Siinä
tutkittiin työttömien nuorien työhön suhtautumista. Heitä pyydettiin valitsemaan seuraavien
vaihtoehtojen välillä 1) Työ on keino hankkia elanto 2) Työ antaa mahdollisuuden
käyttää kykyjään ja 3) Työ on elämäntehtävä. Tutkija itsekkin ottaa esille valintojen
ongelmallisuuden. Nuori joutuu valitsemaan kahden eri ulottuvuuden kesken, työn
välineellisyyden ja sisältövaatimusten. Ulottuvuudet eivät ole toisiaan pois sulkevia.
Haluttiin kuitenkin saada esiin ensiksi mieleen tuleva työn merkitys. Tulokset
jakautuivat aika tasaisesti elannon hankkimiseen (46 %) ja
kykyjenkäyttämömahdollisuuksien välillä (44 %). Työn näkeminen elämäntehtävänä ei
ollut kovinkaan yleistä, vain 10 % nuorista ajatteli näin. Nuorten suhtautuminen työhön
vaikuttaa olevan instrumentaalista, se on väline ansaita toimeentulo. Naiset miehiä
hieman useammin arvostivat työn sisällöllisiä merkityksiä. Vanhempien
sosioekonomisella asemalla on myös merkitystä. Ylempien toimihenkilöiden lapsista
lähes kaksi kolmasosaa oli sitä mieltä, että työ antaa mahdollisuuden käyttää kykyjään.
Työntekijöiden ja alempien toimihenkilöiden lapsille työ on enemmän pelkkä
toimeentulon väline. Työntekijöiden jälkeläisistä runsas puolet piti työtä pelkästään
elannon lähteenä. Ulkokohtainen suhtautuminen työhön paljastuu siinä, että työ ja raha
symboloivat monesti miehille tosi miehen kunniaa. Alhaisella elintasolla on turha edes
tavoitella tyttöystävää. (Aaltojärvi 1995, 121; Nyysölä 1994, 133-135.) Mies on
omaksunut ajatuksen, että hänen yhteiskunta- ja perheenelatuskelpoisuutensa mitataan
taloudellisilla seikoilla.

Näin ollen Nyysölän (1994) ja Aaltojärven (1995) saamat tulokset eivät tunnu
sopivan muihin nuorten työasenteita selvittäneiden tutkimusten tuloksiin kuten esim.

Tuohisen(1990) tutkimukseen. Edellisissä tutkimuksissa painottui instrumentaalisuus ja Tuohisella työn sisällölliset tekijät. Tutkimusajankohtien välillä on kuitenkin tapahtunut paljon. 1990-luvun alun työllisyystilanne oli hyvä, jolloin omalle työlle uskallettiin asettaa suurempia vaatimuksia kuin muutama vuosi myöhemmin lama-aikana. Toisaalta yhtä oikeaa työhön suhtautumistapaa ei ole olemassa, eikä välineellisen suhtautumisen tarvitse olla sen halpa-arvoisempi työasenne.

Alle 30-vuotiailla miehillä on naisia välineellisempi suhtautumistapa työhön, miehistä 27 % verrattuna naisten 18 %. Tässä ikäryhmässä ammatillisen koulutuksen puuttuminen on yhä yleistä. Kolmannes 20-29 vuotiaista on vailla ammatillista koulutusta. Osalla koulutus tosin on vielä kesken. Ilman tutkintotodistusta on nykyään vaikea löytää työtä. Nuorten välineellinen suhtautuminen saattaa lisääntyä työuran alussa, mikäli nuori ei saa työpaikkoja, jotka vastaisivat hänen odotuksiaan. Instrumentalismi on tällöin puolustusmekanismi, joka suojaa itsearvostusta ja identiteettiä. (Pohjola 1996, 113- 115; Tuohinen 1990, 107-108.)

Huolimatta nuoren työasenteesta on työn arvostus säilynyt korkeana. Huoli nuorison työmoraalista näyttääkin olevan turha. Yli 90 % pohjoismaisista nuorista työttömistä oli sitä mieltä, että on tärkeää olla työpaikka. Työn elämässään kokee todella tärkeäksi 93 % kaikista naisista, työttömien naisten ollessa kyseessä luku on vain yhden prosentin alhaisempi. Miehillä ero työllisten ja työttömien välillä on suurempi. Kaikista miehistä näin ajattelee 90 %, mutta työttömistä miehistä vain 86 %. (Julkunen & Malmberg-Heimonen 1998, 98-99; Malmberg 1997, 69.)

Nyyssölän (1994) tutkimustulokset eivät anna tukea sille, että työttömät nuoret olisivat passivoituneita ja yhteiskunnasta vetäytyneitä. Heillä tuntuu olevan kiinnostusta yleishyödyllistä toimintaa ja epävirallista työllistämistä kohtaan. Nämä ovat työllistämistoimenpiteitä, joissa palkkatyön ja epävirallisella sektorilla tapahtuvaa työn välistä rajaa on höllennetty. Nuoret suhtautuivat melko myönteisesti työmarkkinajoustavuuteen johon laskettiin kuuluvaksi työaikajousto, palkkajousto, moniammattisuus ja työsuhteen määräaikaisuus. Myönteisintä suhtautuminen oli moniammattisuuden ja työaikajoustopuolelta. Nuoret työttömät ovat kuitenkin hyvin heterogeeninen ryhmä, joilla on erilaisia intressejä. Heitä ei työllistämistoimenpiteissäkään saisi kohdella samanlaisena joukkona. (Nyyssölä 1994, 154-155, 220.)

2.2 Nuorten suhtautuminen työttömyyteen

Työttömyys ja työn epävarmuus ovat nuorten huolenaiheena ympäri Euroopan. Nuorisotyöttömien määrä vaihtelee maasta ja alueesta toiseen, mutta työttömyyttä pelätään kaikkialla. (Cavalli 1995, 37.) Nuorten ajatukset työttömyyden syistä vaihtelevat eri maissa. Julkunen ja Malmberg-Heimosen (1998) pohjoismaisessa vertailussa selvisi, että islantilaiset ja tanskalaiset kokivat työttömyyden syiden olevan enemmän yksilössä itsessään, kun taas muiden Pohjoismaiden nuoret syytivät enemmän yhteiskuntaa. Työssäkäyvät ja opiskelevat nuoret olivat yleisemmin yksilötekijöiden kannalla kun taas työttömät syytivät yhteiskuntaa ja kohdistavat siihen kärjekästäkin kritiikkiä. Työttömyysajan kestolla oli merkitystä, lyhyemmän aikaa työttömänä olleet syytivät enemmän yksilöä itseään tilanteestaan. Omalla passiivisuudella oletetaan tällöin olevan merkitystä. Suomalaiset ja tanskalaiset nuoret kokivat itsensä eniten leimaantuneiksi työttömyytensä takia. Tämä todistaa, ettei korkea työttömyys kuten Suomessa välttämättä johda vähemmän leimaavaan sosiaaliseen ilmapiiriin. (Julkunen & Malmberg-Heimonen 1998, 93-95; Virtanen 1995, 49-52.)

Työttömyyden kielteiset puolet ovat moninaiset. Työttömyyden terveysvaikutukset näyttävät olevan Pohjoismaista suurimmillaan Suomessa, jossa ihmiset määrittävät itsensä vähiten terveiksi. Työttömien naisten oireilu on lisääntynyt enemmän kuin minkään muun naisten sosioekonomisen ryhmän. Muutenkin naiset kokevat työttömyysaikanaan miehiä enemmän negatiivisia tunteita kuten taloudellista riippuvuutta muista ja eristyneisyyden tunnetta. Naiset kokivat myös miehiä enemmän mielenterveysongelmia. (Julkunen & Malmberg-Heimonen 1998, 69, 130-131; Malmberg 1997, 11.) Tulokset eivät juuri anna tukea aikaisimmille tutkimuksille, joista osa on sitä mieltä, että naiset eivät kärsi työttömyydestä niin paljon, koska mies- ja naiskulttuurit eroavat toisistaan ja naisen vaihtoehto on jäädä kotiäidiksi. Perinteinen itsellisyys ja omillaan toimeen tuleminen vahva korostus näkyy kummallakin sukupuolella. Työttömyyden kokemuksissa voimakkaasti korostuu mielekkään työn ja ammatin lykkääntymisen harmittavuuttakin enemmän huoli toisten elätettävänä olemisesta. (Ahola 1996, 152-153; Tuohinen 1995, 138.)

Nuoret Pohjoismaissa näyttävät kuitenkin selviävän hyvin työttömyysajasta. Yleensä nuoret kokevat, etteivät sukulaiset ja ystävät ole muuttaneet suhtautumistaan heidän työttömyytensä takia. Työttömyydestä on voinut seurata jotain hyvääkin. Aika on kielteisistäkin puolista huolimatta auttanut itsenäistymään ja huolehtimaan omista asioistaan, olemaan esimerkiksi rahankäytön kanssa tarkempi. Työttömyysaikana koetut positiiviset tunteet kuten perheelle, ystäville ja harrastuksille jäävä aika ehkä todistavat, että nuoret pitävät epävarmuutta ja riskejä osana elämää. Työttömänäkin voi elää onnellista arkea. (Julkunen & Malmberg- Heimonen 1998, 130-131; Virtanen 1995, 49-52.)

Suurin osa työttömistä nuorista oli sitä mieltä, ettei työttömyys ollut vähentänyt kiinnostusta työntekoon. Kuitenkin työttömyyden vaikutukset palkkatyöhön sitoutumiseen näyttävät kasautuvan tiettyihin ryhmiin. Rikkinainen työhistoria, pitkittynyt työttömyys ja alhainen koulutus näyttävät jollain tasolla heikentävän palkkatyönormia. Pitkään pelkkien tukitoimenpiteiden varassa elävien ihmisten kohdalla löytyi yhteisiä piirteitä koko Pohjoismaisessa vertailussa. Sosiaaliturvan ollessa ainoa tulon lähde ihmiset kokevat itsensä köyhäksi. Elämä on jaksottaista ja riippuvaista tukitoimenpiteistä. Pitkäaikainen riippuvaisuus taas voimistaa deprivatiokokemuksia. (Julkunen 1995, 32-34; Nyssölä 1994, 143-145.)

Päivärinta (1997) käyttää aineistonaan Työttömän tarina- kilpailuun osallistuneiden 25-vuotiaiden ja nuorempien työttömien kertomuksia. Kertomuksista erottui erilaisia työttömyysidentiteettejä, jotka voivat olla myös samanaikaisesti läsnä. *Sosiaalipummi-identiteetti* on elämistä yhteiskunnan siivellä. Joutenolosta maksetaan ja työttömyys koetaan lomaksi tai vapaa-ajaksi. Nuoret positioivat itsensä tähän kategoriaan vain toisten ihmisten määrittelyjen ja oletusten kautta. *Köyhän työttömän identiteetin* keskiössä on raha. Identiteettiä käytetään vastakkaisena sosiaalipummi-identiteetille. Kertomuksissa kuvaillaan mistä työttömyyden takia on jouduttu luopumaan ja mihin työttömyysavustuksia käytetään. Työttömyys on jatkuvaa rahapulaa. *Partiolaisidentiteettiin* kuuluu ahkeruuden, aktiivisuuden ja tulevaisuussuuntautuneisuuden osoittaminen niin työssä, koulutuksessa kuin harrastuksissakin. Työttömyys on positiivinen kokemus ja itsensä kehittämisen aikaa. *Sivullisen-identiteetissä* ihmisellä ei ole työtä, joka jäsentäisi aikaa tai antaisi statusta. Omat vaikutusmahdollisuudet ovat vähissä. Työttömyys katkaisee elämän

lineaarisuuden. Lapsuuden ja nuoruuden jälkeen ei seuraakaan itsenäinen aikuisuus. Aikuistuminen jää kesken. (Päivärinta 1997, 23-49.)

2.3 Nuorisotyöttömyyden ominaispiirteitä

Nuorisotyöttömyyden huippuvuonna 1993 työttöminä oli 36 % Suomen nuorista. Alle 25-vuotiaita työttömiä oli tällöin 116 000 henkilöä. Vuonna 1995 nuorten työttömyysluvat Pohjoismaissa olivat korkeimmat, Suomessa 29.9 %. Muiden Pohjoismaiden luvut vaihtelivat 9.7 ja 15.3 % välillä. Työttömyysluvat ovat pienentyneet ollen vuonna 1997 Suomessa noin 54 000 henkeä. Lokakuussa 1998 työministeriön tietojen mukaan työttömänä oli 15800 sellaista nuorta, joilta puuttui ammatillinen koulutus. (Vehviläinen 1999, 21; Julkunen & Malmberg- Heimonen 1998, 1,18; Virtanen 1998, 91.)

Pohjoismaisesta nuorisotyöttömyystutkimuksesta selvisi, että miesten työttömyys on koko 1980- ja 90-luvun ollut suurempi kuin naisten. Miehillä oli keskimäärin pidempi työttömyyskausi takanaan kuin naisilla, miehillä keskimäärin vuosi ja 11 kuukautta, naisilla kolme kuukautta vähemmän. Vuodesta 1994 alkaen miesten työttömyys on kuitenkin vähentynyt nopeammin kuin naisten. Pisin työttömyysaika oli nuorilla, joilla oli taustallaan pelkkä peruskoulu tai jotka olivat keskeyttäneet sen. Tähän ryhmän kuuluvien työttömyysaika oli kuusi kuukautta pidempi kuin koko ryhmän keskimäärin. Ammattikoulutusta saaneilla oli pidemmät työttömyysajat kuin ylioppilailta. Ammattikoulutusta saaneet tytöt menestyivät poikia paremmin. Muuten sukupuolten välillä ei ollut merkittäviä eroja. (Malmberg 1997, 39, 56-57, 60-61.)

Nuorisotyöttömyysluvat ovat tavallisesti korkeampia kuin työttömyysluvat yleensä. Nuoren korkeampi riski joutua työttömäksi johtuu useistakin tekijöistä. Ensimmäisen työpaikan löytyminen saattaa viedä aikaa ja koulunsa päättäneistä tulee usein hetkeksi kitkatyöttömiä. Nuorten työsuhteet katkeavat helpommin kuin aikuisten, koska työsuhteet ovat usein määräaikaista ja kausiluonteisia. Nuoret sanoutuvat irti työsuhteista hieman herkemmin. Eräänä syynä on elämäntilanne, jossa vasta haetaan itselle sopivaa ammattiuraa. Toinen kielteisempi syy on se, millaista työtä heille on tarjolla. Työt ovat usein yksitoikkaisia, matalapalkkaisia, ilman etenemismahdollisuuksia ja

työpaikkakoulutusta olevia työpaikkoja. Tällaisia aloja ovat esimerkiksi vähittäiskauppa ja siivoustoiminta. (Hämäläinen 1998, 191; Julkunen & Malmberg-Heimonen 1998, 17.)

Nuorten työttömyysluvut riippuvat myös siitä kuinka niitä tarkastellaan. Työllisiksi lasketaan vähintään yhtenä päivänä työtä tekevät ja siitä palkkaa ja voittoa saavat henkilöt. Työttömäksi lasketaan henkilö, joka tutkimusaikana on vaille työtä, etsii sitä tai odottaa sovitun työn alkua tai on pakkolomalla. Työvoimaan kuulumattomaan ryhmään luetaan kuuluvaksi opiskelijat, asevelvollisuutta suorittavat, työkyvyttömät, omaa kotitaloutta hoitavat ja eräät muut ryhmät. Työttömyysluvut muuttuvat mikäli tarkastellaankin ansiotyön laajuuden sijasta työn puutetta. Tässä tapauksessa osa työllisistä on vajaatyöllisiä tai muuten alityöllisiä. Vajaatyölliseksi luetaan nuori, joka tekee lyhennettyä työviikkoa ja/tai hänen normaali työaikansa on alle 30 tuntia viikossa. Piilotyöttömiä ovat nuoret, jotka eivät etsi työtä aktiivisesti, mutta ottaisivat työn vastaan jos sitä olisi paikkakunnalla tarjolla. Vuonna 1993 oli perinteisesti mitattuja nuoria työttömiä 90 000 henkeä. Kun lukuun lisätään vajaatyölliset ja piilotyöttömät nousee työn puutteessa elävien nuorten lukumäärä 183 000 nuoreen. Tämä oli 29 % ikäryhmästä ja suurempi kuin työssä käyvien määrä 25 % . Lisäksi lähes kolmasosa nuorista palkansaajista on osa-aikaisia ja liki puolet nuorten työsuhteista määräaikaista. Nuorten uusista työsuhteista vain kuudesosa on kokoaikaista ja pysyviä. (Nätti 1995, 85-86; 88-90.)

Kärkkäinen (1993) tiivistää tekijät, jotka ovat vaikuttaneet suomalaisen nuorisotyöttömyyspolitiikkaan läpi 1900-luvun. Nuorisotyöttömiä on pidetty haavoittuvampina kuin aikuisia työttömiä. Heihin kohdistuvia toimenpiteitä luonnehtii enemmän joutenolon katkaiseminen kuin auttaminen normaalin elämän elämiseen. Nuoren on syytä olla tyytyväinen tarjottuun työpaikkaan, vaikka työehdot tai palkkaus olisivat huonompia kuin vanhemman työntekijän. (Baizerman & Magnuson 1996, 49-51; Kärkkäinen 1993, 48-49.)

Nuorisotutkimuksen parissa työskentelevät tutkijat ovat pyrkineet avartamaan kuvaa nuorista työttömistä. Työttömyystutkijoiden keskuudessa kahtiajako sopeutumattomiin tai uhreihin on ollut suosittua, työttömyys nähdään joko työttömän nuoren henkilökohtaisten ominaisuuksien kuten laiskuuden, tyhmyyden tai saamattomuuden aiheuttamiksi tai sitten heitä tarkastellaan yhteiskunnallisten olosuhteiden uhreina. Enää ei suoraviivaisesti uskota, että nuorisosta tulee passiivisia ja vaille tavoitteita olevia

ajelehtijoita vaikka he olisivat pitkäänkin työttöminä. 1970-80-luvuilla oltiin hyvin vakuuttuneita nuorten haavoittuvuudesta työmarkkinoilla, 1980-luvulla julkaistiin paljon tutkimuksia, jotka tukivat tätä uhritulkintaa ja selvittivät nuorisotyöttömyyden terveysvaikutuksia. Toisaalta löytyy tutkimuksia, joissa ei ole havaittu merkittäviä muutoksia nuorten terveydentilassa tai käyttäytymisessä työttömyysaikana. Onkin olennaista huomioda, että työttömyyden kokemus on aina hyvin yksilöllinen kokemus. Työttömyysvaihetta ja sen aiheuttamaa ravistusta nuoren psyykelle voidaan pitää myös yksilölle tarpeellisena sopeutumisprosessina. Se on välivaihe uuden elämäntapamuutoksen tai erilaisten tulevaisuudensuunnitelmien omaksumisessa. (Kärkkäinen 1995, 10-14.) Tästä väittämästä voidaan olla myös toista mieltä. Ruotsalaistutkimukset nimittäin osoittavat, että nuoret pitkäaikaistyöttömät eivät hallitse köyhyyden kokemusta tai elä sen mieluummin sosiaaliturvan varassa kuin vanhempi ikäpolvikaan. Taloudellisilla vaikeuksilla ei ollut kannustusvaikutusta työnsaantiin vaan päinvastoin nuoret, joilla ei ollut taloudellisia ongelmia saivat paremmin työtä. (Julkunen & Malmberg-Heimonen 1998, 134; Swärd 1995, 35.)

Aikuisväestön käsityksillä nuorisotyöttömyydestä on merkitystä, koska ne vaikuttavat nuorisopolitiikkaan, jota Suomessa toteutetaan ja toisaalta leimat vaikuttavat nuorison käsityksiin itsestään ja alkavat ohjata heidän käyttäytymistään. (Kärkkäinen 1995, 11-14.) Pitkäaikaisesta työttömyydestä puhuttaessa onkin kyseenalaista mihin nuori sopeutuu. Sopeutuuko nuori pessimistisyyteen ja omaan huonommuuteen? Koulutus- ja työyhteiskunnassa on vallalla institutionaalinen aikuistumisnäkemys. Yksilö kulkee kuin rataa pitkin ennalta tiedossa olevaan kohteeseen. Suunta on eteenpäin, viipymiset ja poikkeamat reitiltä ovat mutkia matkassa, ongelmia ja epäonnistumista. Aikuisuuden selvyys ja lopullisuus on kuitenkin nyky-yhteiskunnasta poissa. Toisensa totaalaisesti poissulkevia elämänvaiheita ei enää ole. Ihmiset voivat tehdä ja joutuvat tekemään saman ikäisinä eri asioita ja eri-ikäisenä samoja asioita. Työttömyys asettaa kyseenalaiseksi selkeän etenemisen kohti tiettyä ammattitavoitetta. Se kriisiyttää suoraviivaista elämäntapaa ja aikuistumisen instituutiota. Työvoiman kysynnän laskiessa nuoret hakevatkin korvaavia toimintoja eli hakeutuvat koulutukseen tai suorittamaan varusmiespalvelusta. Suomessa työttömyysasteen nousu johtaa opiskelijoiden osuuden kasvuun. (Hämäläinen 1998, 204; Hoikkala 1993, 239-240, 251-252.)

Nuorisoa pitäisi tukea työuran aloittamisessa rakentamalla yksilöllisiä, joustavia ja monipuolisia mahdollisuuksia ja järjestelmiä. Työpajatoiminnan on julkinen valta nähnyt tällaiseksi. Aaltojärvi ja Paakkunainen (1995) peräänkuuluttavat kuitenkin toiminnan kehittämistä työsisältöjen ja pajojen muodon suhteen. He heittävät ilmaan kysymyksen ovatko pajat vain halpa keino välttää vastuuta ja eräänlaista 1990-luvun hätäapua. (Aaltojärvi & Paakkunainen 1995, 110.) Sitä niiden voidaankin sanoa olevan mikäli nuoret eivät pääse eteenpäin tällaisista matalantason työpaikoilta vaikka olisivat saaneet sieltä tarvitsemaansa työkokemusta. Kovin kauaskantoisia vaikutuksia ei työpajatoiminnalla ole mikäli samat nuoret palaavat sinne aina uudestaan. Nuorten kannalta työllistämistoimien haittapuolena onkin joutuminen erilaisten työllistämistoimenpiteiden kierteseen. Osa nuorista nuorista "laitostuu" työvoimatoimenpiteiden kuten työpajojen asiakkaiksi saamatta ollenkaan töitä normaaleilta työmarkkinoilta. (Puustelli 1999, 260.)

3 KAKSI NÄKÖKULMAA NUORTEN KOULUTUS- JA TYÖLLISTYMISSONGELMIIN

3.1 Syrjäytymiskehitys työttömyyden selittäjänä

Syrjäytyminen on vaikea käsite sekä teoreettisesti että empiirisesti. Ihmiset ymmärtävät sillä eri asioita riippuen siitä missä kansallisessa ja ideologisessa ympäristössä sitä tarkastellaan. Syrjäytymisen sukulaiskäsitteitä ovat esimerkiksi huono-osaisuus, marginalisoituminen ja deprivatio. (Virtanen 1996, 158.) Siljander (1996) määrittelee syrjäytyvät valtakulttuurin ongelmatapauksiksi, jotka edustavat elämäntavallaan ja toiminnallaan joko tahattomasti tai tahallisesti sellaista, mikä ei ole sovitettavissa yhteisön määrittelemiin kehyksiin. Yksilön ja valtakulttuurin normijärjestys on tällöin ristiriidassa. Syrjäytynyt on ulosajautunut keskeisiltä yhteiskunnan osa-alueilta kuten koulutuksesta, työstä ja sosiaalisista suhteista. (Siljander 1996, 9.) Työpajassa työskentelevistä nuorista osan voi sanoa olevan jossain määrin syrjäytyneitä mikäli sillä ajatellaan koulutuksesta ja työstä syrjäytymistä. Todellisia ongelmatapauksia ei useinkaan edes saada tällaiseen toimintaan mukaan.

Kartoituksessa vuonna 1994 kysyttiin nuorten syrjäytymisen uhkatekijöitä Keski-Suomessa. Vastaukseksi saatiin erityisesti koulumaailmassa esiintyvät ilmiöt (säästötoimenpiteet, peruskoulusta ammattikouluun siirtyminen kriisivaiheena), yhteiskunnalliset tekijät (työttömyys, lainsäädäntö) sekä perheisiin liittyvät seikat (avioerot, välinpitämättömyys). Lisäksi saatiin lukuisia joukko erilaisia muita syitä, joilla ajateltiin olevan vaikutusta syrjäytymiseen. (Lappalainen 1994, 4-6.) Lähes kaikesta onkin mahdollista löytää syrjäytymistä aiheuttavia tekijöitä. Keskityn seuraavassa siihen miten sosiaalisen ja koulutuksellisen syrjäytymisen ajatellaan olevan sidoksissa myös työelämässä tapahtuvaan syrjäytymiseen.

Kodin ja koulun toimintatavat. Nuoren ihmisen syrjäytyminen voi alkaa jo varhain lapsuudessa, mikäli sekä koti että koulu epäonnistuvat kasvatustehtävässään. Takalan (1992) tutkimuksessa tuli voimakkaasti esiin se kuinka paljon vaikutusta perheellä ja kodilla on syrjäytymiskehityksessä. Melkein puolella tutkimuksen syrjäytyneistä nuorista koti oli rikkoutunut heidän ollessaan lapsia. (Takala 1992, 162.) Moni lapsi elää enimmäkseen kouluvuotensa olosuhteissa, joita leimaa kodin epävakaisuus monessa suhteessa ja siihen liittyen viranomaisten tukiverkosto. Kaikkein selvimpänä syynä Suomessa on vanhempien runsas päihteiden käyttö ja siihen liittyvät riidat ja pahoinpitelyt. Näin on ymmärrettävää se, että koululaisen mahdollisuudet keskittyä täysipainoisesti koulunkäyntiin tai ylipäättään lapsena olemiseen ovat vähäiset. (Kajava 1996, 20.)

Holappa (1996) kertoo artikkelissaan Jonssonin teoriasta syrjäytymisen sosiaalisesta periytyvyydestä. Kyse on prosessista, jossa vanhemmat siirtävät oman lapsuudenkotinsa ongelmat usein tahtomattaan omille lapsilleen. Näin syntyvä sosiaalinen ja psykologinen inkompetenssi ulottaa vaikutuksensa yli sukupolvien. Lapset voivat saada kotoa syrjäytymisen ainekset, joita yhteiskunnan tarjoama tasavertaisuuteen pyrkivä päivähoito tai esiopetukseen eivät kykene muuttamaan. Kotitausta ei ole sinänsä vaikuttaja vaan monista tekijöistä koostuva ongelmakimppu. Tutkimuksissa on kiinnitetty huomiota varsinkin isien koulutukseen, ammatteihin ja varallisuuteen, mutta asenteet, erilaiset kielikoodit ja käyttäytymisnormit ovat jääneet vähemmälle huomiolle. (Holappa 1996, 103, 105).

Sosiaaliluokka ts. vanhempien sosioekonominen asema on eräs selittäjä koulumenestykselle ja myöhemmin yhteiskunnassa menestymiselle. Kuusisen 1980-luvulla julkaisemat tulokset osoittavat, että jo koulun alkuvaiheessa lahjakkuuden lisäksi oppilaan kotitaustalla on merkitystä koulumenestykseen. Mikäli oppilas oli sekä lahjakas, että kuului kotitaustaltaan ylimpään sosiaalisekonomiseen ryhmään oli hänen koulumenestyksensä aina hyvä tai keskinkertainen. Lahjakkaiden alimpaan kotitaustaryhmään kuuluneiden koulumenestys oli useammin huono tai keskinkertainen kuin hyvä. Lahjattomien osalta oli havaittavissa samanlainen suuntaus. (Kuusinen 1992, 49-52.) Koulun mahdollisuudet muovata kotien antamaa pohjaa ovat rajalliset, varsinkin kun koulu sisältää omat syrjäyttävät piirteensä. Koulu toimii keskiluokkaisten

käytäntöjen mukaisesti, jolloin erilaisen kulttuurisen koodin omaksuneet oppilaat saattavat joutua vaikeuksiin tai eivät osaa hyödyntää koulun antamia mahdollisuuksia.

Ongelmia koulussa syntyy, kun kodin ja koulun hyväksymät käyttäytymisperiaatteet joutuvat ristiriitaan. Kotona hyväksytty kielenkäyttö tai käyttäytymistapa onkin koulun sääntöjen vastainen. Opettaja joutuu kieltämään oppilasta, joka ei edes tiedosta tehneensä väärin. (Lehtinen 1997, 28-29.) Oppilas saattaa vähitellen vieraantua koulun normeista ja tavoitteista, hänestä tulee kouluallergikko, jonka koulutusura jää yleensä lyhyeksi. Nuorten ongelma ei ole se, etteivätkö he kykenisi selviytymään koulun tehtävistä. Koulumenestys ja uravalinta eivät ole pelkästään älykkyydestä riippuvaisia. Ongelmat johtuvat osaltaan kodin kulttuurisista ominaisuuksista, joiden vaikutuksia koulu ei pysty kompensoimaan. (Takala 1992, 33.)

Jo varhaisen kansakoulun päätehtäviä oli kehittää oppilaiden palkkatyövalmiuksia. Opetusrakenteissa on vielä paljonkin jäämiä näiltä ajoilta. Tavoitetta ei ole mihinkään kirjattu, vaan se kulkee piilo-opetussuunnitelman nimellä. Oppilaat ohjautuvat koulun kautta erilaisiin tehtäviin yhteiskunnassa. Tosiasia on, että jotkut aina epäonnistuvat koulun mitoilla mitattuna; saavat huonompia todistuksia, hyväksyvät aliarvostetut työt tai jäävät työttömiksi, toisin sanoen vetäytyvät vallan ja vaikutusmahdollisuuksien tavoittelusta. (Tuohinen & Vuorinen 1987, 276; Broady 1986, 161 .) Yleisimmin nämä vetäytyjät tulevat työntekijäperheistä. Vanhempien korkea koulutus johdattaa lapset pitkälle koulutusuralle, kun taas matala koulutustaso saa lapset suosimaan lyhyttä koulutusuraa usein ammatillisella väylällä. On harvinaista, että korkeakoulutettujen isien jälkikasvua löytyisi ammattikoulusta, heidän lukumääränsä on vain pari prosenttia. Sen sijaan suurimmalla osalla ammattitutkinon suorittaneista on pelkän perusasteen koulun käynyt isä. Koulutus siis pikemminkin uusintaa kuin tasoittaa yhteiskuntaryhmien välisiä eroja. (Julkunen & Malmberg- Heimonen 1998, 31-33; Skogen 1998, 28-29; Kivinen & Rinne 1995, 90-105.)

Pohjola (1994) on tutkinut nuoria, joilla on toimeentulotukea vaativa elämäntilanne. Nuoren ihmisen elämässä on kaksi murrosvaihetta. Ensimmäinen liittyy koulutukseen. Tutkimuksen henkilöiden koulutus oli pääosin peruskouluvaltainen ja suhdetta kouluun sävyttivät negatiiviset lataukset. Koulu näyttää tuottavan epäonnistujaksi oppimista, omaan ajatteluun on omaksuttu huonouden tunne. Vaarana on, että erilaiset leimat ja itseään toteuttavat ennusteet suuntaavat elämänkulkua jo varhain kohti epäonnistumista.

Syrjäytyminen koulusta saattaa johtaa koulun keskeyttämiseen tai jättäytymiseen jatkokoulutuksen ulkopuolelle. Koulun keskeyttänyt nuori saattaa kohdata pettyneet vanhemmat. Nuoren valta oman elämän hallintaan vähenee ja hän saattaa jäädä pitkäänkin taloudellisesti riippuvaiseksi vanhemmistaan. Riippuvuus heikentää itsetuntoa edelleen. Toinen elämän taitekohta on edessä kun peruskoulu päättyy. Silloin pitäisi löytää sopivat väylät kohti tulevaa ammattia ja työpaikkaa. Nuorilla valintojen hapuilevuus näkyi runsaina keskeyttämislukuina ja suurelta osalta jatkokoulutus oli jäänyt kokonaan hankkimatta. (Lehtinen 1997, 28-29; Pohjola 1994, 71-76.)

Kouluallergia nähdään Takalan (1992) tutkimuksessa yhteiskunnallisena ongelmana ja ratkaisujen pitäisi myös olla niitä. Koulun pitäisi entistä enemmän ylittää raja-aitoja ja ottaa kokonaisvaltaisempaa otetta toimintaansa. Koulun tulisi ottaa kontaktia perheisiin, harrastustoimintaan, sosiaali- ja terveydenhuoltosektorille sekä työelämään. Tämän onnistuminen edellyttää koulu yhteisöjen ja opettajien sosiologisen tietotason kasvua. (Takala 1992, 162-163.)

Koulua, lasta ja kotia ei voida erottaa, vaan ne liittyvät kiinteästi toisiinsa. Tämä korostuu varsinkin lasten kohdalla, jotka kaipaavat turvaa ja huolenpitoa koulusta. Kuitenkaan opettajat eivät ole perheterapeutteja tai sosiaalityöntekijöitä, resurssit ovat rajalliset. Säästötavoitteissa onkin unohtunut pitkän tähtäimen tarkastelu, kun tuki- ja erityisopetuksesta on karsittu ja luokkakokoja on suurennettu. (Holappa 1996, 106 ; Kajava 1996, 26.) Koulutoimen puolella tärkeimpänä keinona syrjäytymisen ehkäisyssä ja parantamisessa nähdään tukioppilastoiminta, oppilashuoltoryhmät ja tiivis yhteistyö eri sektoreiden kanssa. (Lappalainen 1994, 11.)

Työelämästä syrjäytyminen. Syrjäytymiskehitys ei ole sidoksissa vain yksilöön, hänen perheeseensä tai koulukokemuksiin. Yhteiskunnan taholta tulevat osittain julkilausumattomatkin odotukset ja paineet voivat tuntua nuoresta omasta osaamisestaan epävarmasta ihmisestä musertavilta. Yhteiskunta ja työelämä on jatkuvassa liikkeessä, kukaan ei osaa sanoa mitkä koulutuslinjat ja ammatit ovat tulevaisuudessa vahvoilla. Nuoren on vaikea suuntautua koulutuksen valintaan ja tulevaisuutensa, jos onnistumisesta ja oikeista ratkaisuista ei ole tietoa.

Yhteiskunnassa risteilee erilaisia työmoraalisia viestejä. Korostetaan ahkeruutta ja tunnollisuutta ja toisaalta aggressiivisuutta ja motivoituneisuutta. Mikäli nuori ilmoittaa, että on valmis tekemään mitä työtä tahansa voi se kuulostaa välineelliseltä

suhtautumistavalta ja rahan ahneudelta. Nuoret ajattelivat tunnollisuuden, ahkeruuden ja sopeutuvuuden olevan ominaisuuksia joille työnantaja antaa arvoa. Kuitenkin erityisosaaminen ja itsenäisyys ovat avainsanoja nykyään. Ammatilliset ja akateemiset tutkinnot materiaalistuvat todistuksissa. Ne ovat koulutuksen massautumisen takia kärsineet inflaation, mutta niiden puute on kuitenkin osoituksena kyvyttömyydestä tai haluttomuudesta. Meritokraattisen yhteiskunnan uusi alaluokka syntyy heistä, joilla ei todistuksia ole. Jopa viidennes ikäluokasta syrjäytyy kouluvuosiensa aikana, eivätkä heidän työnäkymänsä näytä hyvältä. (Rinne 1997, 450-461; Tuohinen 1995, 136-137.)

Syrjäytymisprosessissa on olennaista alkaako yksilö leimata itseään yhteiskunnan organisaatioiden ja niissä sopeutumisen mukaan. Nuoren valikoiduttua koulun keskeyttämisen myötä tietyille ammattiuuralle tai jäätyä työttömäksi hän saattaa eristäytyä lähiyhteisöstä ja joutua vallan ja kontrollin kohteeksi. Hänestä tulee normien rikkoja ja poikkeava, leimaantunut. Kansalaismielipide normijärjestelmiseen leimaa lähiyhteisöjen suhtautumista ja vaikuttaa heiltä saatavaan tukeen. (Takala 1992, 141; 161.) Syrjäytymiskehityksen ei kuitenkaan tarvitse olla näin suoraviivaista ja alaspäin suuntautuvaa. Myös spontaania nousua yksilön omilla voimavaroilla tapahtuu. Yhteiskunnan taholta on kehitetty tukipalveluja, joilla syrjäytymiskierre pyritään katkaisemaan. Sosiaali- ja vapaa-aikapuolella yleisin lääke syrjäytymiseen oli nuorisoverstas- tai työpajatoiminta. Myös muunlainen luova kerho- ja nuorisotalotoiminta koettiin tärkeäksi. (Lappalainen 1994, 12-13.)

3.2 Postmoderni työyhteiskunta ja nuorten yksilöllistyneet valinnat

Työttömäksi joutumisen syynä voidaan nähdä muutkin kuin syrjäytymistekijät. Koulutuksen ja työelämän välisen murroksen ja siirtymävaiheen ongelmista on tullut osa normaalia nuoruutta. Koulun ja työelämän epävarmuuskokemukset ovat demokratisoituneet. Työelämän ongelmat ovat keskiluokkaistuneet. Puutteellisella tai väärällä koulutuksella varustetut nuoret ovat edelleen huonoimmassa asemassa, mutta periaatteessa työttömyys voi koskettaa ketä tahansa. (Paakkunainen 1995, 8-9.)

Perinteisessä palkkatyöyhteiskunnassa koko koulutusputki on rakennettu lupaukseksi vakaasta työ- ja elämänurasta. Työelämän ja koulutuksen välinen kuilu kuitenkin kasvaa. Postmodernissa yhteiskunnassa työmarkkinat ovat epävakaistuneet ja

työn merkitys on muuttumassa, tämä rapauttaa lupauksen ammattisidonnaisuutta. Onkin kyseenalaista kykeneekö modernin teollisuusyhteiskunnan synnyttämä lapsuus- ja nuoruusikään rajoittuva koulujärjestelmä vastaamaan niihin tarpeisiin, joita jälkimoderni työyhteiskunta vaatii. (Rinne 1997, 450-461; Silvennoinen 1993, 67-68.)

Nykyajan työelämässä odotetaan erilaisia valmiuksia kuin vielä viime vuosikymmenellä. Työn luonne muuttuu projektimaiseksi tai määräaikaiseksi. Tämä edellyttää riskien hallintataitoa ja epävakauden sietämistä. Työntekijältä odotetaan valmiutta monitaitoisuuteen ja muuttuviin työtehtäviin, on oltava sopeutuva myös työehtojen suhteen. Työtkään eivät jakaannu tasaisesti, vaan yhä harvempia tarvitaan tuottamaan ne palvelut ja tuotteet, joita kulutetaan. (Nyyssölä 1998, 10-15; Rinne 1997, 450-461.)

Postmodernisuus näyttää olevan helpompi tilanne naisille kuin miehille monella elämänalueella. Tytoilla on Suomessa enemmän kulttuurista pääomaa ja he ovat joustavampia. Nykyaika vaatii lisäksi itsevastuullisuutta ja itsenäisyyttä. Feminiinisyys antaa näillä ominaisuuksilla lähtökohdat parempaan sopeutumiseen epävarmuuden keskellä. Naiset onnistuvat paremmin koulutussaavutuksissa ja elämän suunnittelussa. Nuoret miehet jumiuutuvat enemmän paikoilleen. (Julkunen & Malmberg-Heimonen 1998, 131-132; Lähteenmaa 1995, 234.)

Miesten ja naisten erojen lisäksi sukupolvien väliset suhteetkaan eivät pysy ennallaan. Nykyään tiukkojen auktoriteettien sijasta korostetaan yhteistyötä ja vuorovaikutusta. Kasvattavien auktoriteettien aika on ohi, se on korvautunut nuorten itsekasvattautumisen idealla. Nuoret ovat yksilöitä, jotka tietävät itse mitä tarvitsevat. He itse osaavat tehdä valintoja ja myös tekevät niitä, aikuisten seurattessa sivusta ja luodessa kasvattautumiselle edellytyksiä. Oppiminen ja kasvaminen kokemuksista on lopulta lapsen ja nuoren oma tehtävä. (Jokinen 1996, 23-25; Hoikkala 1993, 236.)

Vanhat, tutut tavat orientoitua maailmaan ovat saaneet rinnalleen erilaisia lähestymistapoja. Työteliäisyyden, säästäväisyyden, kotiseudun, isänmaan ja hyvinvointivaltion rinnalle astuvat uudet arvot. Ihmiset haluavat olla ensi sijassa yksilöitä, jotka eivät voimakkaasti kiinnity mihinkään sukupolvi-, ikä- tai ammattirooliin. Kuitenkin elämä kulkee monesti niitä traditionaalisia latujaan. Työttömällä ei juurikaan ole rahaa kuluttaa ja elää muutenkaan postmodernien vaatimusten mukaisesti. Jokinen (1996) toteaa, että samalla kun yhteiskunnalliset suhteet muuttuvat kylmemmiksi ja abstrakteimmiksi korostuvat intiimit ja persoonalliset asiat

sekä lähisuhteet. Kiinnitetään huomiota omaan identiteettiin ja ihmissuhteisiin. Modernille ajalle tyypillisiä tarpeita ajatellaan olevan turvallisuuden tunne ja fyysiset perustarpeet, jolloin arvoiksi nousevat oma ja maan taloudellinen hyvinvointi ja kasvu. Postmodernille ajalle tyypillisiä post-materialistisia tarpeita taas ovat esteettiset, älylliset, sosiaaliset ja itsensä toteuttamisen tarpeet. Arvot liittyvät tällöin globaalisuuteen, ekosysteemiin, läheisiin ihmisiin ja itsensä kehittämiseen. Nykyajan ihmisen arvot eivät kuitenkaan välttämättä ole pelkästään postmoderneja vaan ihmisessä vaikuttavat yhtä aikaa monen aikakauden mallit. Työttömyyden myötä lisääntynyt materiaallinen niukkuus on vähentänyt humanistisia arvoja ja lisännyt moderneja taloutta korostavia arvoja. (Helve 1996, 85; Jokinen 1996, 23-25.)

Giddens (1991) kertoo elämän yksilöllistymiseen liittyvistä valinnoista seuraavasti. Jälkitraditionaalisessa maailmassa toimiminen vaatii valintoja joille ei saa tukea vanhasta maailmasta. Nuoren ihmisen elämissä maailmat ovat muuttuneet moninaisemmiksi. Uskomukset ovat kontekstualisoituneet, kriittinen epäily on suotavaa, eikä minkään auktoriteettitahon sanaan ole pysyvästi uskomista. Ihmisen kokemusmaailma täytetään median kautta miljöillä joita ei muuten olisi mahdollista kohdata. Maailma on detraditionalisoitunut, perinteiden asema ei ole kadonnut, mutta ne vaativat olemassaololleen perusteita. (Giddens 1991, 47-55, 74-80.)

Suhtautuminen työhön ja yhteiskuntaan ei kuitenkaan näytä muuttuneen niin rajusti kuin on ennustettu. Uusimmat nuorisotutkimukset ja nuorisobarometri paljastavat, että nuorilla on itse asiassa aika traditionaalisia toiveita ja haaveita tulevaisuutensa varalle. Nuorison voisi sanoa olevan työasenteiltaan keskiluokkaista. Eri sukupolvien välinen raja hämärtyy, nuorten ja heidän vanhempiensa arvot eivät juurikaan eroa toisistaan.

Nuorisobarometritutkimuksessa haastatteluja saatiin 1288 kappaletta 15-29 vuotiailta nuorilta. Pysyvässä työsuhteessa naisista oli 56 prosenttia ja miehistä 76 %. Naisista lähes puolet ja miehistä runsas kolmannes arveli joskus kohtaavansa työttömyyden henkilökohtaisesti. Naiset ovat tottuneet työn epävarmuuteen, määräaikaiset ja osa-aikaiset työt olivat heillä paljon miehiä yleisempiä. Ammattikoulun suorittaneet olivat paljon epävarmempia tulevaisuutensa suhteen kuin korkeakoulututkinnon suorittaneet. Työttömyys koetaan yleisemmin kielteisenä asiana vaikka toimeentulo olisikin turvattu. Miehet hieman naisia useammin olivat tätä mieltä. Työttömyys koetaan useammin pahana mitä korkeampi koulutus vastaajalla on. Oman

työllistymisen esteinä koettiin puutteellinen koulutus tai ammattitaidon puute, työn puuttuminen asuinpaikkakunnalta sekä työkokemuksen puute. (Saarela 1998, 5-7, 10-13.) Kokemusten avulla ihminen hahmottaa itseään suhteessa ympäröivään maailmaan. Kokemuksien puuttuessa yksilöllä voi olla vaikeuksia hahmottaa missä on hyvä. Nuori ei tunnista mitkä osa-alueet omassa persoonallisuudessa ovat niitä vahvoja puolia, joiden varaan tulevaa ammattia kannattaisi rakentaa. (Takala 1992, 144.)

Nuorten sanotaan olevan hedonisteja, heillä on itseensä keskittyvä elämänsenne ja eläminen tässä ja nyt tavalla. Nuorten omia pohdintoja tarkasteltaessa tällainen lyhytjännitteisyys näyttäytyy pikemminkin realistisena elämäntapana. Nopeasti muuttuvassa maailmassa ihmisen elämällä on vähän ennalta määrättyjä rajoja. Turvaa omille valinnoille ja ratkaisuille on haettava enemmän nykyhetkestä kuin menneestä tai tulevasta. Oma elämänkaarta ei voi eikä halua ennustaa tarkasti. (Suurpää 1996, 53-54.)

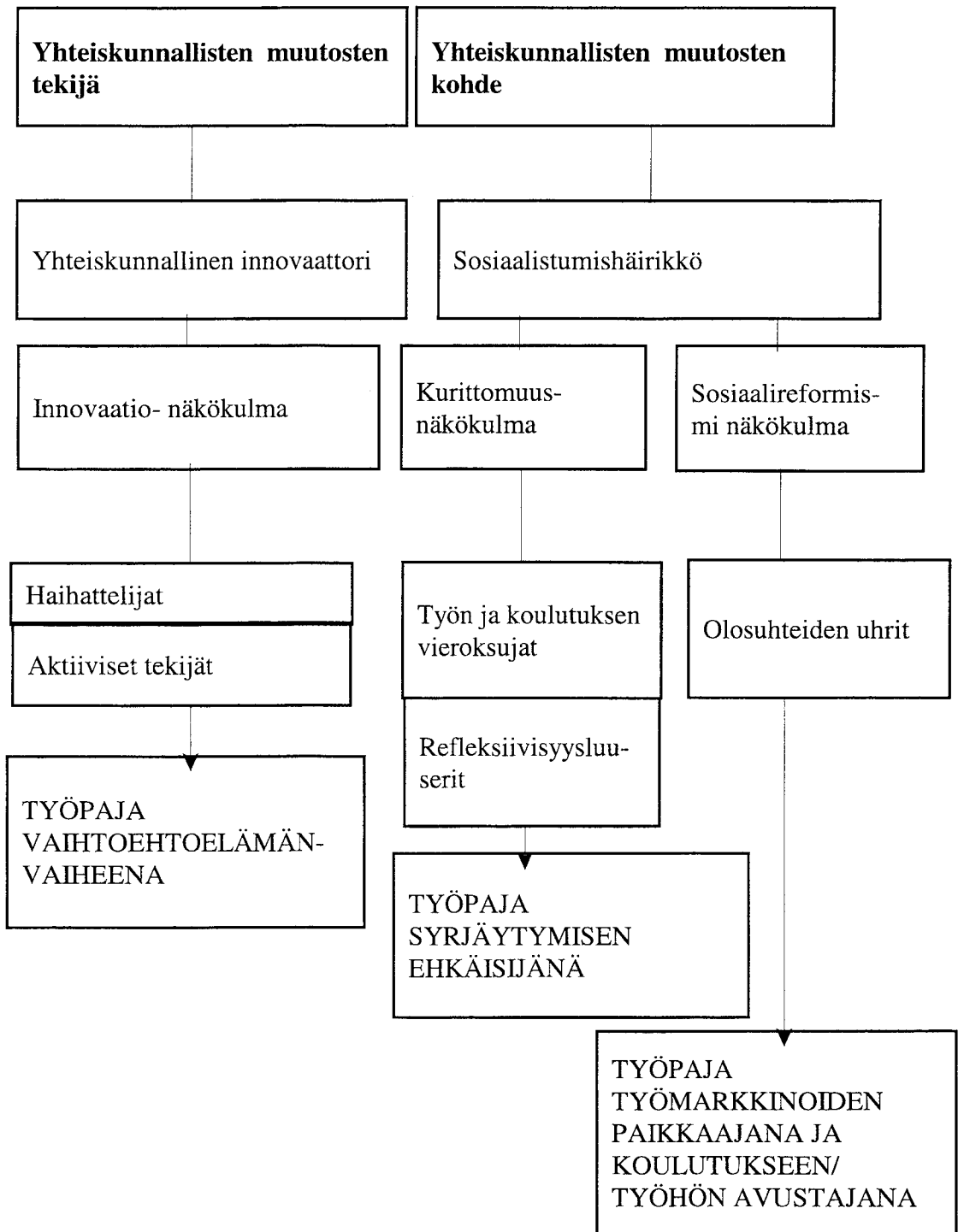
4 TYÖPAJA JA ERILAISET NUORISOTULKINNAT

Kirjattaessa tavoitteita työpajoille joudutaan helposti tasolle, jossa nuoret ovat syrjäytyneitä tai ongelmallisia. Toiminnan visiona on usein ideaaliaikuisuus, jota ei kuitenkaan sen tarkemmin määritellä eikä oteta huomioon nuorta ja arjen rakenteita. (Aaltojärvi&Paakkunainen 1995, 123; Swärlid 1995,35.) Työpajatutkimuskirjallisuudesta välittykin voimakkaimmin juuri syrjäytymisnäkökulma, mutta kuten huomattiin myös muita lähestymistapoja löytyy. Tutkimuskirjallisuudesta havaittiin nuorisotyöttömyyden selityksiksi syrjäytymiskehityksen lisäksi postmodernin työyhteiskunnan rakenteelliset muutokset, jolloin työttömyys voidaan nähdä joko “etsikkoaikana” tai melkein väistämättömänä normaalina osana nuoruutta.

Nuorten yhteiskunnallista osallistumista on aatehistoriallisesti tarkasteltu lähinnä kahdesta näkökulmasta. Tapa kategorisoida nuoruus perustuu siihen tulkitaanko nuoruus yhteiskunnallisten muutosten tekijäksi vai kohteeksi, nuoret ovat joko sosiaalistumishäiriikköjä tai yhteiskunnallisia innovaattoreita. Nuorten vetäytyminen yhteiskunnan toimintamalleista on tulkittu häiriökäyttäytymiseksi. Häiriikkö- käsittelytavassa voidaan vielä erottaa toisistaan kurittomuusnäkökulma, jolloin yhteiskuntaan sosiaalistumisen vaikeudet johtuvat nuorista itsestään tai ne johtuvat yhteiskunnan sosiaalistamisjärjestelmässä olevista puutteista. Toinen lähestymistapa näkee nuorten itse muokkaavan omaa yhteiskunnallista toimintakulttuuriaan. (Suurpää 1996, 62; Siurala 1994, 117.)

Erilaiset tavat ajatella ovat postmodernille aikakaudelle tyypillisesti päällekkäisiä ja samanaikaisia, yhtä aikaa läsnä ja valittavissa. Nuori voi olla traditionaalinen esimerkiksi valitessaan ammattinsa sukupuolirooli-odotusten mukaan tyypillisesti. Toinen mahdollisuus on toimia ajattelutavan mukaan, joka ei ehdottomuudessaan suostu kommunikoimaan muiden kanssa vaan eristäytyy muista. (Jokinen 1996, 40.) Tällaista tapaa voisivat äärimuodoissaan edustaa syrjäytyneet.

Seuraavan kuvion tarkoituksena on esitellä tutkimuskirjallisuudesta välittyviä nuorisonäkökulmia. Malliin on koottu eri tutkijoiden esittämiä ajatuksia, joista on koottu tiivistelmä ottaen huomioon syrjäytymisnäkökulma, postmoderni näkökulma sekä “uhritulkinta”. (vrt. Koski 1996, 78-84; Siurala 1996, 160; Virtanen 1996, 118.) Erilaiset suhtautumistavat nuorisoon ja työttömyyteen voivat antaa hyvinkin erilaisia selityksiä työpajojen olemassaololle ja näkyä myös niiden toimintamuodoissa. Työpajan tehtäviksi nousevat työpajan rooli vaihtoehtoelämänvaiheena, työpaja syrjäytymisen ehkäisijänä, työmarkkinoiden paikkaajana sekä koulutukseen avustajana. Samantapaisia tehtäväalueita esitteli myös Koski (1996) pro gradussaan.

KUVIO 1. Työpaja ja nuorisonäkökulmat

1) *Työpaja vaihtoehtoelämänvaiheena.* Postmodernille nuorelle työpaja voi tarjota hengähdystauon elämässä ja mahdollisuuden miettiä omaa elämäntulkuaan ja kokeilla ennakkoluulottomasti erilaisia vaihtoehtoja. Työpajojen erilaiset toimintamallit, joita

löytyy varsinkin suuremmista työpajoista antavat mahdollisuuksia itsensä laaja-alaiseen toteuttamiseen. On olemassa työpajoja, joissa käytetään erilaisia taiteellisia menetelmiä kuten draamaa, musiikkia ja kuvataidetta. Joissakin työpajoissa on myös mahdollista osallistua kansalais- ja vapaaehtoistoimintaan kuten Iisalmen Kehypajalla kehitysyhteistyöhön. Työpajalla voidaan myös pyrkiä toimimaan erilaisten ideologioiden mukaan korostamalla esimerkiksi ekologisuuutta.

Virtanen (1996) jakoi tutkimansa työllisyysprojekti POVERIN nuoret viiteen erilaiseen ryhmään. Postmodernin ajattelun omaksuneet nuoret voitaisiin Virtasen (1996) jaottelun mukaan tulkita edustavan *haihatteliijoita*. He ovat pääasiassa 17-19 vuotiaita nuoria, joilla kyllä on intoa työpaikkaan tai koulutukseen hakeutumiseen, mutta ongelmana on toiveiden jäsentymättömyys. (Virtanen 1996, 160.) Haihattelijan nimityksellä on negatiivinen sävy, eikä sillä tässä yhteydessä haluta luoda väheksyvää kuvaa ”vaihtoehtotyöpajojen” toimintamuodoista tai siellä työskentelevistä nuorista. Pelkkä haihattelijan- kategoria ei ole riittävä, vaan tähän yhteyteen lisäisin vielä aktiiviset tekijät joukon, joka työpajatoiminnassa on innostunutta, sitoutunutta ja ideoivaa.

Innovaatio- näkökulman mukaan nuorison erilaisuus ja poikkeavuus on yhteiskunnan epäkohtien tervetullutta kritiikkiä ja ratkaisujen etsimistä tulevaisuuden yhteiskunnan ongelmiin. Nuorison erilaisuuteen tulee suhtautua tukevasti ja rohkaisevasti- ei rajoittavasti tai tuomitsevasti (Siurala 1994, 118). Nuoret työttömät ovat kuitenkin suurelta osin vaienneet yhteiskunnallisessa keskustelussa. Kritiikkiä yhteiskunnan epäkohtiin esitetään harvoin. Syitä voi olla monia, heillä ei ehkä ole vaikuttamiskanavia tai ne koetaan turhiksi. Työttömyys koetaan usein pelkästään omasta persoonasta johtuvien tekijöiden aikaansaamaksi, ei ole halua julistaa kuuluvansa epäonnistujien ryhmään nimeltä työttömät.

2) *Työpaja syrjäytymisen ehkäisijänä*. Nuorten kokema asioiden merkitys on tärkeää. Ongelmanuoreksikin leimautunut nuori voidaan saada innostumaan työstä ja koulutuksesta, mikäli hän kokee sen hankkimisen hänen elämälleen myönteiseksi asiaksi. Syrjäytyminen heikentää ihmisen identiteettiä. Yhteiskuntaan ja työelämään avustavien projektien on tällöin tarjottava uusi käytännön merkitys, jotta positiivisten kokemusten ja merkitysten avulla identiteetin laajentuminen voi alkaa. Yksilön omat elämänhallintakyvyt määräävät nuoren elinehtoja. Mitä vähemmän nuori on syrjäytynyt sitä paremmin hän pystyy muokkaamaan omia elinehtojaan kuten suunnitelmallista

rahankäyttöä. Yksilön elinehdot määrittelevät hänet kaikkiin niihin ihmisiin joiden kanssa hän on tekemisissä. (Takala 1992, 137-138, 163-164.) Työpaja syrjäytymisen ehkäisijänä pyrkii sosiaalistamaan nuoria yhteiskuntaan antamalla heille itsetuntoa vahvistavia kokemuksia, säännöllisen päivärytmin ja vertaisryhmän tukea. Muun elämänhallinnan kohentuessa saattaa työelämästäkin löytyä mielenkiinnon kohteita ja omia vahvuusalueita.

Virtasen (1996) jaottelusta varsinkin kaksi sopii jaottelemaan nuoria työttömiä mikäli heitä halutaan tarkastella syrjäytymis-problematiikan näkökulmasta. *Työtä ja koulutusta vieroksuvat* nuoret ovat palkkatyön ulkopuolella ja haluavat siellä pysyäkin. He väistelevät taitavasti työtarjouksia esim. sairauksiin vedoten. *Refleksiivisyysluuserit* ovat nuoria, jotka ovat vaikein ryhmä työllistämistoimenpiteiden- ja mahdollisuuksien näkökulmasta. Tälle ryhmälle ovat ominaisia ylisukupolvinen huono-osaisuus, erilaiset sosiaaliset ongelmat ja rikoskierteet. (Virtanen 1996, 160.)

Nuorisonäkökulmista tähän sopisi *kurittomuusnäkökulma*. Nuorisolle on ominaista kurittomuus, vallitsevien hyvien arvojen ja normien rikkomisen. Jos nuorisolla on ongelmia, he ovat itse niihin syyppäitä. Tarvitaan tiukkaa kasvatusotetta, kontrollitoimenpiteitä ja yksilön oman vastuun korostamista (Siurala 1994, 118). Tällainen näkökulma korostuu erityisesti tiedotusvälineissä, mutta tutkimuskirjallisuus yleensä näkee syrjäytymisen takana muitakin kuin yksilötekijöitä, eikä auktoriteettikasvatusta työpajoissa yleensä korosteta. Paakkunaisen (1995) tutkimuksen työpajanuorista alle 20 % kokee itsensä leimaantuneeksi. He kokevat elävänsä jatkuvasti ongelmanuoren stigma otsassaan, olevansa erityisen silmälläpidon kohteena. (Paakkunainen 1995, 52.)

3) *Työpaja työmarkkinoiden paikkaajana sekä koulutukseen ja työhön avustajana*. Tässä lähestymistavassa työpajoissa työskentelevät nuoret ovat aivan tavallisia nuoria, jotka syystä tai toisesta ovat elämäntilanteessa, jossa työtä ei sillä hetkellä ole vaikka haluja työelämään olisikin. Työpaja on näin ollen paikka, jolla saadaan työttömyysputki katkaistuksi ja taloudellinenkin tilanne kohentumaan. Työpaja tarjoaa neuvontaa ja antaa näin eväitä oman tulevan työn miettimiseen ja ehkä herättää ajatuksen entisen koulutuksen jatkamisesta tai kokonaan uudelle alalle hakeutumisesta. Työpaja ei ole mikään leimaava instituutio vaan paikka jonne kuka tahansa työtön nuori voi hakeutua. Normaalin nuoren yhteiskunnallinen suoja viehättää pajanuoria. Tämä ilmeni Paakkunaisen (1995) tutkimuksesta, jossa yli puolet nuorista samastui kehen tahansa

työllistettävään. Näkyvissä oli myös tulkinta itsestä erityisen mahdollisuuden saaneena nuorena. Asenteet ovatkin kääntyneet pääläelleen, erityisongelmasta tulee erityismahdollisuus. (Paakkunainen 1995, 51.)

Nuorilla voi työelämän tarpeiden näkökulmasta katsottuna olla puutteita sekä koulutuksessa, työkokemuksessa että työnhaun strategioissa. Nuori ei ehkä ole havainnut ajan trendejä eikä osaa korostaa oikeita asioita omassa osaamisessaan. Tällaiset työttömät nuoret voitaisiin tulkita ennen kaikkea *olosuhteiden uhreiksi*. Heillä on työ- ja koulutushaluja, mutta he eivät ole työllistyneet puuttuvasta koulutus- ja työkokemustaustasta tai huonoista suhdanteista johtuen. (Virtanen 1996, 160.)

Sosiaalireformismi näkökulmassa nuoret ovat yhteiskunnan huono-osainen väestönosa. Huono-osaisuuden ja ongelmien syynä ovat yhteiskunnan sosiaalistamisjärjestelmän epävireisyys ja yhteiskunnallinen eriarvoisuus. Yhteiskunnallista eriarvoisuutta on lievennettävä ja nuorille, erityisesti huono-osaisille nuorille on suunnattava yhteiskunnallista tukitoimintaa (Siurala 1994, 118).

5 TYÖPAJA TYÖTTÖMYYDEN JA SYRJÄYTYMISEN KATKAISIJANA

5.1 Työpajoja koskeva aikaisempi tutkimus

Työpajatoimintaa ei ole kovinkaan kattavasti tutkittu. Aiheesta on olemassa erilaisia opinnäytetöitä, joissa on tutkittu lähinnä yksittäisiä työpajoja. Aihepiiristä löytyy vain muutamia erillistutkimuksia, joissa vertaillaan kattavasti Suomen työpajoja. Esittelen aluksi eniten hyödyntämäni lähteet, joista tuloksia seuraa myöhempanä.

Vanhinta Suomessa tehtyä työpajatutkimusta edustaa Räisäsen vuonna 1988 julkaisema tutkimus, joka käsittelee työpajojen toimintamalleja ja työmarkkina-asemaa. Tutkimus vertaili kaikkia silloin Suomesta löytyneitä pajoja, joita oli 27 kappaletta. Tilanne on kuitenkin reilun kymmenen vuoden aikana ratkaisevasti muuttunut sekä pajojen lukumäärän että niiden toimintamuotojen suhteen. Muita koko Suomen kattavia tutkimuksia ovat Vihiniemen (1992) ja Armisen (1996) tekemät selvitykset. Vihiniemi (1992) selvitti mm. pajalla työskentelevien nuorten taustatietoja ja työpajan toimintamuotoja. Armisen (1996) tekemän selvityksen hetkellä Suomesta löytyi yli 300 työpajaa. Selvitys käsittelee työpajatoiminnan eri muotoja, laajuutta ja kehittämiseen tähtääviä toimenpiteitä. Edelliset tutkimukset ovat otteeltaan kvantitatiivisia ja lähinnä kartoitukseen pyrkiviä. Aaltojärven ja Paakkunaisen (1995) työpajanuorten omia käsityksiä ja kokemuksia kartoittava laajahko tutkimus on lähestymistavaltaan laadullinen.

Virtasen (1998) tutkimus on uusin aihetta käsittelevä laaja selvitys, jossa analysoidaan Euroopan sosiaalirahaston (ESR) avulla rahoitettuja työllisyysprojekteja, jotka on tarkoitettu työttömille ja syrjäytymisvaarassa oleville. Tutkimus analysoi kolmea eri kohdetta: 1) Toimeenpanoa. Miten työpajatoiminnassa kumppanuusperiaate toteutuu paikallisella tasolla. Käytännössä kunnallisten työpajaprojektien ja

työvoimaviranomaisten välillä vallitsee kiinteä yhteys. 2) Tuloksellisuutta. Tarkastellaan miten paljon nuoria on ollut mukana ja moniko heistä on saanut jakson päätökseen. 3) Vaikuttavuutta. Selvitetään miten toiminnassa mukana olleet nuoret ovat sijoittuneet 6, 12 ja 18 kuukauden jälkeen työpajajakson päättymisestä. Kiinnostuksenkohteena on myös mitä nuorille on tapahtunut pajajakson aikana ja miten he ovat kokeneet pajatoiminnan merkityksen. Tutkimuksen aineistot koostuvat erilaisista osista, tutkimus yhdistää myös tutkimusmenetelmissä ja aineiston analyysissä kvantitatiivisia ja kvalitatiivisia menettelyjä. Nyssölän (1999) tuoreempi selvitys keskittyy Turun alueen työpajoihin. Raportin kartoittaa ulkomaisia työvoima- ja koulutuspoliittisia toimenpiteitä, tarkastelee turkulaista pajatoimintaa ja laatii kehittämissuhteita. Selvitykseen haastateltiin työpajatoiminnan kansallisia asiantuntijoita, työpajatoiminnasta vastaavia henkilöitä sekä työpajanuoria.

Opinnäytetöitä työpaja-aihepiiristä on tehty tähän mennessä kymmenkunta. Kasvatustieteellinen näkökulma on vähemmistönä, usein opinnäytteet ovat yhteiskuntapolitiikan tai sosiaalityön lopputöitä. Söderlund (1995) on lopputyössään tutkinut uusimaalaisessa kunnassa työpajanuoria laadullisella tutkimusmenetelmällä. Hän selvitti miten työpajanuoret ovat kokeneet pajatyön ja minkä merkityksen he ovat sille antaneet. Kosken (1996) lopputyö käsittelee laadullisin menetelmin työpajan merkitystä työttömyysyhteiskunnassa ja pajatoiminnan merkitystä osallistujien kokemana Iisalmen Kehy-pajalla. Laakson (1997) tutkimuksessa tarkoituksena oli kehittää työpajojen vaikuttavuuden arviointiin menetelmä ja kokeilla sen toimivuutta sekä arvioida sen avulla nuorten työpajojen toimintaa. Arviointimittarin tavoitealueet muokattiin ESR-ohjelman periaatteista ja kehittämisteemoista. Kohderyhmänä tutkimuksessa oli 10 eri kokoista ESR-rahoitusta saavaa työpajaa eri puolilta Suomea ja asiakasarviointeja saatiin 165 pajoilla työskennelleistä. Ammattikorkeakouluissa tehtävää tutkimusta edustaa Ravattisen ja Tuunasen (1997) tekemä tutkimus vantaalaisista työpajanuorista. Tutkimuksen tulokset ovat lähinnä nuorten kokemusten kuvailua ja lopputyön tekijöiden kehittämissuhteita.

Kasvatustieteellisempää näkemystä löytyy seuraavista opinnäytteistä. Paananen (1992) on tutkinut työpajan oppimistoimintaa. Niemi (1995) on tutkinut vuosien 1987 ja 1993 Oulaisten työpajalla työskennelleitä nuoria. Tutkimuksessa tarkasteltiin nuorten työvoimaurien muotoutumista. Tuloksissa Niemi kategorisoi nuoret eri uratyyppeihin,

joita löytyi seuraavasti: epävakaata työvoimauraa, vakaa työvoimauraa, tukityöura ja koulutusura.

Takalan kasvatustieteellisen väitöskirjan (1992) tarkoituksena oli selvittää miten työ ja nuorten Työprojekti vaikuttaa ns. kouluallergisten suhtautumiseen koulutukseen, työhön ja ammattiin. Kouluallergikot ovat nuoria, jotka ovat keskeyttäneet peruskoulun tai keskiasteen koulutuksen ja jääneet työttömiksi. Toimintatutkimukseen kuului kokeiluprojekti, johon valittiin 11 vaikeimmin työllistyvää nuorta. Takala tarkasteli nuoria työttömiä ja syrjäytymiskehitystä laajasti koulun, kodin ja muiden yhteiskunnallisten tekijöiden näkökulmasta. Hän oli kiinnostunut selvittämään mikä koulutuspoliittinen toimenpide poistaisi kouluallergikkojen ryhmän ja ehkäisisi heitä joutumasta työttömiksi ja syrjäytyneiksi ja aktivoisi ammattikoulutukseen..

5. 2 Työpajojen lukumäärä ja toimintaideat

Työpajatoiminta on lähtöisin Saksasta, Englannista ja Tanskasta. Suomessa työpajatoiminta alkoi 1980-luvun alussa jolloin ensimmäisiä pajoja perustettiin Helsinkiin. Vihiniemen (1992) tekemä kartoitus on lajissaan ensimmäisiä. Tiedot kerättiin kyselylomakkeella vuoden 1992 aikana, jolloin työpajoja löytyi 54 kappaletta. Suurin osa nykyään toimivista pajoista on perustettu vuosina 1993-1995. Vuoden 1995 työpajatilanne oli 237 pajaa. Pajatoiminnan kasvu on ollut nopeaa. Tilanne keväällä 1996 Suomen Kuntaliiton tekemän kattavan kartoituksen mukaan oli jo 308 työpajaa. (Arminen 1996, 7, 33.)

Työpajojen toiminnan ihmiskuva, käsitys työstä ja kasvamisen pedagoginen ja teoreettinen hahmottaminen ovat vielä pitkälti pohtimatta. Toiminnan rahoitus, sen suunnittelu ja omavastuu vaihtelevat suuresti pajoista toiseen. Myös palveluiden käyttäjät ja töiden tilaajatahot ovat moninaiset. (Paakkunainen 1995, 11.) Työpajoista onkin niiden erilaisten variaatioiden ja tutkimusten tason kirjavuuden perusteella hieman vaikea sanoa yleispäteviä seikkoja, mitkä sopisivat kaikkiin Suomessa toimiviin työpajoihin.

Työpajat jakaantuvat projektisuunnitelmien mukaan neljään ryhmään: pienet perinteiset ja pitkälle erikoistuneet, isot perinteiset ja pitkälle erikoistuneet, pienikokoiset

mutta monipuoliset toimintakeskukset ja laajat, verkostoituvat ja monipuoliset sateenvarjohankkeet. Työpajaprojektiksi voidaan siis määritellä yhtä hyvin pienen kunnan yhden ohjaajan ja muutaman nuoren paja kuin satoja nuoria työllistävä yli kymmenestä osaprojektista muodostuva sateenvarjohanke. (Virtanen 1998, 22-23.)

Työpajoilla on paljon yhteistyökumppaneita. Eniten ne ovat yhteydessä työvoimatoimiston kanssa. Työpaikat, kunnat, yksityiset yritykset ja ammattikoulut ovat muita yhteistyötahoja. Pajojen hallinto on kirjavaa. Sivistystoimi ja sen alaisuudessa oleva nuorisotoimi ovat hallitsevia. 1990-luvun alussa pajoja rahoittivat pääasiassa kunta ja nuorisotoimi. (Laakso 1997, 36; Vihiniemi 1992, 31.) Tilanne oli samantapainen kuntien ylläpidon osalta vielä kuusi vuotta myöhemmin. Kunnat ylläpitivät suurinta osaa pajoista eli 205 pajaa, seuraavaksi eniten oli järjestöjen ylläpitämiä pajoja, joita löytyi 23 kappaletta. Muutamia pajoja ylläpitivät kuntayhtymät, yksityiset tai ammattioppilaitokset. Vuonna 1997 opetusministeriö jakoi toiminnan kehittämiseen yli 20 miljoonaa markkaa. ESR-rahoitus oli jonkin aikaa tärkeä elementti suomalaisten työpajojen rahoituksessa. Sillä oli vaikutuksensa sekä työpajojen määrälliseen että laadulliseen kehittämiseen, imagon paranemiseen ja kumppanuusajattelun lisääntymiseen. Kaikkiaan työpajatoimintaan käytettiin vuonna 1997 350 miljoonaa markkaa. Summa koostuu enimmäkseen työministeriön työllistämistukirahoista. (Virtanen 1998, 91-93; Arminen 1996, 8-9.) Rahoitustahot ovat jälleen muuttumassa. ESR-rahoitus loppuu piakkoin ja monet työpajat, jotka ovat toimineet pääosin sen varassa ovat uuden tilanteen edessä.

Nuorten työpajatoiminnan käynnistyessä 1980-luvun puolivälissä, oli meillä vielä täystyöllisyyden tilanne. Tuolloin toiminta kohdistui lähinnä syrjäytymisvaarassa oleviin ammattikoulutusta vaille oleviin nuoriin työttömiin. Toimintaideat 1990-luvun alussa olivat koulutuksellisiin seikkoihin, työntekoon ja nuorten auttamiseen liittyviä asioita. Nuoria valmennetaan työelämään, perehdytetään työntekoon, opetetaan toimimaan työelämän pelisääntöjen mukaisesti, rohkaistaan koulutukseen ja annetaan ammatinvalinnanohjausta. Nuorille tarjotaan mielekäs työpaikka, tutustutetaan eri työaloihin ja yritetään löytää vakituinen työpaikka. Nuoria myös autetaan sopeutumaan työelämään, avustetaan asuntoasioissa, ollaan mukana vapaa-ajan toiminnassa, kartoitetaan kiinnostuksenkohteita ja kiinnitetään huomiota sosiaalisten suhteiden tärkeyteen. (Vihiniemi 1992, 38-39.)

Työpajatoiminnan luonne on muuttunut 1990-luvun aikana. Työpajat eivät ole enää pelkästään marginaalijuorien työllistämipaikkoja vaan ne tarjoavat palveluja periaatteessa kaiken tyyppisille nuorille. Keskeinen periaate suomalaisten työpajojen toimintaideologiassa on aikainen puuttuminen, jolla estetään työttömyyden pitkittyminen ja jääminen työttömyys- ja sosiaaliturvan pitkäaikaisasiakkaaksi. Nuorille tulisi työpajatyön lisäksi tarjota myös muita keinoja elämänhallintaan kuten oppisopimuskoulutusta ja oman elämänuransuunnittelua. Tämän suuntaisia linjoja on erilaisten aktivointiprojektien kautta nyt näkyvissä. Youthstart-ohjelman mukaan toimenpiteitä kohdistetaan sekä ammattitaidottomiin nuoriin että nuoriin joiden ongelmana on koulutuksen jälkeen työmarkkinoille siirtyminen. Leimallista työmarkkinoille pääsyn jälkeen on kokonaisvaltaiseen tukeen, neuvontaan ja ohjaukseen pyrkiminen. Työpajat toimivat koulutusjärjestelmän puskurina valmentautuessaan peruskoulusta päässeitä ammatinvalinnastaan epävarmoja nuoria. Pajat järjestävät myös ammatillista pätevyyttä hankkineille työharjoittelua. Arminen (1996) selvityksessä pajoista vajaa puolet ilmoitti koulutuksen sisältyvän jollakin tavalla toimintaansa. Pajoissa koulutusta on peruskouluopetusta, ammatillista koulutusta, oppisopimuskoulutusta ja muuta koulutusta. Oppisopimuskoulutus on tähän mennessä ollut hyvin vähäistä. Muu koulutus on rakentunut lähinnä pienkurssitoiminnalle. Koulutuksen antajatahot ovat moninaiset vaihdellen aikuiskoulutuskeskuksesta ja kansalaisopistosta Suomen Punaiseen Ristiin ja yksityisyrittäjiin. Koulutuksen kustantajatahot ovat pitkälti samat kuin työpajatoiminnan ylläpitäjätkin. (Virtanen 1998, 92, 97; Laakso 1997, 2-4; Arminen 1996, 23-25.)

Pajan vetäjällä on keskeinen asema, paja identifioituu hänen kauttaan. Työpajan vetäjän tekniset ja sosiaaliset taidot välittyvät nuoriin ja työyhteisöön, hän antaa tietonsa, taitonsa ja aikuisuutensa nuorten käyttöön. Henkilöt vastaavat hallinnosta, taloudesta, työnsuunnittelusta ja työntekijöistä. Pajavastaavista käytetään kirjavaa työnimikkeistöä. Kaksi eniten käytettyä nimikettä olivat työnsuunnittelija ja nuorisotyöntekijä. Työsuhteista eniten oli määräaikaisia työsuhteita. Pajavastaavien ammatillinen valmius vaihteli suuresti esim. putkihitsaajasta oikeustieteen kandidaattiin. Yleisin koulutus oli nuorisotyöntekijän koulutus. Kaikkiaan ilmoitettiin 43 erilaista koulutusohjelmänimikettä. (Arminen 1996, 12-13; Aaltonen & Paakkunainen 1995, 124.)

Työpajajakson tavoitteeksi valitaan useimmiten työllistyminen ja toiseksi ammatinvalinnan selkeyttäminen. Annetut tavoitteet saavutettiin parhaiten kun tavoitteena oli työllistyminen, se sujui 70 % kohdalla tavoitteen mukaisesti tai paremmin. Parempi elämänhallinta onnistui myös 2/3 kohdalla. Vajaa puolet saavutti selkiytymistä ammatinvalintaan ja elämänuraan. Itsenäistyminen ja peruskouluarvosanojen korottaminen asetettiin harvoin tavoitteeksi ja niiden saavuttamisessa oli myös vaikeuksia. (Laakso 1997, 24-28.)

5.3 Työpajoissa tehtävät työt

Työpajoissa tehtävät työt vaihtelevat suuresti eri pajoilla. Työtehtävät ovat kuitenkin selkeästi monipuolistuneet ja lisääntyneet vuosien varrella. Vihiniemen (1992) selvityksessä pajoissa tehtiin enimmäkseen puu - metalli ja kunnostustöitä. Pajan asiakkaina oli työpajatoiminnan alkuaikoina lähes aina kunta. Palveluja tosin tarjottiin myös yksityisille ja järjestöille. 90-luvun alussa yhteydet elinkeinoelämään olivat lähinnä tutustumiskäyntejä, joissa nuorille annettiin tietoa yritysten toiminnasta. Vihiniemi ennakoi tulevaa pajatoiminnan muutosta ja yhteistyöverkostojen luomisen tärkeyttä: pajojen rooli voi muuttua tulevaisuudessa: töitä tehdään enenevässä määrin myös muille kuin kunnan omille hallintokunnille, jolloin pajojen tulisi saada hyväksyntä myös elinkeinoelämältä (Vihiniemi 1992, 40-41.)

Toisen koko Suomen kattavan selvityksen tekohetkellä vuonna 1996 tilanne oli työtehtävien osalta muuttunut. Arminen (1996) havaitsi työpajatoiminnan olevan erittäin monimuotoista. Vastauksista löytyi 94 erilaista osaston tai pajan nimikettä. Kolme yleisintä olivat auton ja moottoripyörän korjausosastot, kahvila- ruokala -ja ravintolatoiminta sekä mediapaja. Työpajojen tuotteista löytyy lukematon määrä tuotteita esim erilaisia puutöitä, tekstiilejä, metallitöitä, musiikkivideoita, julisteita, ilmoituksia, vihanneksia jne. (Arminen 1996, 20-22.)

Työpajoista löytyvien osastojen määrä riippuu tietysti vetäjien osaamisalueista, paikkakunnan tarpeista ja työpajan taloudellisista resursseista. Pienissä työpajoissa, joissa nuoria on ehkä vain kymmenkunta ei valikoima luonnollisesti voi olla suuren suuri. Laakson tutkimuksessa työpajan tehtävät painottuivat rakennus-, puu-, atk-, tekstiili- ja lastenhoitotehtäviin. (Laakso 1997, 34.) Koski (1996) selvitti tilannetta

suurella työpajassa, jossa toimintaan osallistuu jatkuvasti lähes sata henkilöä. Työtehtävien valikoimakin on suurempi. Pajalla on mm. erilaisia korjaamoja, kierrätyskeskus, kehitysmaakauppa ja kahvila. Harvinaisempiakin toimintamuotoja käyttäviä työpajoja Suomesta löytyy. Muutama paja keskittyy ilmaisutaitoon, esimerkiksi Helsingin Sininen Verstaas ja Lohjan Nostatus-paja. Nostatus-työpajalla harjoittelujakson aikana tutustutaan taidepedagogiikkaan, erilaisiin taidesuuntauksiin, kirjallisuuteen, musiikkiin ja kuvataiteisiin. Työharjoittelijat voivat tuottaa kirjallisia opintokokonaisuuksia taidekasvatuksesta eri ikäryhmille ja konkreettisempina toimintana esimerkiksi suunnitella pukuja ja tuottaa musiikkia. (Klaus 1998, 18-20; Koski 1996, 20-22.)

Työtehtävät voidaan suunnitella siten, että nuori pääsee tutustumaan erilaisiin työtehtäviin tai sitten hän voi kehittää jo hankittua osaamistaan. Käytäntö vaihtelee työpajasta toiseen. Söderlundin vuonna 1994 tehdyssä tutkimuksessa päivittäinen työ pajalla vaihtelee työllistetyn koulutuksen ja sen hetkisen työtilanteen mukaan. Poikien työ on enimmäkseen huonekalujen hiomista ja maalausta jota suoritetaan pajalla ja toisaalta pajan ulkopuolella keikoilla tehtävää työtä kuten talojen tai toimitilojen kunnostusta. Haastatelluista ammattikoulutuksen hankkineet nuoret kuten verhoilija, maalari ja ompelija pääsivät tekemään ammattikoulutuksensa mukaista työtä. Heillä on kouluttamattomia suuremmat mahdollisuudet työskennellä itsenäisesti ja motivaatio on suurempi, koska oma työkokemus tuntuu karttuvan. Koulutustaan vastaavassa työssä olevat olivat yhtä lukuun ottamatta tyttöjä. (Söderlund 1995, 95-99.)

Työntekijöiden ollessa työllisyysvaroin palkattuja ovat työsuhteiden kestot yleisesti puolen vuoden pituisia. Työntekijöiden palkka on tavallisesti 3500-5500 markan välillä. Pajoissa tehtävä viikkotyöaika jakautuu yleisimmin noin 28-38 tunnin välille. (Arminen 1996, 19.)

5.4 Työpajanuorten yhteisiä piirteitä

Työpajat ovat pääasiassa nuorille suunnattuja, mutta käytännössä työttömän määrittely nuoreksi on aika liukuva käsite. Aaltojärven ja Paakkunaisen (1995) tutkimuksessa 183 pajanuoren joukossa oli yli 25-vuotiaita 29%. Myös Arminen (1996) on huomannut työpajojen työntekijöiden ikähaitarin olevan suuri vaihdellen 16 vuodesta 56 vuoteen.

Kaikkia työpajoja ei oikein voi kutsua pelkästään nuorten työpajoiksi vaikkakin pääpaino onkin alle 25-vuotiaiden työllistämässä. (Arminen 1996, 17; Aaltojärvi & Paakkunainen 1995, 112-113.)

Alkuaikoinaan pajatoiminta oli keskittynyt voimakkaasti tarjoamaan palveluja pojille. Mukana tällöin oli 87 % poikia ja 13 % tyttöjä. (Vihiniemi 1992, 46.) Tilanne ei ilmeisesti ole suurestikaan muuttunut. Työtehtävät ovat edelleen usein pojille suunnattuja ja tämä ehkä osaltaan vaikuttaa siihen että enemmistö pajuorista on poikia. Tyttöillä on usein kykyjä ja haluja pärjätä työmarkkinoilla ja pajoissakin he työskentelevät usein vastuullisemmin ja luovissa tehtävissä. Nuoren iän ja sukupuolen lisäksi löytyi kolmaskin yhteinen tekijä. Pajuoret ovat useimmiten lähtöisin työläiskodeista (52%). Myös yrittäjäpiireistä ja alemmasta keskiluokasta tulevia nuoria on työpajuorten joukossa. Ylempien toimihenkilöiden ja maanviljelijäperheiden nuoret loistavat poissaolollaan. Keskiluokkainen pääoma auttaa nuoria selviytymään työttömyydestä tai ainakin etsimään sille pajaolosuhteista poikkeavan kulttuurisen kontekstin. Pajakokemus pitää siis yllä yhteiskunnallista eriytymistä valikoidessaan sosiaaliselta asemaltaan heikoimmat ihmiset suojiinsa. (Aaltojärvi & Paakkunainen 1995, 112-113; Paakkunainen 1995, 28)

Vihiniemen (1992) selvityksessä tyypillinen pajuori on käynyt peruskoulun tai se on vielä kesken. Suurelle osalle paja on ensimmäinen työpaikka. Työpajuorten koulutustasossa on kuitenkin muiden tutkimusten perusteella havaittavissa kohentumista. Laakso (1997) totesi, että suurimmalla osalla työpajuoria oli suoritettuna ammattikoulu tai kurssi. Toiseksi eniten oli peruskouluun koulunkäyntinsä lopettaneita. Aikaisempia työsuhteita tarkasteltaessa yli kahdellakymmenellä prosentilla ei ollut työsuhteita lainkaan ja reilulla 30% vain 1-2 työsuhdetta ennen työpajalle tuloa. Lähes koko kohderyhmä ilmoitti toimeentulonsa lähteeksi työttömyyskorvauksen. Työttömyysaika on tutkittavista neljänneksellä kestänyt yli kaksi vuotta. Söderlundin (1995) haastattelemista 11 nuoresta kaikki kahta lukuun ottamatta olivat jatkaneet opiskelua peruskoulun jälkeen. Joukossa oli kaksi lukion käynnyttä ja seitsemän ammattikoulutusta saanutta. Työkokemustakin oli kaikilla jonkin verran, vaihdellen kesätöistä useisiin vuosiin. (Laakso 1997, 28-32; Söderlund 1995, 95.) Koulutustason kasvu johtuu ilmeisesti lama-ajasta jolloin koulutettujakin ihmisiä jäi suuria määriä

työttömäksi. Vai heijasteleeko se työpajatoiminnan muuttuneita valintakriteereitä, jolloin pajoihin valitaan helppoja nuoria. Näin työllistäminen onnistuu ja tilastot kaunistuvat.

Oma perhe, opiskelu- ja työkaverit sekä harrastusryhmät ovat tärkeitä työpajanuorille. Velvoitetyöllistettyjen nuorten vapaa-ajan vietossa painottui kolme seikkaa. Ensinnäkin harrastukset ovat ensisijaisesti liikunta- ja urheilupainotteisia. Sosiaalinen kanssakäyminen on myös tärkeää, nuorilla on ympärillään kohtalainen verkosto ystäviä ja kavereita. Alkoholinkäyttö vaikuttaa olevan kohtuuden rajoissa. Yleensäkin viihteelliset harrastukset (esim. baarit, ravintolat ja diskot) ja niihin sidoksissa oleva alkoholin kulutus eivät rahan puutteen vuoksi juurikaan voi lisääntyä. Kulttuuriharrastukset ovat vähäisiä, ne rajoittuvat lähinnä television ohjelmatarjontaan. Suosituin lukeminen liittyy sanoma- ja aikakauslehtiin sekä sarjakuviin. (Laakso 1997, 28-32; Virtanen 1995, 39-40.)

Se, millä asenteella ja motivaatiolla lyhytaikaista työllistämistyötä tehdään riippuu siitä, miten nuoret mieltävät pajajakson osana työuraansa. Naisten motiivit näyttävät liittyvän miehiä enemmän ammatin hankkimiseen ja itsensä toteuttamiseen. Tytöt poikia useammin saivat tehdä koulutustaan vastaavaa työtä. Heidän roolinsa työyhteisössä muuttuu silloin erilaiseksi kuin pojilla. He ovat motivoituneempia tuomaan esille kehittämissuhteita ja työskentelemään pajalla. Aktiivisilla tytöillä on ristiriitoja, he haluavat osallistua ja toimia, mutta siitä seuraa vaikutusvaltaa ja vastuuta jolloin vaarana on joukon yläpuolelle asettuminen. Miesten motiivit liittyvät enemmän työttömyyden katkaisemiseen. Ikä tuo myös erottelevia tekijöitä. Yli 20-vuotiaat eivät miellä pajoja ammatinhankkimisen välineinä toisin kuin alle 20-vuotiaat. Olisikin järkevää kohdentaa toimintaa tarkemmin ammattitaidottomille ja sitä jo hankkineille vanhemmille nuorille. Nuorten motiivit osallistua työpajatoimintaan näyttävät olevan itsensä kehittäminen ja työttömyyden katkaiseminen, eivät niinkään ammatin hankkiminen, sen vaihtaminen tai ammatillisen lisäpätevyyden hankkiminen (Virtanen 1998, 70-72; Söderlund 1995, 97-99.)

Projekteissa aktiivisempia ovat nuoret, joilla on suunnitelmia tulevaisuuden suhteen ja motivaatiota toteuttaa niitä. He kaipaavat kuitenkin tukea, rohkaisua ja lisävalifikaatioita pystyäkseen toteutukseen. Passiivisimmat nuoret ovat mukana, koska heitä motivoi palkka. Tulevaisuuden suunnitelmat ovat jäsentymättömiä. Suunnitelmat ovat puheasteella. He ovat odottavalla kannalla ja toivovat, että elämään tupsahtaisi

jotain ilman omia ponnisteluja. Paja-aika vaikuttaa heihin hyvin konkreettisesti tuomalla lisää rahaa ja vähentämällä työttömyyden aikaansaamaa toivottomuutta. Lisäksi on nuoria, jotka käyvät toiminnan läpi pakosta. Mielenkiinto on enemmän vapaa-ajassa ja harrastuksissa. Tulevaisuuden suunnitelmia heillä ei paljonkaan ole. Projekti voi jopa haitata harrastamista. Kuitenkin nämäkin nuoret kokevat, että rahatilanne kohentuu, he saavat uusia kavereita ja jotain tekemistä. (Virtanen 1998, 82.)

5.5 Nuorten kokemuksia työpajatoiminnasta

5.5.1 Myönteiset kokemukset

Virtasen (1998) postikyselyn lomakkeessa oli avokysymys jolla kerättiin tietoja nuorten mielipiteistä pajatoiminnan merkityksestä. Vastanneista 71 % suhtautui myönteisesti, 10 % kielteisesti ja 5 % näki toiminnassa sekä myönteisiä että kielteisiä puolia. 14 % ei vastannut ollenkaan kyseiseen kohtaan. (Virtanen 1998, 72-73.) Mielenkiintoista olisi tietää mahtoiko puuttuva 14 % ajatella pääosin kielteisesti. Keskeinen työpajakokemus oli taito, 37 % vastanneista toi esiin tämän puolen, toisena oli työ (27 %) ja kolmantena sosiaalisiin taitoihin liittyvät seikat (19 %). Myönteiset kokemukset pajajaksosta liittyvät työn tekemisen lisäksi lähinnä sosiaalisiin ja taloudellisiin tekijöihin sekä onnistumisen elämysten antamiin myönteisiin kokemuksiin nuorten itsetunnonle. Muiden tekijöiden merkitys voikin olla pajajaksossa ammatillisia tekijöitä suurempi. Pajatoimintaan osallistuvien kertomuksissa arkielämän opit saavat yhtäläisen painoarvon työelämän oppien kanssa. (Koski 1996, 58-59; Aaltojärvi & Paakkunainen 1995, 122.) Sosiaalisen näkökulman osuus pajatyön mielekkäänä puolena korostuu myöskin Nyysölän (1999) tuoreessa tutkimuksessa. (Nyysölä 1999, 44-46.)

Positiivista työpajassa oli ollut työkokemuksen ja uusien ammattitaitojen saaminen. Työpaja-aika on opettanut työtehtäviä tai saanut nuoren huomaamaan, että jokin työ ei ainakaan tunnu omalta. Virtasen (1998) kyselyssä nuoria pyydettiin arvioimaan käytössä olleita työmenetelmiä. Työpajat näyttävät onnistuvan parhaiten yleisessä neuvonnassa ja työllistämässä. Työn itsenäisyyttä pidettiin hyvänä asiana. Asian käänköpuolena nähtiin se, että jotkut voivat käyttää tätä vapautta hyväkseen. Mielekäs toiminta ja tekeminen ovat asioita, jotka koettiin tärkeäksi. Monissa työpajatutkimuksissa on tullut kritiikkiä

pajatyön työtehtäviä kohtaan, joita pidetään mielenkiinnottomina. Suurella pajalla, jollainen on Iisalmen Kehypaja, kritiikkiä vaimentaa se, että pajalaiset voivat itse vaikuttaa siihen, millä osastolla ja missä työtehtävissä he haluavat työskennellä. Yksinkertaiset ja pitkästyttävätkin työtehtävät voidaan kuitenkin kääntää myös voitoksi. Niiden sitkeä suorittaminen ja jaksaminen on joillekin työntekijöille osoitus pärjäämisestä. (Virtanen 1998, 76; Koski 1996, 50, 54; Söderlund 1995, 97, 104.)

Nuoret kertovat oppineensa myös arkielämän taitoja, saaneensa elämäkokemusta, uusia ystäviä ja hieman enemmän rahaa kuin työttömänä olleessaan. Itsetunto ja esiintymisvarmuus olivat kasvaneet ja oli tapahtunut aktivoitumista ja virkistymistä. Pajojen arvioinnissa kaivattaisiin myös sen kaltaisia kriteerejä, jotka mittaisivat elämäntilanteen kohentumista ja yleistä aktivoitumista. Varsinkin nuorille, joilla ei ole paljon sosiaalisia suhteita eikä aktiivista otetta harrastuksiin, on toiminnasta ollut hyötyä. Työpajajakso antaa ainakin muutamaksi kuukaudeksi mahdollisuuden yksinäisyyden karkotukseen, itsetunto-ongelmien käsittelyyn ja asioiden tulkitsemiseen yhdessä. (Virtanen 1998, 72-73; Aaltojärvi & Paakkunainen 1995, 111; Söderlund 1995, 104, 107.) Kuitenkaan Aaltojärven (1995) mukaan pajalla ei kehity erityistä ystävyysverkostoa vaan pajalaiset suhtautuvat toisiinsa melko neutraalisti lähinnä työtovereina. Työpajayhteisön ryhmän kiinteys vaikuttaa silti, yhteiseen toimintaan tai projektiin sitoutuminen parantaa motivaatiota ja aktiivisuutta. Samanlainen elämäntilanne vaikuttaa ryhmää tiivistävästi ja nuoret kokevat saavansa toisiltaan tukea. Myös ohjaajalta saatu tuki koettiin merkittäväksi. Useimmat eivät tosin kokeneet itsellään olevan sellaisia ongelmia, joihin olisivat tarvinneet apua tai tukea työpajasta vaan ratkoivat niitä mieluummin kaveripiirissä. (Ravattinen & Tuunanen 1997, 37, 39; Aaltojärvi 1995, 127.)

Työpajajakso antaa nuorelle mahdollisuuden miettiä omaa tulevaisuutta, elämänarvoja ja ammatinvalintaa. Se voi olla käännekohta nuoren elämässä, mikäli hänelle selviää mitä oma tuleva työ voisi olla tai siihen saadaan jopa mahdollisuus koulutuksen tai työpaikan kautta. Pajajakso voi toimia myös aikalisänä, mikäli ratkaisevia päätöksiä elämäntilanteen suhteen ei vielä haluta tehdä. (Koski 1996, 67.)

5.5.2 Kielteiset kokemukset

Kielteiset kokemukset eivät ole nousseet kovinkaan vahvana esiin työpajatutkimuksesta. Sama linja jatkuu Nyssölän (1999) tutkimuksessa, jossa kaikki nuoret eivät osanneet

nimetä yhtään huonoa puolta työpajatoiminnassa. Esitetty kritiikkikin noudattelee aikaisempien tutkimusten tuloksia. (Nyyssölä 1999, 46-47.) Työpajatoiminnasta saadut kielteiset kokemukset liittyvät lähinnä työtehtäviin. Myös toiminnan jäsentymättömyyttä ja ohjaajien ammattitaidon puutteita on kritisoitu.

Vajaalle kymmenesosalle nuorista pajalla olo oli ajantappamista. Työtehtävät eivät olleet mielekkäitä vaan eräänlaista sijaistyötä. Työtehtävät koetaan joskus vain nuorten tarpeista lähteviksi ilman sen syvällisempää tarkoitusta. Aika voidaan kokea pelkkänä puuhasteluna, työtehtävät ovat liian yksinkertaisia tai niitä on liian vähän. Työtehtävien yksitoikkoisuus ja pettymys, kun tehtävät eivät olleet vastuullisempia, tuli esiin myös Söderlundin (1995) tutkimuksessa. Suurin osa haastatelluista pojista piti työtahtiaan hitaana eikä yrittänyt työssään parastaan. Työn yksitoikkoisuuteen, helppouteen ja työn puutteeseen reagoitiin laskemalla työtehoa ja pitkittämällä kahvitaukoja. (Virtanen 1998, 73; Aaltojärvi & Paakkunainen 1995, 114-115; Söderlund 1995, 95.)

Arvostelua herättää myös työajan pituus. Keskimäärin viiden tunnin pituista työpäivää pidetään lyhyenä. Työpaja tuntuu epätavanomaiselta, koska työntekijöiltä ei vaadita samaa työpanosta kuin oikeassa työelämässä. Työllistämistyö takaa kaikille työntekijöille taidoista tai työpanoksesta riippumatta saman palkan, mikä ei ole paljonkaan työttömyyskorvausta suurempi. Jotkut nuoret voivat kokea matalan palkkatason osoituksena aliarvioinnista. (Paakkunainen 1995, 54-55; Söderlund 1995, 95, 97, 102-103.)

Työpajojen yhteishenki on yleensä saanut kiitosta, mutta välttämättä kaikissa pajoissa yhteishenki ei toimi parhaalla mahdollisella tavalla. Nuoret oli usein jaettu kahden tai kolmen hengen porukoihin. Tiiviin yhteishengen puuttuminen aiheutti katkeruutta ja osallistumismotivaation heikentymistä. (Ravattinen & Tuunanen 1997, 38.)

Ohjaajien ammattitaitoa ja erityisesti pedagogisia valmiuksia kritisoitiin. Työt ja ohjaajien taidot eivät olleet aina sitä mitä oli toivottu. Ongelmana on ohjaajien kiire ja osittain ammatillisten taitojen puute. Viranomaisten kiinnostus ei tunnu aidolta ja käytännön työ on puutteellisesti organisoitua. Erityisesti ne työllistetyt, jotka eivät tee koulutustaan vastaavaa työtä odottavat työnjohtajalta kurinpitoa ja organisointia. Pojille valvonnan puute voi olla osoitus suojatyöpaikasta, heidän mielestään oikeaan työpaikkaan kuuluu tiukka esimies. Lisäksi nuorille on suunnattu erilaista virkistys- ja

tukitoimintaa. Osa on tarjontaan tyytyväinen, toiset taas hämmästyvät huomatessaan olevansa erityistukitoimien piirissä. (Virtanen 1998, 73-74, 76-77; Söderlund 1995, 100-103, 107.)

Työpajassa voi selkeyttää omaa ammatinvalintaansa, parantaa ammatillisia valmiuksia ja saada mahdollisuuden päästä töihin. Enemmistö nuorista oli kuitenkin uusimmassa tutkimuksessa sitä mieltä ettei toiminnalla ole välitöntä merkitystä näilläkään alueilla. Toiminta ei näytä edistävän peruskouluarvosanojen parantamista, ammatin hankkimista, itsenäistymistä tai elämänuran suunnittelua. (Virtanen 1998, 74-75.)

5.6 Työpajojen arviointia ja kehittämisehdotuksia

Työpajatoiminnan arviointia. Valtaosa nuorista on kokenut työpajajakson mielekkäänä. Työpajatoiminnalla voi olla merkitystä laajasti nuoren elämäntilanteeseen: itsetunto kohoaa, uusi ammattiala saattaa löytyä, opiskelumotivaatio nousee, taloudellinen tilanne paranee ja työnsaantimahdollisuudet kasvavat. (Virtanen 1998, 67.)

Tutkimuksesta toiseen toistuu näkemys, että yksi syy pajalla viihtymiseen on siellä vallitseva hyvä ilmapiiri. Työpaja-aika toimii eräänlaisena terapiakokemuksena. Joka toinen nuori kertoo pajan merkinneen henkisen mielihyvän ja tasapainon kasvua. (Paakkunainen 1995, 42.) Nuoret itse ovat ajatelleet positiivisen ilmapiirin johtuvan esimerkiksi siitä, että kaikki ovat nuoria ja ovat ikänsä ja työttömyyden takia suunnilleen samanlaisessa elämäntilanteessa. Jotkut nuoret ovat esittäneet, että työsuhteen varmuus ja samanlainen palkkataso on omiaan ehkäisemään kateutta. Molempien sukupuolten läsnäoloa pidetään tärkeänä, tyttöjen mielestä ilmapiiri on parempi kuin naisvaltaisissa työpaikoissa, joissa juoruilu ja kateus on yleistä. Pojat taas kokevat tyttöjen tasapainottavan ilmapiiriä ja kantavan enemmän vastuuta. Toisin sanoen työpajanuorten yhteiskunnallinen asema on samankaltainen, he ovat saman ikäisiä, heillä on samankaltaiset sukupuoliroolit ja heidät on kaikki työllistetty työttöminä. Työttömyysaika hankaloittaa ystävyysuhteiden ylläpitoa. Työpajassa on helpottavaa kohdata sosiaalinen ryhmä johon kuulumisen on jakson aikana automaattista. Työllistämistyö tuo helpotusta erilaisuuden kokemiseen ja yksinäisyyteen. He

muodostavat eräänlaisen kohtalotovereiden pienisyhteiskunnan, jossa samanlaisuus yhdistää ja tekee oman elämäntilanteen hyväksytyksi. (Söderlund 1995, 101-102.)

Kuitenkin osa suhtautuu työpajajaksoon kielteisesti eikä heille ole ollut toiminnasta hyötyä. Tällöin herää kysymys nuorten valikoitumisesta työpajahankkeisiin. Tietysti olisi hyödyllistä, jos työpajoihin saataisiin motivoituneita nuoria, jotka olisivat aidosti kiinnostuneita työpajatoiminnasta (Virtanen 1998, 67). Mutta jääkö silloin osa nuorista toiminnan tavoittamattomiin? Työpajojen vaikuttavuuden arvioiminen nuorten yksilöllisiin työmarkkinapolkuihin on vaikea tehtävä. On vaikeaa päätellä, mikä on työpajojen aikaansaamaa ja mikä taas johtuu muista tekijöistä. Voidaankin kysyä, mistä työpajojen vaikuttavuudessa on kysymys. Jos vastauksena on, että työpajoissa mukana olleet nuoret sijoittuvat hyvin, onko kyse siitä, että nuorten valintaa projekteihin on ohjannut tietoinen (tai tiedostamaton) pyrkimys ottaa mukaan juuri sellaisia nuoria, joilla on ollut mahdollisimman korkeat vaikuttavuustuotto-odotukset. Eli työpajoihin on otettu nuoria, jotka työllistyisivät ilman työpajaakin. Jos saadaan huono vaikuttavuustulos, olisiko nuorten tilanne vielä huonompi siinä tapauksessa, että he eivät olisi olleet toiminnassa mukana? (Virtanen 1998, 99.)

Keskeisiä ongelmia toiminnassa voi syntyä monella alueella. Yleisin este tavoitteen saavuttamiselle oli nuoresta johtuvat ulkoiset esteet kuten motivaation puute tai päihdeongelmat. Nuorten vaikeudet eivät alussa selvinneet vaan tulivat ilmi myöhemmin ja estivät tavoitteen saavuttamisen. Pajatoiminnan tehostamista kaivattaisiin erityisesti ammatinvalinnan ja elämänuran selkeyttämisessä. Pajojen ohjaajilla on ilmeisesti joko liian kiire tai he eivät ole motivoituneita tällaiseen toimintaan. Ohjaajien ammattitaidossa saattaa myös olla puutteita. Toiminnan tehostamista kuitenkin tarvittaisiin eniten juuri syrjäytyneimmän ryhmän kohdalla, koska itsenäistymistavoitteet ja peruskouluarvosanojen parantaminen saavutettiin huonoimmin. Ammatillinen painotus kuten vaihtoehtoinen ammattikoulu tai oppisopimuskoulutus on vielä suhteellisen harvinaista pajatoiminnassa. Ongelmia voi olla myös suhteessa päättäjiin, kun joutuu todistelemaan pajan tarpeellisuutta. Työpajojen yhteistyökumppaneita voivat häiritä pitkät toimitusajat, epäluulot ja tyytymättömyys työhön tai sen tekijään. Lisäksi työpajoilla on samanlaisia ongelmia kuin muillakin työpaikoilla kuten tilojen ja laitteiden puutteita, riittämättömät resurssit ja ihmissuhteisiin liittyviä ongelmia. (Laakso 1997, 37-38, 42-43; Vihiniemi 1992, 51-52.)

Työpajatoiminta on Suomessa vielä niin nuorta, ettei erillistä ammattikoulutusta työpajaohjaajille ole organisoitu. Koulutus on tähän mennessä rakentunut erilaisille seminaareille ja koulutuspäiville. Pajat ja kunnat ovat itse järjestäneet sisäistä koulutusta ja tutustumiskäyntejä toisiin pajoihin. Koulutustarpeita tiedusteltaessa eniten tarvetta tuntui olevan ihmissuhdetaidoista, työnjohdollisista ja markkinointiin liittyvästä koulutuksesta. Ohjaustehtävissä olevien henkilöiden työsuhteet olivat useimmiten vuodesta kahteen kestäviä määräaikaista työsuhteita. Pajaohjaajat ovat usein itsekin työllistettyjä. Heidän koulutustaustansa oli vieläkin kirjavampaa kuin pajavetäjillä, käsittäen 65 erilaista nimikettä. Määräaikainen pajaohjaaja voi vaihtua jopa kesken jakson. Tilanne on vaikea jos yritetään auttaa syrjäytymisvaarassa olevia nuoria, joihin kontaktin saaminen saattaa kestää pitkiäkin aikoja. Ohjaajan vaihtuminen on tällöin vahingollista. Työpajojen pitkäjänteinen ja kokonaisvaltainen kehittäminen onkin vaikeaa, koska ohjaajat vaihtuvat usein. (Virtanen 1998, 15; Arminen 1996, 14-15.)

Kehittämisalueita työpajatoiminnassa. Työpajatoimintaa arvioitaessa löytyi toiminnasta kolme osa-aluetta, joille kehittämistoimenpiteitä olisi erityisesti suunnattava. Ensimmäisenä projektien 1) suunnittelu ja toimeenpano. Työpajaprojektit ovat pääosin kuntien hankkeita, mutta myös muita rahoittajatahoja pitäisi miettiä. Varsinkin kun työpajat ovat tilanteessa, jossa EU- pohjainen tuki ESR- rahoituksena loppuu. Muita rahoittajatahoja voisivat olla ns. kolmannen sektorin rahoittajat kuten erilaiset kansalaisjärjestöt. Työpajakoordinaattorien olisi miellettävä alusta alkaen Euroopan sosiaalirahaston peruskäsitteet kuten innovatiivisuus, polkuajattelu ja kumppanuus. Yhteistyötä paikallisten yritysten kanssa olisi lisättävä jotta nuoret työllistyisivät paremmin. Työpajaprojektien sisällölliseen ja toiminnalliseen eriyttämiseen pitäisi kiinnittää enemmän huomiota. Työpajoille tulisi sallia eriytyminen tuotannolliseen tai sosiaalityöpainotteiseen linjaan. Henkilöstöllä on puutteita ammattitaidossaan. Erityisesti koulutusta olisi lisättävä projektihallinnan ja ohjauksen puolelle. (Virtanen 1998, 45-47.)

Toiseksi huomiota tulisi suunnata 2) tuloksellisuuteen. Aloittaneiden lukumäärän osalta tavoitteet toteutuneet ovat toteutuneet, mutta työpajajakson keskeyttäneiden lukumäärä on ollut tavoitetta suurempi. Hukkainvestoinneilta välttyttäisiin eriyttämällä toimintaa edellä kerrotun mukaisesti tuotannollisesti ja sosiaalityöpainotteisesti. (Virtanen 1998, 53-54.)

Kolmas kehitystä kaipaava alue työpajatoiminnassa on toiminnan 3) vaikuttavuus. Ohjelma-asiakirjan tavoite eli 50% työssä tai koulutuksessa 6 tai 12 kuukauden jälkeen näyttää toteutuvan. Sukupuolten tasa-arvon mukaista kiintiöajattelua ei saisi liian tarkasti noudattaa, koska syrjäytyneissä enemmistö on miehiä. Vastuuhenkilöiden ja nuorten itsensä mielipiteet työpajan positiivisesta vaikutuksesta ovat olleet samansuuntaisia. Toimintaa tulisi kohdentaa entistä enemmän erilaisille kohderyhmille. Esimerkiksi alle 20- vuotiaille ammattitaidottomille ja vanhemmille jo ammattikoulutuksen hankkineille nuorille. Jakson jälkeiseen aikaan olisi kiinnitettävä huomiota työmarkkinapolun hengen mukaisesti, mikä on myös resurssointikysymys. (Virtanen 1998, 2-3.)

6 TUTKIMUKSEN TARKOITUS

6.1 Työpajajakso päättyy, mitä seuraavaksi?

Työpajajakso on kaikista hyvistä vaikutuksistaan huolimatta vain väliaikainen ratkaisu. Kuuden kuukauden jälkeen on nuori jälleen omillaan. Miltä sitten näyttää pajuoreen lähitulevaisuus? Tutkimusten valossa enemmistöllä on edessä jälleen uusi työttömyys, mikä mahdollisesti kestää siihen saakka kunnes yhteiskunnan taholta tulee uusi interventio. Tilanne välittömästi työpajajakson jälkeen on usein tutkijoiden tiedossa, mutta seurantatiedot myöhemmästä koulutukseen tai työhön pääsystä puuttuvat.

Pajan merkitys voi jäädä vain sosiaalisen ja emotionaalisen itseluottamuksen ja sosiaalisen oppimisen tasolle. Kulku vakinaisempaa työtä kohti voi näilläkin eväillä parantua, mutta mitään tarkempia takuita tulevaisuudesta työpajojen on vaikea antaa. Tämä on tietysti luonnollistakin yhteiskunnallisessa tilanteessa, jossa ollaan jatkuvassa liikkeessä. Valmistautuminen epävarmuuteen onkin viisaampaa kuin näennäisen turvallisuuden iskostaminen. Selvä enemmistö nuorista ei kuitenkaan pelkää lähitulevaisuutta. Reilut kymmenen prosenttia nuorista tietää saavansa työtä pajajakson jälkeen ja lisäksi yli neljäkymmentä prosenttia luulee niin käyvän myös omalla kohdallaan. Kuitenkin neljäkymmentä prosenttia nuorista ei luulekaan työllistyvänsä tulevaisuudessa. Laakson (1997) tutkimuksessa tilanne työpajalta lähtiessä oli 66% nuorista työttömyys. Varma työ- tai opiskelupaikka oli tiedossa vain 17 % työpajalaisista. (Laakso 1997, 40-41; Paakkunainen 1995, 79-81.)

Myös Söderlund on havainnut, että vain harvalla oli varmaa tietoa seuraavasta työpaikasta. Haastatellut Söderlundin tutkimuksessa eivät kuitenkaan uskoneet tulevan työttömyysajan olevan edellisen kaltainen. Työllistyminen edes lyhyeksi aikaa katkaisee

tylsistymisen ja voi olla sysäyksenä johonkin uuteen, jos ei työhön niin ainakin työttömyysajan aktiivisempaan viettämiseen ja sitä kautta aktivoitumiseen ja työmahdollisuuksien parantumiseen. (Söderlund 1995, 105-106.) Kyseisessä tutkimuksessa haastateltiin parasta aikaa jaksolla olevia, jolloin optimismi on vielä vallalla. Mikäli työ- tai opiskelupaikka ei halusta ja yrityksestä huolimatta aukene, mahtaako usko itseen ja työttömyysajan kehittävään viettämiseen säilyä?

Tulevaisuuden odotuksista ja suunnitelmista työpajanuorilla ei ollut selkeää kuvaa. Heidän mielestään tulevaisuutta ei kannata suunnitella, jos suunnitelmien ei uskota toteutuvan. Mikäli tulevaisuutta visioitiin ulottuivat suunnitelmat korkeintaan vuoden päähän nykyhetkestä. Työn etsiminen oli tärkein suunnitelma. Koulutus nähtiin vain pakonomaiseksi ratkaisuksi mikäli muut mahdollisuudet olivat tukossa. Virtasen (1995) tutkimuksessa haastateltujen nuorten tulevaisuudensuunnitelmat vaikuttavat puolella nuorista olevan lyhytnäköisiä ja selkiintymättömiä. Toinen puoli nuorista pystyi melko tarkkaan yksilöimään toiveitaan. Nuorten tavoitteet liittyvät selvästi työhön ja työpaikkaan liittyviin seikkoihin. Tulos on poikkeava muihin tutkimuksiin verrattuna, joissa on monesti ajateltu, että velvoitetyöllistetyt eivät osaa eivätkä halua ajatella elämäänsä pidemmälle kuin kulloisenkin velvoitetyön pituisen ajan. (Aaltojärvi 1995, 129-130; Virtanen 1995, 52.)

Tutkimuksesta toiseen toistuvat kommentit, että työpajajakson jälkeiseen aikaan ei ole työpajatutkimuksessa kiinnitetty huomiota. Jo 1990-luvun alussa Vihiniemi (1992) totesi, että melko suuri osa pajoista ei seuraa nuorten jatkosijoittumista. Työpajatoiminnan heikkoutena esiintyy seurannan puuttuminen siitä mitä nuorelle tapahtuu työpajajakson jälkeen sanoo myös Arminen omassa selvityksessään (Arminen 1996, 34).

Virtanen (1998) ainoana lukemistani työpajatutkimuksista selvitti pajalaisten jatkosijoittumista. Mittaustavan ansiosta saatiin tietää nuorten sijoittumisesta runsas vuosi ja vajaa kaksi vuotta työpajajakson päättymisen jälkeen. Vuoden päästä jakson päättymisestä jonkinlaisessa työssä tai koulutuksessa oli 400 nuoresta 49 prosenttia, puolen vuoden kuluttua määrä oli noussut 57 prosenttiin. Toimenpidekokonaisuudessa aloittaneiden sijoittuminen työmarkkinoille on ollut parempaa kuin vertailuryhmässä. Havaittiin, että naiset sijoittuvat miehiä paremmin. Alle 20-vuotiaat sijoittuvat heikommin kuin vanhemmat. Kummassakin edellisessä erot tasoittuvat

poikkileikkaustarkastelussa. Paremmiin koulutettuihin sijoittuvat paremmin ja erot näyttävät myöhemmissä tarkasteluissa pysyviltä. Työvoimapiirien välillä on vaihtelua työelämään sijoittumisessa esim. Uudenmaan ja Keski-Suomen nuorten osuus on kasvanut muita enemmän. Kuitenkaan merkittäviä eroja eri piirien välillä ole. (Virtanen 1998, 62-63.)

Oma tutkimukseni puolustaa paikkaansa metodisesta syystä. Virtasen tutkimus oli postikysely, mikä pyrki tavoittamaan lähinnä faktatietoja, ei niinkään nuorten kokemuksia, selityksiä ja tunnelmia. Omassa tutkimuksessa haluan nuorten kertovan itse elämästään. Pyrkimyksenä on saada syvempi ymmärrys aiheeseen käyttämällä aineistonkeruumenetelmänä haastattelua.

6.2 Tutkimusongelmat

Työpajatoiminta on yksi yhteiskunnan tukimuoto nuorille, joiden työllistyminen ei omin avuin onnistu. Toiminnasta on tärkeää saada tietoa monestakin syystä. Asia koskettaa kaikkia veronmaksajia, jotka ovat toimintaa osittain kustantamassa, työpajoissa työskentelevää henkilökuntaa sekä viimeisenä, mutta ei vähäisimpänä nuorta ihmistä itseään. Tutkimukseni syventää yhdessä muiden työpajatutkimusten kanssa kuvaa pajatoiminnasta ja siellä työskentelevistä nuorista. Tutkimuksestani voi olla apua toiminnan kehittämisessä paremmin nuorten ja sitä kautta koko yhteiskunnan tarpeita vastaavaksi.

Tutkimustehtävä voidaan muotoilla tutkimusongelmiksi seuraavasti. 1) *Millaisia kokemuksia nuorella on omasta työpajajaksostaan?* Työpajakokemuksista on saatavilla tietoa aikaisemmista tutkimuksista, mutta mielestäni on olennaista selvittää juuri nyt tutkimuksen kohteena olevien nuorten kokemukset. Heidän kokemuksensa ovat yksilöllisiä ja siksi tärkeitä, ne myös ovat tärkeää taustatietoa, joka voi auttaa ymmärtämään heidän pajajakson jälkeisiä elämänvaiheitaan. 2) *Miltä näyttää nuoren koulutus- ja työhistoria työpajajakson jälkeen?* Löytyikö työpaikkaa vai oliko paluu takaisin työttömyyteen taas todellisuutta. Selvitän nuoren koulutus- työ- ja työttömyyskokemuksia pajajakson jälkeen ja pyydän heitä miettimään tekemiensä ratkaisujen taustoja. 3) *Miten nuori kokee työpajajakson vaikuttaneen omaan asemaansa työ- ja koulutusmarkkinoilla?* Tutkimusongelman tarkoituksena on selvittää sitä, tunnistetaanko pajajaksolla olleen mitään vaikutuksia omaan sijoittumiseen. Olen kiinnostunut siitä, mitä ne vaikutukset

voisivat olla ja onko niillä ollut konkreettista merkitystä nuoren hakeutuessa/ajautuessa eri työ- ja opiskelupaikkoihin. Vai ovatko vaikutukset enemmänkin sidoksissa muuttuneisiin ajatuksiin esimerkiksi eri ammateista, työttömyydestä, omasta osaamisesta ja koulutuksesta ilman, että ne näkyisivät nuoren toiminnassa.

7 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

7.1 Työpajatoiminta Jämsänkoskella

Tutkimushenkilöni hankin Jämsänkosken työpajasta. Valintaa voidaan perustella sillä, että paja saa ESR-tukea, joten sen toimintalinjat ovat verrattavissa esim. Virtasen (1998) tutkimiin pajoihin. Jokilaakson seutu on minulle tuttua, koska olen itse sieltä kotoisin. Tämä on mielestäni etu haastattelutilanteessa, jolloin tiedän mistä työ- ja koulutuspaikoista nuoret puhuvat ja osaan muutenkin eläytyä pienen paikkakunnan elämään.

Jämsänkosken nuorten työpaja Avitus on suhteellisen uusi paja, toiminta on aloitettu helmikuussa 1997. Jämsänkosken työpajatoiminta on tarkoitettu 17-25 vuotiaille nuorille. Tavoitteeksi on asetettu syrjäytymisen ehkäisy, pitkäaikaistyöttömyyden katkaisu ja mielekkäät työtehtävät. Tarkoituksena on rakentaa henkilökohtaisia työllistymispolkuja ja turvata pajajakson jälkeen mahdollisimman monelle koulutus-, työharjoittelu- tai työpaikka. Paja pitää tärkeänä myös tyttöjen työllistämistä.

Työpajasta haluttiin luoda omaleimainen ja paikalliset olosuhteet huomioon ottava paja, jossa yhteistyöverkostojen tärkeys on huomioitu toiminnassa alusta alkaen. Pajalla toimi alkuvuosina neljä eri osastoa. Remonttipajalla huolletaan mm. kulkuvälineitä ja pienkoneita, kunnostetaan huonekaluja ja tehdään omia tuotteita esimerkiksi jätöpaperialaattikoita. Kotitalouksien tukipalvelu tekee mm. muuttoja, siivouksia, pihatöitä ja lastenhoitotyötä. Leikkikenttäkerho toimii kesäisin ja iltapäiväkerhotoiminta pyörii kouluvuoden aikana. Mediapajan osasto on kasvamaan päin tulevaisuudessa. Se tekee erilaisia tilaustöitä asiakkaille kuten käyntikortteja, kalvoja, julisteita ja erikoisvalokuvauksia. Vuoden 1999 joulukuussa mainitaan työpajalla olevan kolme osastoa, kotipalvelutuki, mediaosasto ja lasten kerhotoiminta.

Työpaja on saanut toimintansa hyvin käyntiin. Nuoria on tulossa enemmän kuin voidaan sijoittaa ja pajan asiakasmäärä on kasvussa. Pajan toimintaa rahoittivat Jämsänkosken kaupunki, ESR- rahoitus ja Opetusministeriö. Työpajassa toimi aluksi vain yksi vetäjä. Keskimääräinen nuorten työntekijöiden vahvuus oli 15-17 nuorta, joten yhtä vetäjää kohti se oli huikea määrä. Vuoden 1997 aikana työpajajakson suoritti yhteensä 26 nuorta, joista viisi sai työpaikan ja neljä aloitti opiskelun. Vuonna 1999 pajan paikkamäärä on 18-22 nuoren paikkeilla ja sen suosio on edelleen taattu. Kaikkia halukkaat eivät mahdu mukaan. (Krapu 1999, 1; Työpajan toimintakertomus; Ahlstedt, H. henkilökohtainen tiedonanto)

7.2 Tutkimusmenetelmänä haastattelu

Tutkimuksen teoreettinen lähestymistapa on positivismiin kvantitatiivisen tutkimusperinteen vastakohta hermeneutiikka ja kvalitatiivinen tutkimus. Taustalla oleva filosofia on fenomenologia. Termiä on käytetty niin laajasti, että sen merkityksestä on tullut sekava. Sen nähdään tieteen paradigmana, joskus filosofiana tai lähestymistapana, joskus jopa synonyyminä laadullisille metodeille. Yksinkertaisesti fenomenologinen tutkimus keskittyy kysymykseen: Mikä on rakenne ja kokemuksen sisin olemus tässä asiassa näille ihmisille. Aihe, jota tutkitaan voi olla tunne, suhde, ohjelma, organisaatio tai kulttuuri. (Patton 1990, 68-71.)

Kvalitatiivisessa tutkimuksessa pyritään kuvaamaan jotakin tapahtumaa, ymmärtämään toimintaa tai antamaan teoreettinen tulkinta ilmiöstä (Eskola & Suoranta 1998, 61). Tutkimus on laadullinen aineistonkeruumenetelmän suhteen, joka on teemahaastattelu. Siinä tutkittavien näkökulma on keskeinen. Haastatteluun kuuluu intersubjektiivisuus. Intersubjektiiivinen luottamus edellyttää omien lähtökohtien tiedostamista ja niiden vaikutusta haastateltavaan. Haastattelijana yritän olla mahdollisimman objektiivinen, mutta tajuan, että omat esioletukseni työttömyydestä ja työpajatoimintaa koskevat arvostukseni saattoivat jollakin tavalla vaikuttaa teoriataustan rakentumiseen, haastatteluun ja myöhemmin analyysiin. Tutkimushenkilöt valittiin harkinnanvaraisesti ja heidän määränsä oli pieni. Laadullisessa tutkimuksessa tärkeintä on laatu, ei määrä. Ennalta ei asetettu tiukkoja hypoteeseja tutkimushenkilöistä tai tutkimustuloksista. Aineiston avulla oli tarkoitus löytää uusia näkökulmia, ei pelkästään todentaa ennalta

aavisteltua. (Eskola & Suoranta 1998, 15-20 ; Syrjälä ym. 1994, 136-137.)

Valitsin haastattelun siksi, että se on hyvä menetelmä saada kvalitatiivista tietoa. Ennako-oletukseni oli, että vähemmän koulutetut nuoret eivät välttämättä ilmaise itseään kovin hyvin kirjallisesti, joten kirjoitelman tyyppisen metodin en uskonut onnistuvan. Aineisto jäisi pinnalliseksi ja määrällisesti niukaksi. Uskoin haastattelutilanteen olevan motivoivampi keino. Pidän haastattelun vuorovaikutuksellista kokemusta tärkeänä tässä tutkimuksessa, jolloin tilanne voi olla positiivinen molemmille osapuolille ja syventää vastaajien motivaatiota osallistua tutkimukseen. Haastattelumenetelmän etuja ja yleispiirteitä ovat avoimuus uusille ja odottamattomille seikoille. Haastattelu menetelmänä voi auttaa luomaan uusia odottamattomia näkökulmia. (Kvale 1996, 30-36; Cohen & Manion 1994, 272-273.)

Haastattelun tarkoitus on selvittää mitä on jonkun toisen mielessä. Haastattelulla selviää asioita, joita ei voi suoraan observoida, kuten tunteita, ajatuksia ja aikomuksia. Haastattelija yrittää päästä sisälle haastateltavan maailmaan. Haastateltavat pääsevät kertomaan omin sanoin tutkittavasta ilmiöstä olipa sitten kyse avoimesta, ohjatusta tai strukturoidusta haastattelusta. Teemahaastattelu sopi käytettäväksi tähän tutkimukseen, koska käsiteltävät aiheet voivat olla emotionaalisesti arkojakin, ne saattavat olla heikosti tiedostettuja ja haastattelussa esiin tulevista aikomuksista, perusteluista ja ihanteista ei ole totuttu jokapäiväisessä keskustelussa puhumaan. (Patton 1990, 277-290; Hirsjärvi & Hurme 1982, 35.)

Haastattelu on joustava tapa hankkia tietoa. Se antaa mahdollisuuden tarkentaa kysymyksiä ja antaa tietoa esim. nonverbaalisten viestien avulla asioista joita ei esim. kyselylomakkeessa tulisi ilmi. Tutkimuksessa käytettiin puolistrukturoitua eli teemahaastattelua, koska avoin haastattelu olisi ollut hankala toteuttaa ja strukturoituun haastatteluun olisi vaikea operationalisoida kysymyksiä alueelta jota ei ole paljon tutkittu. Tällainen haastattelu olisi liiaksi tutkijasta ohjautuvaa

Haastattelua suunnitellessani muodostin teoriataustasta syntyneen ymmärryksen perusteella aihealueita, joiden perusteella ajattelin saavani vastauksia tutkimusongelmiini. Teema-alueita olivat 1) Työpajakokemukset 2) Koulutus- ja työhistoria työpajan jälkeen 3) Työpajatoiminnan merkitys ja 4) Työn merkitys. (katso liite 1) Teema-alueiden sisällöistä suunnittelin valmiiksi aika tarkkojakin kysymyksiä keskustelun tueksi. Haastattelu ei kuitenkaan edennyt niin kaavamaisesti kuin tästä voisi

päätellä vaan myös haastateltavan keskusteluun esille ottamien asioiden ohjaamana. Haastattelijana pyrin olemaan aktiivinen kuuntelija, joka paneutui haastateltavaan ja teki lisäkysymyksiä enemmän haastateltavan antamien johtolankojen perusteella kuin oman suunnitelman mukaisesti. Haastattelutilanteen onnistumiseksi haastateltavan tulisi luottaa haastattelijaan. Luottamusta pyrin aikaansaamaan välttämällä kuulustelumaisuutta ja rohkaisemalla keskustelunomaisuuteen tilanteeseen. (Syrjälä ym. 1994, 136-137.)

7.3 Tutkimushenkilöiden tavoittaminen

Haastateltavien etsiminen tutkimukseen alkoi yhteydenotolla työpajaohjaajaan. Sovimme, että menen käymään pajalla ja hän tekee minulle valmiiksi listaa nuorista joiden pajajaksosta on kulunut aikaa 6-12 kuukautta. Halusin, että pajajaksosta on kulunut jo jonkin verran aikaa, jotta kokemuksia voidaan tarkastella hieman ulkopuolisena. Elämä on jo muotoutunut uudestaan, kun pajajakson aikataulut eivät enää muovaa sitä ja henkilöillä on ollut aikaa hakeutua työhön tai koulutukseen

Sain työpajalta 11 nimeä sisältävän listan yhteystietoineen, johon vielä lisäsimme kuusi nimeä, siltä varalta, että kaikki eivät suostu. Listalta karsiutui heti kaksi nimeä, koska kävi ilmi, että he ovat yhä työpajajaksolla. Vasta myöhemmin tuli mieleeni mieltä millä perusteella työpajaohjaaja oli nimilistan laatinut. Oliko hän jo suorittanut karsintaa sen perusteella keiden ajatteli haastatteluun suostuvan. Päätinkin käyttää lisäksi menetelmää, jossa kyselen haastateltavilta nuorilta lisää yhteystietoja muihin pajalaisiin. Tämä osoittautui toimivaksi ideaksi monestakin syystä.

Alkuperäinen ajatukseni oli lähettää nuorille ensin kirje, jossa esittelen tutkimukseni, pyydän haastattelua ja sen jälkeen soitan perään. (katso liite 2) Tämä osoittautui mahdottomaksi toteuttaa, koska nimilista sisälsi vain osan kohdalla sekä osoitteen että puhelinnumeron. Lähetin kirjeen seitsemälle nuorelle, josta molemmat tiedot olivat saatavissa, sekä yhdelle, josta oli tiedossa vain kotiosoite. Näistäkin tiedoista osa osoittautui vanhentuneiksi. Nuoret olivat muuttaneet tai puhelinnumerot eivät olleet käytössä. Yrityksistä huolimatta kaikki vanhemmatkaan eivät suostuneet tai omien sanojensa mukaan tienneet kotoa muuttaneidensa lasten yhteystietoja. Tutkimukseni

toteutus kohtasi siis hieman käytännön hankaluuksia.

Kaikkiaan sain tavalla tai toisella kiinni 20 nuorta, joista 12 suostui haastatteluun. Yleisin kieltäytymisen syy oli kiire, joka johtui epäsäännöllisestä työstä, muuttopuuhista tai oli selvästi tekosyy. Jotkut sanoivat suoraan, etteivät ole kiinnostuneita osallistumaan. Huomasin, että ihmiset suostuivat hieman helpommin, jos olivat saaneet kirjeen ennakoon, seitsemästä nuoresta viisi suostui. Oma suostuttelukykykin parani loppua kohden. Haastateltaviltani sain muutaman uuden nimen ja puhelinnumeron ja he pystyivät myös täydentämään puuttuvia tietoja työpajalta saamaani listaan.

Halusin haastateltavikseni sekä tyttöjä että poikia, koska molemmat sukupuolet ovat työpajassa edustettuina, J-koskella on nimenomaan panostettu myös tyttöjen pajatyöhön. Poikien saaminen mukaan osoittautui kuitenkin vaikeaksi. Kymmenestä pojasta tavoitin henkilökohtaisesti kuusi, joista kolme suostui haastatteluun. Kaksi äitiä ei suostunut antamaan poikiensa yhteystietoja, ensin he olivat epäluuloisia kuka vieras naisihminen heitä tavoittelee. Jouduttuani selittämään, että kyse on haastattelusta työpajatutkimukseen ei numeroita siltikään herunut. Toiselta sain sentään summittaisen osoitteen. En kuitenkaan tavoitellut ketään haastateltavaa pelkän osoitteen perusteella. Minulla ei ollut autoa käytössä ja osan paikoista sijaitessa kymmenien kilometrien päässä sekä haastateltavan tapaamisen ollessa epävarmaa koin sen liian hankalaksi toteuttaa.

Haastatteluja tein yhteensä 11 kappaletta, joista yhtä täydennettiin myöhemmin, koska henkilöllä oli haastattelun tekohetkellä pajajakso vielä hieman kesken. Yhden nuoren kohdalla sain kutsun tulla haastattelemaan, mutta saapuessani perille ei ketään ollutkaan kotona. Hän suostui myöhemmin sopimaan uuden ajan. Myös toisen haastateltavan kohdalla tapahtui sama asia. Jätin kirjeen, jossa sanoin ottavani uudestaan yhteyttä, mutta lukuisista puhelinsoitoista huolimatta en häntä enää tavoittanut. Näiden tapausten jälkeen muistin aina tähdentää, että haastateltavat ilmoittaisivat esteestä tai mielenmuutoksesta.

7.4 Haastattelijan kulku

Alkuvaikeuksista huolimatta itse haastattelut sujuivat hyvin. Varsinaisia koehaastatteluja ei tutkimushenkilöiden vähyden vuoksi voitu tehdä, mutta pyrin ensimmäisten haastat-

telujen jälkeen kehittämään kysymystekniikkaani vaikeiden osa-alueiden osalta. Haastattelin nuoria maalis- ja huhtikuussa 1999. Useimmat haastatteluista toteutettiin haastateltavien kotona. Kaksi haastattelua tehtiin työpajassa ja kaksi huoltoaseman kahviossa. Kaikki vuorokaudenajat olivat edustettuina, mutta suosituin ajankohta oli 17-19 välisenä aikana. Kotona haastattelu tehtiin aina keittiön pöydän ja usein kahvikupin ääressä. Aina ei pystynyt järjestämään kahdenkeskistä tilannetta vaan osalla oli ystävä tai avopuoliso henkisenä tukena lähettyvillä. Tällä on saattanut olla jonkinlaista vaikutusta annettuihin vastauksiin. Huomattavaa nauhurijännitystä ei esiintynyt, yleensä laite unohtui alkukauhistelujen jälkeen. Ainoastaan yksi haastateltavista pyysi, ettei keskustelua nauhoitettaisi. Hänkin suostui nauhoitukseen suostuttelun jälkeen, mutta oli selvästi varautunut koko tilanteen ajan.

Haastattelun alussa käytin kyselylomaketta, jossa kysyttiin helppoja tosiasiakysymyksiä kuten ikää, vanhempien ammattia sekä nuoren koulutus- ja työtaustaa. (katso liite 3) Näin taustatiedot tuli varmasti selvitettyä kaikilta haastateltavilta. Niihin ei näin tarvinnut tuhlata itse haastattelu-aikaa ja lomake helpotti alkujännitystä. Se myös orientoi haastateltavaa aiheeseen ja antoi haastattelijalle perustiedot kysymysten suuntaamiseksi. Lyhyt kyselylomake helpotti myös aineiston käsittelyvaiheessa, kun perustiedot oli suoraan nähtävissä yhdellä paperilla, eikä niitä tarvinnut purkaa nauhalta.

Aluksi esittelin haastateltavalle lyhyesti tutkimusaiheeni ja kerroin nauhoittavani keskustelun. Korostin vielä, että annetut tiedot ovat luottamuksellisia eikä hänen nimensä tule missään vaiheessa julkisuuteen. Aloitimme helpoilla jännitystä lieventävillä kysymyksillä työpajaan hakeutumisesta ja siirryimme haastateltavan ehdoilla, mutta myös teemarungon avulla eteenpäin. (Robson 1993, 227-235.) Lyhin haastattelu kesti 25 minuuttia, yleisin kesto oli 40 minuuttia. Kokonaisuudessaan tapaamiseen meni yleensä lähemmäs tunti.

Valitsin yksilöhaastattelun sekä menetelmällisistä että eettisistä syistä. Parihaastattelu olisi voinut tulla kysymykseen jos parit olisi siten valittu, että heillä olisi suunnilleen samanlainen elämäntilanne esim. molemmat työssä tai molemmat työttömänä. Näin varmistuttaisiin siitä, että mikäli toinen haastateltavista olisi onnistunut yliodotusten ja toisen elämä olisi mennyt alamäkeä monessakin suhteessa voisi heikommin menestyneelle aiheutua ahdistusta omasta riittämättömyydestä.

Parihaastattelun vaikeutena olisi myös ollut äänten tunnistaminen nauhalta. Yhdestä haastattelusta tosin tuli osittain parihaastattelu, koska haastateltavan ystävä, joka myös oli ollut työpajajaksolla oli läsnä ja he keskustelivat välillä myös keskenään. Sainkin samalla käynnillä kaksi haastattelua, jotka kuitenkin toteutin yksitellen.

7.5 Aineiston analyysi ja tulkinta

Tutkimuksen ote on fenomenologinen. Tutkimuksessa keskitytään yksilöön ja hänen kokemuksiinsa. Fenomenologia selvittää tapaa jolla ihmiset kokevat maailman, millaisena se heille näyttäytyy ja miten ihmisiä voisi parhaiten ymmärtää. Tässä tutkimuksessa ollaan kiinnostuneita siitä, kuinka nuoret ovat kokeneet työpajajakson osana työhistoriaansa, mitä se on heille merkinnyt ja kuinka näiden kokemusten pohjalta voitaisiin ymmärtää heidän tekemiään ratkaisuja. Tämän tutkimuksen tarkoituksena on siis kuvailla ja ymmärtää työpajanuorten kokemuksia työpajajaksostaan ja työ- ja koulutusratkaisuista työpajan jälkeen. Tarkoituksena on myös kertoa heidän mielipiteistään työttömyydestä, työstä ja koulutuksesta ja tulevaisuudentoiveista- ja suunnitelmista näiden asioiden osalta. (Tesch 1990, 48, 68.)

Haastattelujen tekemisen jälkeen haastattelut litteroitiin sanasanaisesti tekstiksi. Litterointeihin kirjattiin puheen lisäksi haastateltavien äännähdykset, epäröinnit, pitkät hiljaisuudet ja naurut. Litteroiduista haastatteluista kertyi tekstiä sadan sivun verran. Aineiston analyysi alkoi litteroidun tekstin lukemisella ja loppuun päästyä taas uudestaan lukemisella. Tekstin tultua tutuksi päästiin vähitellen eteenpäin tieteelliselle tutkimukselle ominaiseen merkkien tulkitsemiseen ja uusien johtolankojen tuottamiseen. Niiden pohjalta yritettiin päätellä sitä, mikä ei ollut paljain silmin aineistosta nähtävissä. (Alasuutari 1999, 77.)

Toisin kuin tilastollisessa analyysissä laadullisen analyysin välineiksi eivät kelpaa tilastolliset todennäköisyydet. Rajoituksena on haastateltavien määrä, joka tässä tutkimuksessa on 11 henkilöä. Olisi ollut aivan liian työlästä haastatella niin paljon ihmisiä teemahaastattelulla, että yksilöiden välisistä eroista tulisi tilastollisesti merkittäviä. Laadullista analyysiä ei kuitenkaan valittu puutteellisten voimavarojen takia, vaan siksi, etteivät kvalitatiivisessa analyysissä tutkittavien suuri joukko tai tilastolliset menetelmät ole välttämättä tarpeellisia. (Alasuutari 1999, 38-39.)

Haastatteluaineiston havaintoja pyritään analyysissa pelkistämään ja tekemään havainnoista tulkintoja. Tässä vaiheessa olivat apuna jo haastattelussa käytetyt teemat, jotka muodostivat valmiiksi eräänlaisen aineiston jäsenyyksen. Teemarunkoa käyttämällä oli helppo lähteä liikkeelle ja lukiessaan jäsentää haastattelutekstejä. Havaintojen pelkistämisessä aineistoa tarkasteltiin tietystä näkökulmasta, kiinnitettiin huomiota kulloisenkin kysymyksenasettelun kannalta olennaisiin seikkoihin. Seuraavaksi havaintojen pelkistämisessä havaintoja yhdisteltiin. Aineistosta kerättiin kunkin teema-alueen kannalta keskeiset kysymykset yhteen ja alettiin kerätä niiden yhteyteen tietoa haastateltavien kommentteista. Sitten yhdisteltiin havaintoja etsimällä havaintoja yhdistävä piirre. Tässä vaiheessa sisällöllisesti samantyyppisistä kommentteista tehtiin yksi luokka, mutta näkyviin jätettiin mainintojen lukumäärä, josta luokka muodostuu. Aineiston analyysiin sovellettiin siis myös alkeellista määrällistä analyysia. Teemarungon käyttämistä analyysin apuna voidaan pitää osoituksena valmiista teoreettisesta näkökulmasta. Näin tehtiin raakaluokittelua, josta syntyi jonkinlainen jäsenyys koko tekstimassasta. Kuitenkin aineiston analyysin edetessä toimintatapaa vähennettiin ja pyrittiin enemmän aineistolähtöisyyteen ilman tiukkoja teoreettisia etukäteisolettamuksia. (Alasuutari 1999, 39- 40; Eskola & Suoranta 1998, 153.)

Aineistosta nostettiin esiin tutkimusongelmien kannalta keskeisiä teemoja. Teemoittain järjestettyyn etenemiseen liitettiin ilmiötä parhaiten kuvaavia sitaatteja ja teemoittelua pyrittiin liittämään teoriaan. Myöhemmin pyrittiin eteenpäin pelkistä tutkittavien antamista ilmiön tulkinnoista, joita Eskola ja Suoranta (1998, 149) nimittävät ensimmäisen asteen tulkinnoiksi. Tutkimuksen tekijä pyrki jatkamaan ensiasteisten tulkintojen tulkintaa antamalla niille uusia merkityksiä. Uusia merkityksiä tavoiteltiin käyttämällä analyysissä teemoittelun lisäksi tyypittelyä. Tyypittelyssä käytettiin kahta tapaa muodostaa tyyppiä. Ensimmäisessä tavassa tyypittelyt tehtiin mahdollisimman yleisiksi, jolloin kuhunkin tyyppiin otettiin mukaan vain sellaisia asioita, jotka esiintyivät suurimmassa osassa tai kaikissa vastauksissa. Toisessa tavassa tehtiin työpajakokemuksista kaksi mahdollisimman laajaa tyyppiä, jossa jotkut mukaan otettavat asiat esiintyivät vain yhdessä haastattelussa. Tällainen tyyppi on kuitenkin mahdollinen, tosin ei kovinkaan todennäköinen. (Eskola & Suoranta 1998, 182-186.)

8 TUTKIMUKSEN TULOKSET JA ANALYYSI

8.1 Työpaja-aikana pääsee mukaan työn ajatukseen

Taustatietoja haastatelluista työpajanuorista. Haastateltavista naisia oli kahdeksan ja miehiä kolme. Heistä neljä oli syntynyt vuonna 1978, kolme vuonna 1977 ja kaksi vuonna 1976. Nuorin haastatelluista oli syntynyt vuonna 1979 ja vanhin 1974. Iät vaihtelivat siis 20 ja 25 vuoden välillä. Nuorista seitsemän oli molempien vanhempien puolelta työväenluokkataustaista. Vanhempien ammateissa oli mm. siistijöitä, lastenhoitajia ja paperityöläisiä. Neljän nuoren tausta oli keskiluokkaisempi. Kahdessa tapauksessa äidillä oli statukseltaan korkeampi asema, toimihenkilö tai yrittäjä, isät olivat ammattikoulun käyneitä työntekijöitä. Yhdellä nuorella isän ammatillinen asema oli äitiä korkeampi. Vain yhden nuoren vanhemmista molemmat olivat keskiluokkaa. Tämä todistaa aikaisemmat tulokset, että korkeasti koulutettujen vanhempien lapsia ei työpajoissa näy. (kts. Aaltojärvi & Paakkunainen 1995)

Tämä tutkimuksen haastateltavat ovat koulutustaustaltaan samanlaisia kuin Söderlundin (1995) tutkimuksessa. Suurin osa nuorista oli peruskoulun lisäksi käynyt jonkin ammatillisen koulutuksen, heitä oli kuusi henkilöä, Söderlundilla seitsemän. Lukiopohjaisia nuorista oli kaksi, joista toinen oli lisäksi käynyt ammatillisen koulutuksen. Yksi nuori oli peruskoulun jälkeen mennyt kauppaoppilaitokseen sieltä kuitenkin lopullisesti valmistumatta. Kahdella nuorista takana oli pelkkä peruskoulu. Söderlundilla lukio- ja peruskoulutaustaisia nuoria oli saman verran. Koulun ja erilaisten kurssien keskeyttäminen vaikutti suhteellisen yleiseltä, kuudella oli tästä kokemusta. Vertailtaessa näitä kahta tutkimusta huomataan, että työpajan koulutustaso on pysynyt suhteellisen korkeana 1990-luvun lopussa, kun se vielä 1990-luvun alussa oli lähinnä peruskoulupohjaisten nuorten ensimmäinen työpaikka. (Vihiniemi 1992)

Työkokemuksen määrä ennen työpajajaksoa oli yleisimmin muutama kuukausi.(6 nuorta) Yhdellä työkokemusta oli 6-12 kuukautta ja kahdella enemmän kuin vuosi. Työpaja oli ensimmäinen työpaikka kahdelle nuorista.

Pajajakson loppuun kävivät yhtä lukuun ottamatta kaikki nuoret. Nuorista viidellä työpajakokemusta oli kertynyt enemmän kuin tavalliset 6 kuukautta. Neljällä oli kokemusta kahdesta pajajaksosta ja yhdellä aikaa oli jatkettu parilla kuukaudella. Näistä neljästä nuoresta kaksi jatkoi ensimmäisen työpajajakson jälkeen ilman keskeytystä työpajassa ja kahdella nuorista välissä oli taukoa.

8.1.1 Työpajaan hakeutuminen, työtehtävät, oppiminen ja sen merkitys

Työpajaan hakeuduttiin itsenäisesti tai työvoimaviranomaisten aloitteen kannustamana. Motiivit osallistumiseen siten vaihtelivatkin sisällöllisestä mielenkiinnosta pakkoon. Erilaisia työtehtäviä pajassa on paljon, mutta yleistä oli, että työpaja-aikana ei tehtävien kiertoa paljontaan esiintynyt. Työtaitojen oppimisen sijasta suurin merkitys annettiin yleisluontoisen työelämäkokemuksen kertymiselle, varsinkin sosiaalisten taitojen kehittymiselle.

Aktiiviset hakeutujat ja passiiviset ajautujat. Työpajajakso alkoi joko nuoren itsensä tekemällä aloitteella tai yhteydenotto tuli yhteiskunnan taholta. Monesti tieto kulki kaveripiirissä ja kiinnostunut otti itse yhteyttä työpajaan ja kyseli mahdollisuuksistaan.

M: Ohjattiiks sut sinne tota työpäristä sinne vai kyselitsä ite?

H5: Eiku mä ite sain kaverilta tietoo, niin menin ite kysymään. Ja sit pääsin.

H9: Työvoimatoimistosta tuli semmonen lappu ja sitten ne soitteli sieltä, ja mä, että mä lähen sinne jos ei mitään muutakaan oo.

Sisällölliset motiivit, taloudelliset motiivit ja ei -motivoituneet. Työpajajaksoon ei kohdistunut kovinkaan suurisuuntaisia odotuksia. Toiminnan muodoista oltiin jo ennakkoon selvillä. Osalla odotukset kohdistuivat toiminnan sisältöön, jokin työpajan toimintamuoto kiinnosti tai haluttiin saada työkokemusta. Mukaantulon motiivit voivat olla taloudellisia syitä, saatiin enemmän rahaa tai ilman mukaantuloa olisi menetetty työttömyyspäiväraha. Joillakin nuorilla mukaantuloon ei liittynyt mitään erityistä syytä. Elämässä ei sillä hetkellä ollut muitakaan kiinnostavia tekemisen vaihtoehtoja.

M: No tota, sä kerroitkin, että sulla ei sillon keväällä ollu muuta niin olik se ninku se syy, että miks sä lähit siihen?

H4: Joo ja sitten kun siinä oli ihan mielenkiintonen oikeestaan se mediapuolijuttu. En mä varmaan muuten, niille muille puolille ois viittiny. Et se oli ihan.

H6: Joo. Ihan sen takia kun ei muuten ois saanu sitä rahaa sitten, peruspäivärahaa.

Osa nuorista oli hyvinkin aktiivisesti kiinnostunut työpajatoiminnasta ja hakeutunut sinne itsenäisesti. Heitä saattoi kiinnostaa työkokemuksen saaminen, jokin tietty työ kuten suosikit atk-työt ja lasten iltapäiväkerhossa työskentely. Hakeutumiseen saattoi vaikuttaa myös kaveripiiristä uhkunut hyvä työpajahenki ja huhut mukavasta yhdessäolosta, ei niinkään työtehtäviin liittyvät asiat. Toisille työpaja saattoi olla pakon sanelema vaihtoehto, josta kieltäytyessä uhkana oli toimeentulon menetys. He lähtivät mukaan, koska sillä hetkellä ei ollut muitakaan mahdollisuuksia. Motivaatiokaan ei silloin välttämättä ole paras mahdollinen.

Yhden työn ekspertit ja jokapaikanhöylät. Työpajan työt ovat tyypillisiä pienen työpajan valikoimaksi. (kts. Arminen 1996 ja Laakso 1997) Erilaiset siivoustyöt olivat haastatelluilla ylivoimaisesti yleisimpiä työtehtäviä. Kaikilla tytöillä ja yhdellä pojalla oli niistä kokemusta työpaja-ajalta.

H6: ...* Se oli, se oli siis ihan yhtä siivoamista.

Seuraavan kommentin mukainen suuri vaihtelevuus työtehtävissä oli harvinaista haastateltujen keskuudessa.

H9:...* sillei just ihan laiasta laitaa tein työtehtäviä. Paitsi, että ei mulla olla, et kuka tykkäs hinkata sitä sai sit tehdä ihan kyllästymiseen asti, mutta niitä tuoleja niin mä en paljon niihin koskenu. Että just sai taloo maalata ja olla muurarin apuna ja lapsia hoitaa tuolla ja pyöriä korjata, et siinä oli ihan...

Pajanuorten työtehtävien laatu ja määrä vaihteli. Joillakin koko paja-aika oli ollut pääasiassa yhtä ja samaa kuten siivoamista. Toiset taas pääsivät kokeilemaan monenlaisia tehtäviä, jopa varsinaisen pajatyön ulkopuolista työntekoa. Nuorten keskuudessa haluttuja vaihtoehtoja olivat iltapäiväkerhossa työskentely ja tietokoneisiin liittyvät tehtävät.

Opittu sosiaalisia taitoja, työtehtävätaitoja, sietokykyä vai ei mitään. Työpajajakson oppimisantia mietittäessä tytöt painottivat kehittyneitä ihmissuhdetaitoja; uusiin ihmisiin tutustumista, asiakaspalvelua ja vanhusten kanssa työskentelyä. Uusia konkreettisia työtaitoja ei niinkään mainittu, vain muutama mainitsi siivoustaitojensa kehittyneen.

H7: Sopeutumaan sillai ja vähän ninku semmosta just asiakaspalvelua. Asiakas on oikeessa vaikei

oiskaan.... Sitä osaa sitten myöhemminkin elämässä, jos yhtäkkiä joutuukin semmoseen töihin, että joutuu tai ollaan tekemisissä vanhusten tai tällai, niin ei oo siellä sitten hoomoilasena että mitä mää teen.

Tytöt kokivat yleisesti oppineensa konkreettisten taitojen sijasta muita työelämässä tarvittavia taitoja kuten joustavuutta, kärsivällisyyttä ja kykyä sopeutua. Tämä kertoo työpaja-aikana tapahtuneesta henkisestä kasvusta. Kaikki haastatellut pojat olivat yhtä mieltä siitä etteivät olleet oppineet mitään. He ajattelivat tyttöjä enemmän konkreettisesti. Koska työtehtävät osattiin jo ei mitään uutta voitu oppia.

M: No mitä sä mielestäs opit sinä aikana kun sä olit täällä työpajassa?

H10: En mitään.

M: Et mitään?

H10: E.

M: Osasitsä, sä osasit niitä huonekaluja sit rassata ennestään?

H10: No osasin.

M: No, oisitsä halunnu oppia jotain muuta?

H10: No en mä oikeestaan tiiä, sen ihmeellisempiä.

Pojat osasivat suorittamansa työtehtävät jo pajaan tullessaan, joten niissä taidoissa ei tapahtunut muutosta. Kukaan pojista ei kokenut persoonallisuutensa mitenkään kehittyneen. Pojat eivät tytöistä poiketen ajatelleet oppimista muutakin kuin kädentaitoja sisältäväksi asiaksi.

Kysyttäessä mitä muuta olisi halunnut oppia työpajajaksonsa aikana monet mainitsivat halunneensa tietokoneen käyttöön liittyvää opetusta. Osalla toive liittyi lähinnä internetin käyttöön, pelaamiseen ja muuhun huvin omaiseen toimintaan enemmän kuin ammatilliseen käyttöön. Joillakin nuorilla ei työpajajaksoon kohdistunut mitään odotuksia ja omaa oppimista ei oltu kiinnostuneita pohtimaan.

Työpajan antina: sosiaalinen merkitys, työtaidot, rytmi, oma ala vai ei merkitystä. Työpajajakson merkitystä ja vaikutusta tulevaisuuteen pohdittaessa suurin osa painotti sitä, että on saanut jonkinlaista työkokemusta, hakeutunut ihmisten pariin ja saanut kiinni päivärytmistä. Yksi nuorista löysi työpajan avulla kiinnostavan koulutusalan. Neljä nuorista oli sitä mieltä, että työpaja-aika ei antanut heille mitään, se oli joko negatiivinen kokemus tai siitä ei ole hyötyä nykyisen elämän kannalta.

Seuraavissa taulukoissa (1-2) tarkastellaan yhteenvetomaisesti nuorten työpajakokemuksia lähinnä haastattelussa olleiden teema-alueiden mukaisesti.

Taulukkoon on kerätty haastateltujen kaikki maininnat kyseisestä aiheesta. Mielipiteiden perässä oleva numero tarkoittaa mainintojen lukumäärää tästä aiheesta.

TAULUKKO 1. Työpajaan hakeutuminen, työtehtävät, oppiminen ja merkitys.

Työpajaan hakeutuminen	Syyt työpajaan hakeutumiseen	Työpajassa tehdyt työt	Mitä oppi työpajassa	Työpajajakson merkitys itselle
Soitti tai meni itse kysymään. (4)	Työkokemuksen saaminen.	Siivoustyöt (9)	Tutustui erilaisiin ihmisiin. (4)	Kokemusta työelämästä. (6)
Työvoimatoimistosta ohjattiin pajalle. (2)	Mielenkiintoinen mediapuoli.	Keittiötyöt (2)	Asiakaspalvelua (3)	Tuli tuttuja ja kavereita. Ei eristäytynyt. (3)
Pajalta otettiin yhteyttä. (2)	Sai enemmän rahaa.	Iltapäiväkerho (2)	Kärsivällisyyttä (2)	Toistaiseksi pisin työsuhde, sai kiinni työstä ja päivärytmistä. (2)
Tapasi nuorisotyöntekijän ja kuuli pajasta.	Ei tarvinnut käydä sosiaalitoimistossa.	Huonekalujen kunnostusta (2)	Joustavuutta, sopeutumista	Osa suhtautua ihmisiin positiivisemmin. (2)
	Muuten olisi menettänyt peruspäivärahan.	Atk- ja mediatyö: tekstinkäsittely, käyntikortit, julisteet, mainokset	Siivoustaitoja	Vanhukset ja nuoret saivat paremman kuvan toisistaan.
	Ei jaksanut olla työttömänä.	Katiskojen kokoaminen	Tuntumaa kodinhoitajan työhön.	Opiskeluprojektissa hyötyä, että työpaja on tuttu.
		Muutot		Itseluottamus lisääntyi.
		Pyöränkorjaus		Ei mitään merkitystä. (4)
		Talon maalaus		
		Muurarin apuna.		
		Haravointi		
		Lumityöt		

8.1.2 Työpajan vahvuudet, heikkoudet ja kehittämisaalueet

Työpaja-ajan mukavimmat muistot liittyivät pajan hyvään ilmapiiriin ja ihmissuhteisiin. Myös työpaikan joustavuus sai kiitosta. Varsinaiseen työntekoon liittyviä asioita ei paljonkaan tuotu esille. Sen sijaan kielteisissä puolissa työn puute tai muut työn suorittamiseen liittyvät asiat puhuttivat. Heikkoa palkkausta pidettiin ongelmana. Kehittämisaumat koskivatkin eniten palkkaa, työpajan markkinointia ja työnohjausta.

Tyytyväisyys ilmapiiriin ja joustavuuteen. Eniten tyytyväisyyden aihetta työpajassa antoivat ihmissuhteet. Yleisesti oltiin sitä mieltä, että pajoista löytyy mukavia ihmisiä, yhteishenkeä ja huumoria. Työpaja-aika oli toiminut varsinkin tytöille terapiakokemuksena, jossa kohtalotoverien säännöllinen tapaaminen on tehnyt oman elämäntilanteen hyväksytyksi ja antanut mukavia yhdessäolon hetkiä. Työpaja-ajan terapeuttisista mainitsevat myös Paakkunainen (1995) ja Söderlund (1995).

H5: Mulla jäi siis mieleen sellanen, että kun siellä oli niin hyvä yhteishenki, oli sit mukava mennä aamulla töihin. Oikeen siis välillä ootti sitä, että pääsis.

M: No mihin asioihin sä ot ollu tässä erityisen tyytyväinen, tänä aikana kun sä ot ollu täällä?

H7: No ehkä täällä on ollu niin mukavaa sillai. Kaikki ninku ymmärtää toisiaan, vaikka välillä vähän jotkut niin hermoo. Mut Hannu on hirveen mukava.

M: Eli mukava yhteishenki, mikä sitä sun mielestä lisää sitä yhteishenkeä täällä?

H7: Hannukin keskustelee meidän kanssa täällä, et se ei oo mikään semmonen pomo että se istuu tossa ja käskee. Juttelee kavereista ja muista.

Monille tytöille tärkeää oli pajan muodostama sosiaalinen verkosto ja hyvä henki, sen antamat työtaidot saattoivat olla toissijainen seikka. Toisena pääkohtana tyytyväisyydessä oli pajan joustavuus työaikojen suhteen. Vapaata sai tarvittaessa ja päivittäistä työaikaakin voitiin suunnitella nuoren tarpeiden mukaisesti. Muutaman haastatellun mielestä pajassa ei ollut mitään tyytyväisyyden aihetta.

Ohjaajan merkitys näytti myös keskeiseltä. Kaikki pajalaiset löysivät vetäjän persoonasta hyviä puolia. Suurin osa piti häntä hyvin mukavana. Hän näytti saavuttaneen nuorten luottamuksen. Hänet koettiin ihmiseksi, joka on aidosti kiinnostunut nuorten asioista. Vetäjä oli pyrkinyt pois pomoasenteesta ja halusi olla tasa-arvoinen nuorten kanssa. Tätä arvostettiin, mutta se aiheutti myös hieman kritiikkiä auktoriteetin puutteesta

silloin kun sitä tarvittaisiin. Varsinkin haastatellut pojat ja lukiotaustaiset tytöt kaipasivat tiukempaa otetta.

Työpajaa ei koettu leimaavaksi paikaksi, vaan ulkopuolisten ihmisten asenteet katsottiin enemmän positiivisiksi tai neutraaleiksi. Vanhempien ihmisten mielestä on hyvä, että nuorille löytyy paikka, josta saada kokemusta ja päästä elämässä eteenpäin. Jotkut olivat tosin havainneet nuorten suhtautumisessa halveksintaa. Silloin kysymys saattoi olla tietämättömyydestä, ja kertominen pajatoiminnasta oli auttanut.

H10: Jotkut pitää ihan positiivisena ja jotkut taas suojatyökeskuksena sitä.

M: Millai se vaihtelee ninku ihmisestä toiseen?

H10: No semmoset kun lukee, että työpajakesku niin ne luulee, että se on joku suojatyökesku tai muu vastaava. Sit taas mitkä ninku kuulee siitä vähän enemmän, niin ne on sitten eri lailla, ne tuli heti sinne tuomaan jotain.

M: No häiritsiks sua tollanen suojatyöleima?

H10: No ei, ei mua ainakaan häirinny. Aatelkoon mitä ajattelee.

Yksi nuorista mainitsi osan ihmisistä pitävän työpajaa suojatyökeskuksena. Työpajassa työskentelyä ei kuitenkaan koettu leimaavaksi instituutioksi. Päinvastoin siellä koettiin itsetunnon kasvaneen.

H7: No, kyllä mä luulen. Ainakin hyvällä voi muistella ja sillai, että ei jääny ninku kotia just ninku eristy muista sitten niin kauheesti. Ninku itseluottamus vähän kasvaa täällä.

M: Mikä sitä on kasvattanu?

H7: Uskaltaa tehdä kaikkee. Hannu kannustaa meitä niin kovasti, mene vaan kyllä sä uskallat.

Haastatellut nuoret eivät olleet eristäytyneet lähiyhteisöstä, vaan saivat tukea ystävä- ja perhepiiristä. Kansalaismielipide tuntui olevan nuorten kokemuksissa suvaitseva, eivätkä nuoret kokeneet olevansa normien rikkojia tai leimautuneita. (vrt. Takala 1992, 141; 161.)

H3: Ai jaa. No sen mä silloin huomasin, että se yks työvoimatoimistossa ni oli hirveesti vastaan.

M: Ai jaa, mitä se sit siitä?

H3: Se ninku, just kun tää homma lähti käyntiin niin sillä oli hirveen kielteinen suhtautuminen. Että ei tommoselle ole ninku kannatusta täällä ja ei tommosia tarvita täällä. Kyllä se mun mielestä kuitenkin aika hyvä on, että moni just saa siitä semmosen ensimmäisen työkokemuksen.

Nuorille työttömille saatetaan sallia enemmän, koska ajatellaan etteivät he ole vielä löytäneet paikkaansa, eräänlainen etsikkoaika on hyväksyttyä. Työpajassa mukana olo kertoo ympäristölle enemmän aktiivisesta kuin passiivisesta asenteesta. He kuitenkin ansaitsevat rahansa tekemällä jotakin, toisin kuin kotona olevat työttömät. Niinpä

työpajoja ei katsota karsaasti. Kuitenkin edellinen kommentti kertoo, että viranomaisten suhtautuminen ei aina ole kovin kannustushenkistä.

Ongelmana yhteishengen heikentyminen. Työpajojen yhteishenkeä on tutkimuksesta toiseen kiitelty. Näin varmasti useimmissa tapauksissa onkin, mutta kaikki työyhteisöt sisältävät myös omat konfliktinsa. Ravattinen ja Tuunanen (1997) mainitsivat yhteishengen puuttumisesta aiheutuvan katkeruuden ja osallistumismotivaation heikentymisen, joka aiheutui porukan jakamisesta pieniin ryhmiin. Tutkitussa työpajassa ongelmana koettiin työntekijöiden kahtia jakaantuminen. Erottautuminen näkyi tietokoneiden parissa työskentelevien ja muiden pajalaisten kesken. Asia tuli esille useissa haastatteluissa.

M: Mitä sä sanosit, että mitä kaverit merkitsi sinä aikana kun sä olit siellä, ne kaverit mitä siellä oli?

H9: Kyllähän ne silleen, että meillä pelas yhteistyö hyvin kyllä, alkuunsa ihan että. Sen mitä siellä oli.

Sit se alko vähän meneen, ei kai se kavereista johtunu, kai se oli muutakin, meni vähän semmoseks.

M: No osaisitko yhtään eritellä, mikä siinä rupes sit meneen huonompaan suuntaan?

H9: Mä vähän epäilen, et siinä tuli semmonen, että sinne ostettiin tietokone ja tuli vähän ninku kaks eri puolta kokonaan, tietokonemiehet oli siellä omassaan. Ne keitti omat kahvisa siellä ja.

M. Jaa jaa. Niin et siinä tuli vähän kaks leiriä sitten.

H9: Nii se oli vähän semmonen, ne oli vähän siellä, et ne ninku omistaa ja muut ei tee mitään.

Ehkäpä työntekijöiden tasa-arvoiseen kohteluun ja arvostukseen ei henkilökunnan taholta kiinnitetty tarpeeksi huomiota ja muut pajalaiset tunsivat jäävänsä paitsioon. Tai sitten atk- nuorista vain muodostui niin tiivis porukka, jolla oli erilaiset mielenkiinnon kohteet ja ehkä tarvekin eristäytyä "parempana porukkana". Heissä oli enemmän lukiotaustaisia ja tämäkin saattoi olla näkymättömänä juopana porukan välillä. Muut työpajanuoret heijastivat heihin oman epävarmuutensa ja ennakkoluulonsa sekä tietoyhteiskuntaa että akateemista kulttuuria kohtaan.

Hyvän yhteishengen heikentymisestä syytettiin työpajojen passiivisinta joukkoa. Työpajojen passiivisimmat nuoret ärsyttivät, koska he heikensivät muuten niin hyvää vuorovaikutusta.

M: Joo, onks mitään sellasia asioita, mitkä heikentäis sitä yhteishenkeä joskus?

H7: No ei. Nuo pojathan ne niitä on.

M: Miten niin?

H7: No ne on just semmosia, et ne ei tee, taho tehä oikeen mitään. Ja me jou'utaan aina sitten niitten jälkiä korjaileen.

H3: Siinä ninku osa kieltäytyy, tai ninku on selkä kipeetä ja... Siellä on vähän semmosia lusmuilijoitakin on. Sitten ne ninku ei ole halukkaitakaan tekemään mitään, ne haluu istua ja pelata korttia siellä. Et niitä ninku pitäs, että jos menee sinne töihin ni pitäs kans ninku motivoida siihen, että siellä kans tehään jotain et, ettei vaan istuskella.

Tässä tutkimuksessa ei kuitenkaan kaikkein passiivisimpia nuoria saatu haastatteluun, joten passiivisuuden syyt ovat tutkielman tekijän päätelmiä. Passiivisuuden eräs syy saattaa olla se, ettei työtehtäviä koettu mielekkääksi.

H10: En mä tiä, siinä oli, siinä oli vanhojen huonekalujen korjausta aika paljon. Tympäänty varmaan siihen samaan hommaan. Semmonen siinä varmaan tuli, mitään muuta kun hinkattiin jollain hiomapaperilla koko ajan.

Nuoret kaipasivat haastavampia ja vaihtelevampia tehtäviä, tämä tuli esiin varsinkin nuorilla, joilla on ammatillinen koulutus. Ammattitaitoiset nuoret haluaisivat kartuttaa työkokemustaan nimenomaan hallitsemaltaan alalta.

Eniten kielteisiä tunteita herätti kuitenkin töiden ajoittainen vähyys. Päiviä, jolloin ei ollut mitään tekemistä vain pelkkää kahvinjuontia, ei muisteltu hyvällä.

H6: ... Ei, kun se oli tosiaan sitä, kun ei siellä sitä tekemistä...Porukkaa vaan tulee nyt koko aika enemmän niin loppuu sitten ne vähätkin tekemiset.

H7:...* No välillä tää on vähän tylsää, kun siivouksia ei tuu ollenkaan niin viikko vaan saa istua täällä ja jotain ninku taukotekemistä sitten, siivousta. Meillä onkin semmonen ideakilpailu, että yritetään keksiä koko ajan.

M: Niin, että mitä voisitte sinä aikana tehdä.

H7: Nii. Kun kaheksasta kolmeen tut istuun tänne.

Toisaalta myös liioista töistä valiteltiin, hommat kasaantuvat kuulemma sellaisille, jotka niitä osaavat tehdä. Henkilöt joilla oli ammattitaitoa tai tiukka velvollisuudentuntoinen työasenne kokivat töiden kasaantuvan heidän niskaansa sillä välin kun muut ottivat rennommin ja kokosivat palapelejä tai makailivat sohvalla.

H11: No ne justiin näille kasaantuu, jotka osaa sit vähän tehdä, kasaantuu nille, että tulee sit paineita. Kritiikkiä aiheuttivat lisäksi tylsien työtehtävien ja työn puutteen lisäksi huono palkka ja puutteelliset työvälineet. Kritiikki vahvistaa aikaisempia tuloksia työpajatyön yksitoikkoisuudesta, helppoudesta ja työn puutteesta, joita ovat esittäneet mm. Aaltojärvi ja Paakkunainen (1995), Söderlund (1995) sekä Virtanen (1998). Pajatöiden organisointiin liittyvät asiat, joista esimerkkinä töiden järjestely siten, että joutui yksin siivoaminen, mikäli ei ollut tarpeeksi työntekijöitä korostuivat enemmän pajatoiminnan alkuvaiheessa mukana olleilla nuorilla.

Kehittämisalueina pajan markkinointi, palkkaus ja töiden järjestely. Kehittämisaikatuksissa asiat, jotka saivat useampia mainintoja koskivat pajan markkinointia. Parempaa tiedotusta kaivattiin sekä nuorille itselleen että yrityksille.

H3: No tietysti, että sitä vois vielä mainostaa enemmän vielä...

M: Ninku näille..

H3: Muille.

M: Jotka palveluja ostaa vai...

H3: Nii ja tietysti, että nuorille kanssa, että moni nuori ei välttämättä tiää, että vois mennä töihin ja. Et se ei varmaan ihan vielä ole niin tunnettu täällä.

Pajan markkinoinnilla turvattaisiin nuorten mielestä mielenkiintoisemmat työtehtävät työpaja-aikana. Suhteiden luominen saattaisi auttaa työpajajakson jälkeen työpaikan etsinnässä.

H10:...* Et mitään katiskan väsäämistä päivästä toiseen, ei se nyt oikeen oo järkevää. Jotain vähän vaativampia töitä semmosia että voi, esimerkiksi kauppa- tai palvelusaloilla enemmän näille firmoille vaikka apumiehiksi. Niin vois olla sitten vaikka jatkumahollisuuksia jossain vaiheessa. Eihän siellä mitään jatkumahollisuuksia jos sä siellä vaan nypläät katiskaa, niin mitään jatkumahollisuuksia mitään.

Myös palkkaa pidettiin sekä liian pienenä, että epäoikeudenmukaisena, koska ammatillisen koulutuksen hankkineet saavat tuntipalkan, ilman ammattia olevat vain työmarkkinatuen, jolloin korvaus ei ole paljonkaan suurempi kuin työttömänä ollessa. Tämä heikentää ilman tutkintoa olevien nuorten työmotivaatiota.

H11: No ehkä toi palkkapolitiikka ois toisenlainen. Siellä kun kumminkin tehdään noille yksityisille noita hommia ja tota osa on sillä työmarkkinatuella niin mun mielestä se ois parempi, että se ois palkattua työtä. Sillä keinon. Että monet, moniakin kiinnostas sitten oikeesti vähän.

Työtehtävien ja työn raskauden tasaisempaan jakautumiseen pitäisi nuorten mielestä kiinnittää huomiota. Eri palkka samoista työtehtävistä aiheuttaa eriarvoisuutta nuorten kesken.

Työpajatyö miellettiin oikean työpaikan sijasta enemmänkin harjoittelupaikaksi. Pieni palkka ja työn määräaikaisuus ovat osaltaan vaikuttamassa, mutta työtehtävien luonteella on oma merkityksensä. Työ saatetaan kokea puuhasteluna, joka ei vastaa nuoren mielikuvaa oikeasta työpaikasta.

H9: No se on kyllä joo vähän ninku harjoittelupaikka.

M: Mikä siitä tekee sellasen?

H9: Justiin ninku tommosia lumitöitä niin kyllähän jokainen niitä osaa tehdä, ruohoo leikata ja lumitöitä tehdä. Mutta kyllä se sitten justiin kun oli jossain muurarin apulaisena ja taloo maalaamassa, niin sitten tunti taas jotakin vähän touhunneensakin.

Työtehtävät eivät vaadi erityistä ammattitaitoa, vaan kuka tahansa osaa niitä tehdä. Ammattikoulutusta hankkineet nuoret kokivat silloin alisuoriutuvansa. Vaativamman työpäivän jälkeen tunnelmat olivat toiset. Silloin tunsi tehneensä jotain.

Nuorten motivaation parantamiseksi ja jatkumahdollisuuksien turvaamiseksi Virtasen (1998) esittämiin kehittämisalueisiin voisi myös tutkitussa työpajassa kiinnittää enemmän huomiota. Etenkin yhteistyön lisääminen paikallisten yritysten kanssa oli parannusehdotus, jonka varsinkin pojat toivat esille. Tietysti paikkakunnan pienuus ja rajoitettu yritystarjonta asettavat omat ehtonsa tällaisen toiminnan lisäämiselle. Toinen kehittämis ehdotus koskee pajatoiminnan eriyttämistä erilaisille kohderyhmille, kuten täysin ammattitaidottomille, jotka kaipaisivat ensisijaisesti tietoa ja ohjausta eri vaihtoehtoista ja ammattikoulutuksen jo hankkineille, joilla olisi mielenkiintoa vaativampiinkin työtehtäviin. Siis toiminnan eriyttämistä vastaamaan nuoren tarpeita sosiaalityöpainotteisesti tai tuotannollisesti ja integroimalla näitä tarvittaessa. Ehkä näillä toimenpiteillä vältyttäisiin seuraavan kaltaisilta pettyneiltä puheenvuoroilta työpajojen tarkoitusta kysyttäessä.

H10: Saada varmaan työttömyys- ne päivät alemmaksi, palkkaa sinne jotain, kun niitähän ei sillon enää merkitä työttömiksi vaikka ne on sillä samalla Kelan rahalla. Saada vaan ne alemmaksi ne käyrät, ei siinä mitään muuta ole, minun mielestä. Sitä vartenhan ne on perustettu.

Työpajojen tehtävä yhteiskunnassa tuli enemmän puheeksi vasta haastattelukierroksen loppuvaiheessa, johon oli kasaantunut enemmän kielteisesti suhtautuvia nuoria. Siksi kyynisemmät kommentit luultavasti korostuvat. Muut positiivisemmin suhtautuvat luultavasti yhtyisivät pitkälti työpajaa harjoittelupaikkana pitävien mielipiteeseen.

H7: Hirveen hauskoja nää on nää työpajat, hyvä keksintö.

M: Joo. Perusteletko vielä vähän sitä, että miksi ne on hyviä?

H7: No just sillai, että jos ei ninku ihmiset jää makoileen kotia, niin ainakin tää on semmonen välietappi, et tässä vähän ninku harjotellaan sitä työntekoo, mut ei kuiteskaan oo mitään hirveen rankkaa. Vähän pääsee ajatukseen mukaan.

TAULUKKO 2. Työpajan myönteiset ja kielteiset puolet, kehittämisajatukset ja työpajojen tarkoitus.

Myönteistä työpajassa	Kielteistä työpajassa	Kehittämisajatuksia	Työpajojen tarkoitus
Mukava ilmapiiri, hyvä yhteishenki. (7)	Päivät, jolloin ei ollut mitään tekemistä. (4)	Täysin työkokemusta vailla oleville nuorille työhönopastus.	Hyvä paikka, varsinkin nuorille joilla ei ole työkokemusta.
Joustavuus menojen ja vapaapäivien suhteen. (3)	Vastenmielisiä asiakkaita, työpaikkoja tai työtehtäviä. (3)	Passiivisimpia nuoria pitäisi motivoida.	Välitappi, jossa harjoitellaan työntekoa. Pääsee ajatukseen mukaan.
Hyvä ohjaaja. (3)	Rankkaa saatavaan palkkaan nähden. Työttömyysraha surkea korvaus. (2)	Pajaa markkinoitava enemmän työpalvelujen ostajille.	Harjoittelupaikka.
Mukava porukka. (2)	Työtehtävien organisoimisessa puutteita. (2)	Nuorille enemmän tiedotusta työpajatoiminnasta.	Paikka, jonka avulla työttömyysluvut alenevat.
Uudet kaverit. (2)	Joidenkin pajalaisten yhteistyökyvyttömyys, mikä heikentää yhteishenkeä. (3)	Työt organisoitava paremmin jos tekijöitä on vähän.	Paikka sellaisille, jotka eivät keksi muuta, mutta haluavat tehdä jotain.
Tuli toimeen asiakkaiden kanssa.	Liian vähän työkaluja.	Pitäisi saada vaativampia töitä esim. paikallisilta yrityksiltä.	
Oppi tuntemaan ihmisiä.	Siivousvälineet kodeissa huonoja.	Kaikille työpajalaisille sama korvaus.	
Työpäivät lyhyitä.	Liikaa töitä.		
Mukava työympäristö.	Tietokonepuoleen panostettiin liikaa.		
Löytyi ala, joka kiinnostaa.	Rutiininomaisia töitä.		
Oli mukava suunnitella ja tehdä töitä.	Kaikki eivät pitäneet toisistaan.		
Työn vaihtelevuus.			

Työpajan koukussa vai hyvästi pakkotyöleiri. Työpajajakson päättymisen on toisille nuorille aika neutraali tapahtuma. Työpajajakso oli yksi työpaikka ja ajanjakso elämässä, joka nyt on ohi. Pajajakson loppuminen aiheutti myös ääripään tunteita. Voimakkaitakin myönteisiä ja kielteisiä reaktioita tuli esille.

M: Minkälaisia tunteita se herättää kun se loppuu se semmonen pajajakso, että miltä se tuntuu kun pistää sen oven kiinni perässään viimesen kerran?

H1: Ontolta, sillai se tuntuu niin inhottavalta että ei tarvi seuraavana aamuna herätä aikasin ja lähtee sinne. Kyl se semmonen haikee mieli tulee. Mulle ainakin, joka kerta. Ja sillä mä varmaan siellä käynkin kerran viikossa. (naurua)

M: Miltä se tuntu lopettaa se pajajakso sillon?

H10: Hyvältä.

M: Hyvältä.

H10: Ei sitä kestä normaali puolta vuotta kauempaa.

H1: Jaa-a. Mä on jääny siihen pajaan koukkuun niin täysin että käyn siellä vähintään kerran viikossa muuten vaan. Kyllä siellä käyään tosi useesti.

Joillekin nuorista pajayhteisöstä tuli kuin toinen perhe, jota käydään tapaamassa usein jakson loppumisen jälkeenkin. Nuoret muodostivat tiiviitä porukoita, jotka pitävät yhteyttä vapaa-ajallakin sekä myös työpajakakson loppumisen jälkeen. Osittain näin tiiviiseen yhteyteen vaikuttaa sekin, että tieto pajasta kulkee suusta suuhun ja sinne hakeutuu toisilleen jo valmiiksi tuttuja nuoria. Jotkut nuorista ovat olleet pajassa usean puolivuotisjakson ja menisivät sinne mielellään uudestaankin. Turvalliseen ja tuttuun pajaan jäätiin ikään kuin kiinni, "koukkuun", mikä saattaa nostaa kynnystä oikeille työmarkkinoille hakeutumiseen.

Toiset nuorista olivat helpottuneita ja hyvillään jakson loppumisesta. Työpajasta "päästiin pois" aivan kuin pakkotyöleiriltä. Paja-aika ei tuntunut mielekkäältä, siellä ei oppinut mitään uutta eikä se tarjonnut heille mitään eväitä tulevaisuuden koulutusvalintoihin tai työnhakuun. Näin ollen on hyvä, että se aika elämästä oli ohi ja nuori voi tehdä uusia suunnitelmia.

Takaisin työpajaan? Monet tutkimukseen haastatelluista nuorista halusivat pajajaksolle uudestaankin, ja heistä jotkut sinne menevätkin. Aaltojärven ja Paakkunaisen (1995) huoli työpajojen luonteesta, jossa samat nuoret pyörivät pääsemättä eteenpäin ei taidakaan olla aivan turha. Kuitenkin paja-aikakin on varmasti parempi vaihtoehto kuin työttömänä turhautuminen. Näille pajakonkareille olisi kuitenkin mietittävä sellaisia työmuotoja, joista he hyötyisivät parhaiten.

Työpajojen tulisi huomioida ammatinvalinnanohjauksen tärkeys osana työpajatoimintaa. Nyt sitä ei juurikaan järjestetä. Nuoret itse eivät tosin tällaista toimintaa tuntuneet kaipaavan, koska kukaan ei esittänyt sitä kritiikissä tai kehittämisisideana.

H2: Kyllähän se (ohjaaja) et mitä teet ja mihin meinaat jatkaa ja tältä pohjalta. Mutta ei siinä ninku kukaan ammattilainen käyny. Jotkut jää työttömäksi ja toiset lähtee kouluun. Itte lähin kouluun.

Työpajatoiminnalta ei odotetakaan muuta kuin kriisiapua sen hetkiseen työttömyyteen. Nuoret ajattelivat ratkaisujen olevan omassa harkinnassa.

M: No oisko esimerkiksi, luuletsä et ihmiset tarvis jotain, just jotain sellasta koulutusneuvontaa tai uraneuvontaa tai. Oisko sellaselle tarvetta, vai onks kaikki vaan tyytyväisiä et ne pääsee tekemään siellä jotain hommia?

H2: En mä tiiä, kai ne on tyytyväisiä, mut voishan sinne tietenkkin joku tulla neuvomaan ja keskusteleen asiasta, et jos haluais joku ninku lähtee jonnekin vaikka oppisopimuksella sitten pisemmälle siitä tai jotain.

Ohjaustoiminnan tullessa esille ei sen merkitystä tyrmättykään, mutta toivomuksia ohjauksen muodoista ei juuri esitetty. Oppisopimuskoulutus on kuitenkin koulutusmuoto, mikä kiinnosti monia.

H6: No yleensä ihan keskenämme kyllä puhuttiin, käytiin kyllä työpärisä kahteleen jotain.

H10: Kyllähän siellä jotain, mutta eipä niitä oikein kyllä ne osaa itekin kahtoo, jos haluaa lähtee niin osaa itekin ehtiä jostain työpäristä.

Nuoret uskoivat omaan aktiivisuuteen. Tietoa eri ammattialoista on kyllä koulujen oppilaanohjaus tarjonnut. Yksilöllinen ohjaus ja syvempi paneutuminen koulutus- ja työratkaisuihin epävarman nuoren kanssa olisi mielestäni tarpeen. Vaikka nuoruus onkin hapuilun aikaa, niin hälytyskellojen pitäisi kikkattaa, mikäli nuorella on takanaan useita opiskelun keskeyttämisä. Silloin tuhlataan turhaan sekä yhteiskunnan että nuoren voimavaroja. Ongelmana voivat olla väärät valinnat, jotka on tehty pakkoraossa, koska haluamalle opiskelualalle ei pääse, tutkimatta tarpeeksi omia motiiveja. Tai sitten vaikeudet johtuvat puutteellisista opiskelutaidoista. Työpajojen kannattaisi harkita yhteistyön tehostamista koulumaailman kanssa. Työpajat voisivat ottaa ohjelmaansa työnteon lisäksi ammatinvalinnan ja koulutusvaihtoehtojen suunnittelua, sekä jakaa tietoa oppimisvaikeuksista, oppimistekniikoista ja tukitoimenpiteistä.

8.1.3 Onnistunut ja epäonnistunut työpajakokemus

Yhteenvetona edellisistä luvuista on seuraavassa kahden ideaalityypin esitys. Toisessa tapauksessa työpajakaso on mennyt erittäin hyvin, kun taas toisen kokemus on erittäin kielteinen. Yhdessäkään haastattelussa tällaiset tapaukset eivät esiintyneet puhtaasti,

vaan kokemukset on kerätty koko haastatteluaineistosta. Kumpikaan niistä ei siis ole todellinen tapaus, joskin periaatteessa mahdollinen. Nimet ovat kuvitteellisia.

Maro luki työpajatoiminnasta lehdestä ja se vaikutti hänestä heti mielenkiintoiselta toimintamuodolta. Kuultuaan lisäksi tuttavaltaan työpajan tarjoamista työtehtävistä ja hyvästä yhteishengestä Maro päätti hakeutua työpajaan. Käynti pajalle vahvisti hänen tunnelmiaan siitä, että tämä on hänelle oikea paikka mieltä tulevaisuutta ja saada työkokemusta. Erityisesti mediapaja vaikutti haasteelliselta. Työpajapaikka varmistuikin viikon sisällä ja Maro pääsi mukaan. Työpajaohjaaja otti Maron mielenkiinnon kohteet huomioon työtehtäviä suunnitellessa ja Maro pääsi mediapajaan. Hän viihtyi ensihetkestä alkaen. Aamut aloitettiin aina kuulumisten vaihdolla kahvikupin ääressä. Työkaverit olivat mukavia, työpajaohjaaja nuorten asioille omistautunut ja pajassa vallitsi huumorintajuinen ja kannustava ilmapiiri. Pajajaksolla Maro pääsi mediatöiden lisäksi kokeilemaan iltapäiväkerhossa työskentelyä, siivoustöitä vanhuksilla sekä huonekalujen korjausta. Kesäaikaan oli mukava välillä päästä myös ulos puutarhatöihin. Töitä oli sopivasti tarjolla ja aika kului kuin siivillä. Omiin työaikoihin sai vaikuttaa mikäli tarvitsi joskus vapaata. Pajajaksolla Maro oppi tietokoneen käyttötaitojen lisäksi siivoamaan tehokkaasti ja tulemaan toimeen erilaisten ihmisten kanssa. Ymmärrys omasta itsestä kasvoi ja Maro on varma, että varsinkin vahvistuneilla sosiaalisilla taidoilla on työelämässä käyttöä. Hieman kadoksissa ollut usko omiin kykyihinkin palasi. Media-alasta tuli loppujen lopuksi Maron oma ala työpajassa saadun kokemuksen ansiosta. Hän hakeutui sen alan koulutukseen heti työpajan jälkeen. Kaikki Maron läheiset olivat tyytyväisiä, että hän sai työpajan avulla ponnahdusapua omaan tulevaisuuteensa. Työpajakavereihin hän pitää edelleen tiiviisti yhteyttä ja pajajohtajankin kanssa kuulumisia vaihdellaan silloin tällöin. Työpaja-aikaa Maro pitää hyvin merkittävänä aikana elämässään.

Miroon otettiin yhteyttä työvoimatoimistosta. Hänelle kerrottiin mahdollisuudesta työskennellä työpajassa. Toiminta ei Miroa ollenkaan kiinnostanut, mutta paikka oli pakko ottaa vastaan, koska muuten hänen työttömyyskorvauksensa olisi pienentynyt. Miro oli kuullut työpajaa nimitettävän suojatyökeskukseksi ja sellaisena hän sitä piti itsekkin. Heti jouduttuaan työpajaan Miro huomasi, että täällä hän ei ainakaan viihdy. Muut pajalaiset suhtautuivat häneen epäluuloisesti ja Mirosta tuntui, ettei hänestä pidetty. Pajanuoret tuntuivat jakaantuneen tiiviiksi porukoiksi, eivätkä porukat tulleet toimeen keskenään. Työtehtäväkseen Miro sai huonekalujen korjauksen vaikka hän olisi halunnut liikkuvampaa työtä, tekemään muuttoa tai ulkotöitä. Työ oli tylsää ja raskasta eikä työvälineitä ollut tarpeeksi. Töiden määrä vaihteli paljon, joskus huonekaluja oli paljon ja ne oli saatava äkkiä valmiiksi. Siitä tuli stressi. Joinakin päivinä taas ei ollut mitään tekemistä. Silloin vain istuttiin juomassa kahvia ja odoteltiin. Tylsää sekin oli. Miro yritti neuvotella ohjaajan kanssa mielekkäämmistä työtehtävistä, mutta parannusta tilanteeseen ei tapahtunut. Miron läheisetkin alkoivat ihmetellä, mitä hän työpajassa tekee kun ei siellä ollenkaan viihdy. Vähitellen Miro kypsytteli lopettamisajatustaan ja päätti sitten jättää pajajakson kesken. Nyt hän on työttömänä. Työpajassa hän ei mielestään oppinut mitään, eikä mielellään muistele koko aikaa. Kavereitakaan pajasta

ei Mirolle tullut, yhden tyypin kanssa nyt sentään tavatessa moikataan. Pajajakso oli Mirolla ihan turha ja se olisi mieluummin saanut jäädä käymättä.

Toisistaan eroavien työpajakokemusten syntyyn näyttäisivät olevan yhteydessä monet seikat niin nuorena itsessään, hänen lähiympäristössään kuin työpajassakin. Positiivinen työpaja-aika on omiaan syntymään aidosta kiinnostuksesta, mielenkiintoisista työtehtävistä ja niiden vaihtelusta, hyvästä yhteishengestä ja työpajan joustavuudesta. Negatiivinen kokemus voi puolestaan syntyä ei- motivoituneelle henkilölle, joka kokee työpajatyön tylsänä, yhteishengen huonona ja omat vaikutusmahdollisuutensa vähäisinä.

Tyypillinen työpajakokemus sisältää piirteitä molemmista ääripään tyypeistä. Tyypillisessä tapauksessa korostuvat kuitenkin enemmän myönteiset piirteet. Vaikka työpajajaksolla jokin asia on saatettu kokea hyvinkin kielteisenä, voidaan paja-aikaa kuitenkin muistella pääosin myönteisenä kokemuksena. Tämä pätee myös toisin päin. Kielteisissä pajakokemuksissa on mukaviakin muistoja mukana.

8.2 Työpajajakson jälkeen toiveena työpaikka ja tasapainoinen elämä

8.2.1 Työttömyyskokemuksia

Kaikilla haastatelluilla nuorilla oli kokemuksia työttömyydestä. Työttömyysajat vaihtelivat ennen pajajaksoa muutamasta kuukaudesta useisiin vuosiin. Malmbergin (1997) saamia tuloksia noudatellen pisimmät työttömyysajat olivat nuorilla, joilla oli pelkkä peruskoulutus. Tässä tutkimuksessa heitä oli kaksi henkilöä. Peruskoulupohjaisten nuorten työttömyys oli kestänyt useita vuosia ennen pajajaksoa. Toisen työttömyysputki katkesi työpajaan, sen jälkeen hänellä oli vain kuukauden mittainen työttömyys. Ammattikoulutusta saaneilla taas näytti olevan pidemmät työttömyyskokemukset kuin lukiotaustaisilla nuorilla.

Valitettavasti työttömyys oli työpajajaksonkin jälkeen monilla edessä. Kellään nuorista ei haastatteluajankohtana ollut työpaikkaa. Työpajajakso ei näyttänyt kovin selkeästi auttavan työnsaannissa. Yksi nuorista oli paja-ajan avulla saanut oppisopimuspaikan, jonka kuitenkin keskeytti. Yksi työpajalainen sai työpaja-aikana virikkeen tulevaan koulutukseen ja oli hakeutumassa sinne tulevana syksynä. Virtasen

(1998) tutkimuksen mukaisesti työpajatoiminta ei näytä edistävän ammatin hankkimista, itsenäistymistä tai elämänuran suunnittelua. Nuorten motiivit osallistua toimintaan liittyvätkin enemmän itsensä kehittämiseen ja työttömyyden katkaisemiseen. Työpajaj-aika antoi joillekin nuorille myös Kosken (1996) mainitsemaa tarpeellista lisäaikaa oman tulevan alan miettimiseen.

Työttömyysaika pajajakson jälkeen ei juurikaan eronnut ennen pajajaksoa olleesta työttömyysajasta. Jonkinlaista lisääntynyttä "levottomuutta" ja halua päästä koulutukseen tai työelämään nuorten puheista erottui.

H: ...Toisaalta siinä sitten tottu taas, ninku että tekee koko ajan jotain. Sitten halus vaan, että ei, että ei jää kotia istuun, että olis sitä tekemistä.

Muihin kuin nuoren yksiselitteisesti ilmoittamiin työpaja-ajan vaikutuksiin tulee kuitenkin suhtautua varauksella. Tutkimuksessa haastateltiin nuoria vasta työpajajakson jälkeen ja siten nuorten ajatukset ja suunnitelmat ennen pajajaksoa eivät ole tiedossa ja niiden vertailu nykyiseen tilanteeseen on siten mahdotonta.

Haastatelluista nuorista viidellä työttömyys oli sen hetkinen elämäntilanne. Tutkimushenkilöni tosin saattoivat olla siten valikoituneita, että työttömät suostuivat helpommin haastatteluun, koska heillä oli enemmän aikaa. Neljä nuorista oli kurssilla, yksi työpajassa ja yksi työharjoittelussa.

Työttömyysajan ihanuus ja kurjuus. Työttömyysaika koettiin tylsäksi ja päivärytmin sekoittavaksi. Aluksi oli saattanut olla mukavaakin nukkua aamulla pitkään, mutta pian alettiin kaivata tekemistä.

H3: No se nyt oli, että meni päivärytmi sekasin. Ei tarvinnu aamulla herätä minnekään ja. Ei siinä, siinä ei ollu ninku päivärytmiä ollenkaan. Ja sit vähän ninku tuntu et jos vähän ninku oli kotona ei tavallaan tienny et mitä tapahtuu ja oli ninku ulkopuolinen. Kun ei tienny mitä kaupungilla tapahtuu jos ei ninku menny ja menny ja katonu

M: Mitä sä teit silloin päivisin?

H3: Hmmm, kotona siivosin,(naurahdus) siivosin kotona koko ajan. Koko ajan siivosin ja tietysti kirjastossa kävin ja ulkoilin ja. Yritti keksiä sitten tekemistä.

H5: Välillä, no sit oli oikeestaan ihan mukava, että sit sai tehdä oikeestaan ihan mitä itte halus. Eikä tarvinu mennä mihinkään, mutta nyt se on taas alkanu tympii, että ei oo siis yhtään minkäänlaista rytmiä. Paitsi ton koiran kans tietenkkin, mutta ei ole päivärytmiä, että mitähän tekis.

Nuoret kertoivat päivärytminsä muutoksesta. Aamulla nukuttiin pitkään ja illalla valvottiin myöhään. Toiset yrittivät säilyttää työssä käyvän ihmisen rytmin ja heräsivät

edelleen seitsemältä aamulla. Lemmikkieläimistä huolehtiminen auttoi tietyn järjestyksen pitämisessä. Päivärytmillä tarkoitetaan myös päiväjärjestystä, tietoa siitä, että tietyt asiat tapahtuvat tiettyyn aikaan, mikä työttömyysaikana häiriintyy.

Tytöt askaroivat paljon kodin piirissä. Monet tytöistä kertoivat siivonneensa usein. Siivoamisesta saa tunteen, että ainakin jotain on saanut aikaan, eräänlaista järjestystä muuten organisoimattomaan arkeen. Pojista yksikään ei maininnut kotitöitä, he kuluttavat aikaansa muunlaisissa töissä ja usein kodin ulkopuolella. Työttömyys vahvistaa perinteisiä sukupuolirooleja ja naisen roolia kotihengettärenä. Kuitenkin Tuohisen (1995) ja Aholan (1996) mainitsema vahva itsellisyyden korostaminen näkyi tässäkin tutkimuksessa, koska kukaan parisuhteessa elävistä naisista ei ainakaan tässä elämänvaiheessa nähnyt kotirouvana olemista vartenotettavana vaihtoehtona kodin ulkopuoliselle työpaikalle. Toisen elätettäväksi ei haluta jäädä.

Työttömyysajan alkuhauskuus katosi nopeasti. Hengähdystauon alettua ahdistaa alettiin kaivata muutakin toimintaa supistuneen elämänpiirin ulkopuolella. Kodin piirissä työskentely ei enää riittänyt. Työttömyydessä huonona nähtiin aika tasapuolisesti sekä taloudellisesti huono tilanne että laiskistuminen kuten nuoret itse nimittävät ilmiötä.

H6: No justiin se, että sitähan sitten laiskistuu, laiskistuu.

M: Millä tavalla laiskistuu. Mitä tarkoitat sillä?

H6: Siis sillei just, että kun tarpeeks kauan on työttömänä, niin ei välttämättä osaa niin lähtee mitään töitä kyseleen ja se on vaikeetakin sitten totuttautua, että pitäs olla muitten ihmisten kanssa.

H7: No se että mä ainakin työttömänä en lähteny mihkään vaikka ois aikaakin, että yksin en tee mitään. Että ninku eristyy muusta maailmasta ja sitten ei enää uskalla lähtee mihkään. Et mulle kävi sillon kahen vuoden aikana, en mä kouluunkaan uskaltanu mennä, että väkisin vaan haki sitten.

M: Mikä sua sitten pelotti?

H7: Ne ihmiset, kauheesti ihmisiä.

Työttömyysajan supistunut elämänpiiri voi aiheuttaa sosiaalisia ongelmia. Jotkut nuorista kokivat eristäytyvänsä muusta yhteiskunnasta, mikä on huolestuttava merkki. Eristäytymisen tunne voi rajoittaa heidän tulevaisuudensuunnitelmiaan. Työttömyysaika näivettää ihmistä henkisesti.

H7: Tylsää. Tosiaan tylsää, aatteli että koulussa oli, että vitsi kun ois vaan kotona sais mennä kavereille käymään ja tehdä mitä haluaa. Mutta kun kaverit on kuitenkin koulussa tai jossain niin sitä on ninku ihan yksin.

M: Mitä sä sillon teit ninku päivisin kun sä olit työttömänä?

H7: Katoin telkkaria.

M: No, kerro vielä semmonen tyypillinen päivä.

H7: Heräsin yhdeksän aikaan aamulla ja kahtoin siinä telkkaria tunnin, mulla on kaksi koiraa, läksin niitten kanssa pihalla ja menin taas kattoon telkkaria, kun tuli päiväohjelmaa. Illalla ehkä saatoinkin käyä jossain, katoinkin telkkaria, menin nukkumaan ja tosi tylsää.

Vaikka työttömänä olisi aikaa tehdä sitä, mistä on aina kiireisenä haaveillut estivät yksinäisyys, rahanpuute ja laiskistuminen suunnitelmat. Päivät kuluivatkin arkirutiineissa ja kavereita tavatessa. Työttömyysajan hyvänä puolena mainittiin lisääntynyt vapaa-aika, jota voitiin käyttää harrastuksiin. Työttömyysaika ei kuitenkaan näyttänyt olevan kovinkaan aktiivisten harrastusten aikaa. Passiivisten harrastusten ykkönen oli televisio, josta katsottiin niin aamu-, iltapäivä kuin iltaohjelmatkin.

Ainoastaan yksi nuorista koki työttömyysajan voittopuolisesti positiiviseksi. Hänelle se oli kuitenkin selkeästi harrastuksen täyttämä väli vuosi ennen kouluun lähtöä. Hän itsekin mainitsi, että ilman kesätyöstä säästyneitä rahoja ja vanhempien apua aika olisi ollut erilaista. Seuraavissa taulukoissa (3-5) yhteenvetoja nuoren ja työn suhteesta.

TAULUKKO 3. Työttömyyskokemuksia

Työttömyysajan tunnelmat	Tyypillinen päivä	Työttömyyden huonot puolet	Työttömyyden hyvät puolet
Tylsää, pitkäväteistä. (3)	Herää klo 10-11. Möllöttää, siivoaa, kaverit käy tai lähtee itse jonnekin.	Rahaa ei ole. (4)	On aikaa. (3)
Rahatonta. (2)	Vie aamupäivällä koirat ulos. Katsoo telkkaria, lähtee kylään. Ulkoilee koirien kanssa.	Ei ole tekemistä. (2)	Ehtii harrastamaan. (2)
Aluksi ihan mukavaa, sitten kaipasi jo tekemistä. (3)	Kotona siivoaa koko ajan. Käy kirjastossa, ulkoilee.	Ei saa itsestä irti mitään, tylsiintyy, laiskistuu.	Saa nukkua pitkään.
Päivärytmi sekaisin tai ei rytmiä ollenkaan.	Herää klo 7. Ulkoilee koiran kanssa. Sukulaisen luo aamukahville. Kotiin syömään ja telkkaria katsomaan. Kaverit käy. Päivälentti. Illalla telkkarin katsomista.	Ei ole päämäärää.	Vapaus.
Yksinäistä, ulkopuolinen olo.	Siivoamista, tiskaamista ja pyykinpesua.	Yksin ei tee mitään, vaikka olisi aikaakin.	Saa tehdä mitä mieleen tulee.
Ikävää, koska ei rahaa, muuten kyllä tekemistä.	Herää klo 9. Katsoo telkkaria. Ulkoiluttaa koirat. Katsoo telkkaria. Illalla käy jossain. Katsoo telkkaria.	Vaikea olla muiden ihmisten kanssa, eristäytyminen muusta maailmasta.	
Oli oikein mukavaa.	Tekee autohommia, auttaa tuttavii.	Pidemmän päälle ottaa aivoon.	
		Ei niin huonojakaan.	
		Ihmisten kyselyt nolottaa.	
		Liikaa aikaa.	

8.2.2 Toiveena työriikkaampi tulevaisuus

Työttömyysajanjaksot eivät näytä huonontaneen näiden nuorten työmoraalia. Nuoret eivät halveksi työntekoa tai käytä häikäilemättömästi hyväkseen yhteiskunnan

tukipalveluja. Nämä nuoret eivät ole Tuohisen (1995) kertoman uhkakuvan iloisia työttömiä, joita työnteko ei kiinnosta. Päinvastoin työpaikan saaminen tai kouluttautuminen oli suurimmalla osalla ykköstoiveena elämässä. Tulos on yhteneväinen Virtasen (1998) tutkimuksen kanssa, jossa sellaisten nuorten, joilla on tulevaisuudensuunnitelmia tavoitteet liittyivät selkeästi työhön ja työpaikkaan liittyviin asioihin. Julkusen ja Malmberg- Heimosen (1998) esittämä yli 90 % luku työpaikkaa tärkeänä pitävistä nuorista todentuu myös näillä työttömällä nuorilla. Nuoret näkivät itsensä päävaikuttajana omaan tulevaisuuteensa.

Nuorilla oli hyvin tavanomaisia haaveita työstä, koulutuksesta ja hyvistä ihmissuhteista. Koulutus- ja työasiat saattoivat korostua vastauksissa haastattelun muiden aihealueiden mukaisesti, pyrittiin suotavuuteen. Joillakin nuorilla ei ollut mitään odotuksia tulevaisuudelta tai he eivät olleet niitä miettineet. Ehkä kysymys koettiin liian henkilökohtaiseksi.

Tulevaisuus omissa käsissä. Tulevaisuuttaan ajatellessa silmiinpistävää oli se, kuinka kaikki nuoret näkivät tulevaisuutensa olevan ennen kaikkea omissa käsissä. Nuori näkivät itsensä sekä työnsaantia estävänä tekijänä että siihen kykenevänä. Tämä yksilön oman osuuden voimakas korostus on hieman ristiriidassa Julkusen ja Malmberg-Heimosen (1998) tutkimuksen kanssa, jossa työssäkäyvät ja opiskelijat olivat työttömyyden syitä pohtiessaan enemmän yksilötekijöiden kannalla ja työttömät syyttivät kärjekkäästikin yhteiskuntaa. Suurin osa tämän tutkimuksen nuorista oli kuitenkin sitä mieltä, että jokainen on oman onnensa seppä.

H7: No, se että miten paljon sitä nyt yrittää tehdä jotain ittesä eteen. Ei se siitä muuten mikskään tuu, täälläkin kun työt loppuu niin jää vaan kotiin makaamaan ja oottaa et jos joku soittas. Se ninku ite lähettävä eteenpäin ja ettimään niitä töitä.

H5: Se on varmaan aika paljon musta itestänikin kiinni, koska mä oon varmaan laiska. Mä en siis millään, en millään vihtis lähtee kyseleén töitä. Varmaan sais täältäkin töitä jostain, jos kelpais mikä työ vaan.

Ensimmäinen kommentti on työpajajaksonsa päättämäisillään olevalta nuorelta. Työllistyminen on katkaissut Söderlundinkin (1995) mainitseman tylsistymisen ja aktivoinut nuoren ainakin joksikin aikaa. Optimismi ja aktiivisuus on vielä vallalla, mutta kuinka kauan se kestää jos työtä ei ala löytyä. Tapahtuuko sitten nuorten puhuma laiskistuminen, jolloin töitä ei enää jaksaa hakea. Silloin aletaan nähdä myös muita kuin

itseen liittyviä syitä työttömyyteen. Mukaan tulevat havainnot yhteiskunnallisista syistä. Paikkakunnan huono työllisyystilanne nähtiin yhtenä syynä huonoon työllistymiseen.

H2: Onhan se musta ittestäni kiinni ja onhan se tietysti työntajistakin, et millasia ihmisiä, miten koulutettuja ne ottaa. Ja tällä paikkakunnalla on muutenkin siis tosi heikko saada töitä.

Paikkakunnan huonon työllisyystilanteen mainitsi moni nuorista. Tiedetään, että työtä olisi tarjolla kasvukeskuksissa, mutta oma kotiseutu on näille nuorille tärkeä. Siellä ovat perhe, ystävät ja tutut paikat. Monilla on myös puoliso, jolla on työtä paikkakunnalla.

M: Mikä siihen sun mielestä vaikuttaa minkälaiseks sun tulevaisuus muotoutuu tässä?

H1: Ite. Itehän se on, mitä tekee sitte. Kyllä se ninku, jos lähtis kouluun opiskeleen lisää niin sehän vaikuttas kanssa. Mutta kun sekään ei o ilmasta, ei todellakaan. Mitä se nyt on, jokin muualle pitää lähtee niin sais töitä, täällä ei saa.

H2: En mä Jyväskyläänkään uskalla vielä lähtee, ei ole ketään tuttuja siellä, kun täällä on ninku kaikki tutut, et sinne lähet yksin koirien kanssa isoon maailmaan.

H9: Nii. Kyllä kai se ihte, kun hakee, mutta vihti ruveta haeskelemaan jos ei ookkaan. Kyllähän töitä on paljonkin, mutta ne on taas kaukana ja taas yksin ei taho vihtiä lähtee mihinkään kauas, täytyy olla joku kavero kenen kans lähtis.

M: Nii, sä haluisit mieluummin pysyä tällä seudulla.

H9: Kyllä mä mielellään joo, kun koko ajan on täällä asunu. Taho vihtiä poiskaan, kyllä nyt tietysti jos töitä ois muualla ja olis joku kavero kenen kanssa lähtis niin lähtis. Mutta se on yksin aina vähän ilkee lähtee.

Irtautuminen tutuista ympyröistä ei näitä nuoria houkuta. Suomesta löytyy vielä eteläisen muuttovirran vastarannankiiskejä. Syitä paikallaan pysymiseen voivat olla esimerkiksi perhesyyt, huoli taloudellisesta selviämisestä ja persoonallisuustekijät. Opiskelemaan lähtö on helpointa tehdä samassa aikataulussa kuin muukin ikäluokka. Ehkä huoli samanikäisen seuran löytymisestä on yksi este. Puhumattakaan tietysti opiskelualan valintaan liittyvästä epätietoisuudesta. Opiskelijan statuskaan ei vähän koulutettuja nuoria juuri houkuttele. Työn tekijän rooli tuntuisi merkittävämmältä. Työn perässä muuttaminen vieraalle paikkakunnalle vaatisi ainakin pidempikestoista työpaikkaa, jotta ratkaisu uskallettaisiin tehdä.

Seuraava taulukko 4 esittää rinnakkain saman vastaajan tulevaisuusodotukset ja niihin sidoksissa olevat asiat.

TAULUKKO 4. Tulevaisuusodotukset ja vaikuttajat.

Odotukset tulevaisuudelta.	Tulevaisuuteen vaikuttaa.
Saisi töitä tai voittaisi lotossa, perhe, terveys, rahaa tarpeeksi. (H1)	Itse, koulutus, paikkakunnalta ei saa töitä. (H1)
Saada aikaiseksi jatkaa aikaisempaa koulutusta tai käydä toinen koulutus loppuun, katsoo sitten kouluttautuuko lisää vai pyrkiikö työelämään. (H2)	Itse, kukaan muu ei voi tulla sanomaan omista asioista. Työnantajat siinä miten koulutettuja ihmisiä ottavat. Paikkakunnalla heikko saada töitä. (H2)
Työpaikan saaminen tärkeintä, mielellään opiskellulta alalta. (H3)	Itse, se miten ottaa asioista selvää. Se, mitä elämä tuo tullessaan. (H3)
Koulutuspaikan saaminen ja harrastuksen jatkaminen. (H4)	Itse ja se kuinka paljon lukee. (H4)
Töitä, mies ja kaksi lasta, talo maalla ja paljon tonttia. (H5)	Se löytyykö paikkakunnalta työtä. Itse, koska on laiska. (H5)
Ei oikein osaa sanoa, koulutus ehkä myöhemmin ajankohtaista. (H6)	
Kunnon työpaikka, hyvät perhesuhteet. (H7)	Se miten paljon tekee itse itsensä eteen ja poikaystävä. (H7)
Koulutus hyvään ammattiin, muuten hyvä elämä, hyvät kaverit ja itsellä menisi hyvin. (H8)	Itse, jaksako käydä koulua. Vanhemmat hieman, koska asuu kotona. (H8)
Työpaikka, mieluummin vakituinen, lottovoitto. (H9)	Itse ja se ettei paikkakunnalla ole työtä. (H9)
Ei osaa sanoa, ei mitään ihmeellistä, päivä kerrallaan. (H10)	Itse hommattava mahdollisuudet, mitä haluaa tehdä. (H10)
Ei ole miettinyt, ei kuitenkaan työtön. Jos pääsee kouluun niin käydä se loppuun. (H11)	Ei osaa sanoa. (H11)

Työn merkitys nähtiin keskeisenä elämässä. Työ tuo taloudellista turvallisuutta ja säännöllisyyttä elämään. Kuitenkin omat mahdollisuudet työelämässä koettiin yleisesti heikkoina lähinnä alhaisen koulutustason ja vähäisen työkokemuksen takia.

Työn avulla säännöllisyyttä elämään. Työn merkityksissä korostui taloudellinen

turvallisuus ja elämän säännöllisyys. Myös tekeminen ja jopa siitä saava ilo koetaan tärkeäksi. Useimmat ymmärsivät kysymyksen tarkoittavan palkkatyötä ja vastasivat sen mukaisesti. Ainoastaan yhden nuoren vastaus ottaa mukaan myös muun mielekkään tekemisen. Omia työasenteita mukautetaan, nyt voidaan työskennellä vain rahan takia, mutta tulevaisuudessa halutaan myös sisältöä. Välineellinen suhtautumistapa saattaa Tuohisen (1990) mukaan olla puolustusmekanismi, jolla suojataan itsearvostusta. Mielekäs ja arvokkaaksi koettu työ odottaa jossakin tulevaisuudessa.

Suurin osa nuorista mainitsi tulevaisuuden odotuksiksi joko työpaikan saamisen tai koulutuksen jatkamisen. Haastattelun aihepiirien pyöriessä työelämän ympärillä oli se varmaan luonnollinen seuraus. Mutta uskoisin vastauksissa olevan kuitenkin perää, koska työn tarjoamat positiiviset vaikutukset vaikuttavat pohdituilta ja kaikille tärkeiltä.

H5: Rahaa! Se on sit varmaan jonkunlaista, jonkunlaista turvallisuutta. Ja sitten semmonen, että se on juuri se rytmi siihen päivään, muutakin kun vaan kattoo telkkaria.

H3: Säännöllisyyttä elämään. Elämää kodin ulkopuolella ja sitten taloudellista turvaa.

H5: Sit, sit tapaa ihmisiä. Semmonen tunne, että kuuluu johonkin kun on töissä.

H9: Tekemisen iloo, saa tehdä ja. Raha on taas toinen, että tuskin ihan ilman. ...just, että pääsee tekeen ja. Tässä ne yleisimmät melkeen on. Ettei tarvi tossa ihan olla mitään tekemättä, että saa jotain aikaseks.

Taloudellinen toimeentulo ja sen aikaansaama turvallisuuden tunne olivat asioita, jotka tulivat suurimmalle osalle työstä mieleen. Työn hyvänä puolena koettiin yleisimmin parempi toimeentulo ja sillä mahdollistuvat hankinnat kuten oma asunto tai matkustelu. Työelämä antaa itsenäisyyttä, ei tarvitse elää kenenkään siivellä. Rytmien saamista elämään pidettiin tärkeänä, samoin kuin se ettei tarvitse vain olla. Mutta myös sisällöllisempiä puolia arvostettiin, tekemisen iloa ja yhteenkuuluvuutta. Työ koettiin oppimisen mahdollistajana, itseän vaikuttavana asiana.

M: Mitä työ sulle merkitsee?

H2: En mä tiä. Tasapainonen elämä. Jos työsuhde on puol vuotta niin auttaaks se puol vuotta mitään. Mut en mä tiä. Onhan se sillai että jos on mukava työpaikka niin sinne on mukava mennä ja jos työkaverit on mukavia niin siellä on mukava olla ja tehdä töitä, mutta (naurua) Säännöllistä elämää.

H1: Mitäköhän, no se onnellinen elämä tulis, tietäs mitä tekis joka päivä ja sais ninku ehkä paremmin hoidettua raha-asiansakin (naurua) kun ois säännöllinen tulo, tietäs millon tulee. Vois päästä matkustaankin joskus johonkin. En mä tiä, semmosta vakautta. Ei tarvis olla koko ajan epävarma, että mitä huomina tuo tullessaan.

Toiset asettivat työnteon onnellisen ja tasapainoisen elämän kulmakiviksi. Arvostelua herätti työsuhteiden lyhytkestoisuus. Puoli vuotta ei juurikaan auta vakaan elämän saavuttamisessa.

Työ on velvollisuus. Työelämän varjopuolina koettiin yleisimmin vapaa-ajan väheneminen ja harrastusten hankaloituminen. Työpaikalla saattaa myös olla huono henki, siellä voi tulla työpaineita ja tilapäisten työntekijöiden kerrottiin saavan huonoimmat työt. Nuorilla on niin vähän kokemusta työelämästä, joten syvällisemmät vastaukset jäivät vähiin. Muutaman mielestä työssä ei voi olla huonoja puolia, jos työtä on niin sitä on tehtävä. Vaikka työttömyyttä ei pidetty mitenkään kummallisena ja hävettävänä asiana, oli taustalla kuitenkin havaittavissa velvollisuudentuntoista työmoraalia.

H5: En mä tiä, joissain tilanteissa esimerkiks kun ihmiset kysyee, mitä ninku tekee tai onko töissä tai koulussa niin sit ninku joskus alkaa nolottaa kun on työttömänä ollu puol vuotta. Niin se nolottaa, kun ne aattelee et tuo makaa siellä kotona. MUTTA NIINHÄN SE ONKIN, että mä makaan kotona!

H2: Teet työtä ja saa sitä rahaa, niin tietää ansainneensa sen. Mutku sitten täällä kun lorvit niin saa jonkun peruspäivärahan, ni (haast. 1 kommentoi, ei kuulu) Kolme tonnia yläkanttiin. Töissä on niin tietää ansainneensa sitten sen.

Työn teko on arvo sinänsä, joka koettiin velvollisuudeksi. Ihmisten asenteista oltiin huolissaan, pelätään sosiaalipummin leimaa. Nuori mieluummin ansaitsisi rahansa omalla työllään. Päivärinnan (1997) esittämistä työttömyysidentiteeteistä sosiaalipummi-identiteettiin nuoret kategorioivat itsensä vain toisten ihmisten määrittelyjen kautta. Näin tässäkin tutkimuksessa esim. edellisessä haastateltava numero viisi. Mutta haastateltava numero kahden kommentti määrittelee itse itsensä pummiksi.

H8: Mun mielestä ei mitään hyvää olla työttömänä, että kyllä mä mieluummin töitä teen kun oon ihan mitään tekemättä.

H9: No kyllä se silleen et mitä ton pajan jälkeen on ollu työttömänä tai työttömänä mä nyttänkin oon, mut sillee et o ihan kotona pyöriny oikeestaan yhtään. Mitä nyt tossa kuukauun verran olin työttömänä niin kyllä se oli niin pitkää aikaa, mitään tekemistä niin kyllä sitä melkeen lähtee töihin vaikka saa sen saman kotonakin.

Kun työtätekevän päiväjärjestykseen on totuttu ei mielellään enää palattaisi työttömyysajan tekemättömyyteen. Päivärinnan (1997) työttömyysidentiteeteistä tähän sopii partiolaisidentiteetti, joka korostaa omaa aktiivisuutta ja ahkeruutta.

Esteitä työpaikan saannissa. Monet näkivät mahdollisuutensa työelämässä huonoiksi joko puuttuvan koulutuksen ja kokemuksen vuoksi. Osa ei ollut oikeastaan ajatellut asiaa. Kaikki löysivät itsestään positiivisia ominaisuuksia työntekijänä. Jos työ on mielekäästä se hoituu paremmin kuin tylsä homma. Omiin kykyihin uskottiin, eikä itseä aliarvioitu vaikka työelämän kokemukset olivatkin niukat. Muutamat olivat tosin huolissaan omista luonteenpiirteistään, he kaipasivat itseensä lisää oma-aloitteisuutta ja itsenäisyyttä, joiden ajatellaan olevan työelämässä tarpeen.

Työpaikan saaminen oli suurimmalla osalla ykköstoiveena elämässä. Tämän unelman tiellä on kuitenkin monia esteitä. Nuoret tunnistivat yhteiskunnassa vallalla olevan koulutuksen korostamisen. Käytännön töissä hankittu ammattitaito ei riitä, ellei siitä ole paperia, todistusta. Paperi on se taikasana, jolla ovet aukenevat. Sana toistui nuorten puheissa usein.

H11: No tällä hetkellä näkyy huonoina kun ei ole mitään koulutusta. Että se on, työelämään täytyy olla...

M: Että ei auta vaikka osaa hommat, jos ei ole sitä paperia.

H11: Ei, paperi sanoo kaikki.

M: Sä katot, että tää kurssi on parantanu nyt sit mahdollisuuksia.

H10: No ei oikeen toi kurssi, mutta siinä vaan pitää olla se paperi. Ilman sitä paperia ei voi mennä niihin töihin.

M: Nii et sä periaatteessa oot osannu ne hommat ennenkin.

H10: No kun mä olin niissä hommissa jo vaikka kauan, oikeestaan jo ihan pikkupojasta asti tehny noita samoja hommia. Ilman sitä paperia ei voi mennä firmaan esimerkiks töihin. Tai ne ei ota.

Pelkkä ammatillinen peruskoulutukseen ei valitettavasti enää välttämättä paljonkaan mahdollisuuksia tarjoa. Tai ainakin pitäisi olla hyvät paperit ja halua kouluttaa itseään lisää. Oma-aloitteisuuden ajateltiin myös olevan valttia.

M: Mitkä sun mielestä sun mahdollisuutes on työelämässä?

H1: Heikot.

M: Mikä niistä tekee niin heikot?

H1: Miten sen nyt sanos. Mulla ei o ku ammatillinen peruskoulutus, pitäs olla enemmän koulutusta ja. Ei nykyään tällasilla papereilla mitkä mäkin sain, niin pääse mihinkään. Ja pitäs olla suhteita, pääsis paremmin. Ei tälleen päästä ei, se ois lottovoitto jos pääsis.

Toiveiden työ Nuorilla oli aivan realistisia odotuksia tulevasta työpaikastaan. Toivottiin itsensä toteuttamista, mukavaa työympäristöä, palkkaa jolla tulee toimeen. Harva osasi

sanoa mitään tiettyä alaa puhumattakaan ammattia, jossa unelmapaikan ehdot voisivat täytyä.

M: No tota minkälainen sun semmonen unelmatyö ois?

H9: Ehkä se vois olla, vuorotyö ois kyllä ihan mukavaa. Ei ois aina sitä seittämstä neljään. Se ois kyllä vuorotyö hyvä. Ja paikka semmonen et ois tekemistä, mutta ei liikaa eikä liian vähän. Taas jos on liian vähän niin menee päivät niin hitaasti, ei o mitään tekemistä. Silleen sopivasti tekemistä ja vuorotyö.

M: Onko palkalla mitään merkitystä?

H9: Ohan sillä nyt pien merkitys... Silleen jos on mukava työympäristö ja hyvät työajat niin ei sillä palakallakaan niin merkitystä. Eihän sitä nyt tietystikään ihan ilmaseks vihti lähtee.

H4: Hmmm. Varmaan aika sellanen , ehkä vois tavallaan olla aika sellanen free lance-tyyppinenkin, et ei just sellasta kaheksan tuntia päivässä ja neljään asti. Joustavampia ja varmaan just sellasia projektijuttuja. Sellasia on mukavempi tehdä.

Ainoastaan yksi lukiotaustainen nuori oli sisäistynyt nykyään niin suosituksen patkätöiden mallin, joka edellyttää epävakauden sietämistä ja riskien hallintaa. Muiden toiveena tuntuivat olevan perinteisemmät työajat ja työn muodot.

TAULUKKO 5. Työn merkitys ja omat mahdollisuudet työelämässä

Työn merkitys	Mahdollisuudet työelämässä	Itse työntekijänä
Säännölliset tulot, taloudellinen turva, rahaa. (5)	Heikot, koska ei ole kuin ammatillinen peruskoulutus ja huonot paperit. Pitäisi olla suhteita.	Riippuu työstä, jos mielekäs niin hoituu paremmin, jos osaa hyvin tehdä niin menee hyvin. (3)
Tasapainoinen ja säännöllinen elämä (2), vakuus epävarmuuden tilalle, turvallisuus.	Tosi heikot, koska on saanut nuorena maineen josta hankala päästä irti.	Tunnollinen (3), velvollisuudentuntoinen.
Tietäisi mitä tekisi, tekemistä, tekemisen iloa, ajankulua.	Pieni paikkakunta, joten vähän kerrallaan eteenpäin.	Enemmän pitäisi olla oma-aloitteinen, ei ainakaan reippaampi kuin yleensä. (3)
Onnellinen elämä.	Kaikki tiet avoinna niin harrastuksen kuin ammatinkin saralla, kun panostaa hommaan ja hakee töitä ja on näyttöjä.	Kohtalainen. (2)
Elämää kodin ulkopuolella, tapaa ihmisiä. Tunne, että kuuluu johonkin.	Hyvät tai huonot, ei ole ajatellut tällaista asiaa. Vahvuuksia ammattikoulutus, rauhallinen ja tasainen luonne, huonoa ettei ole oma-aloitteinen, pitäisi olla reipas.	Tarkka, huolellinen.
Rytmiä.	Aika huonot, koska ei ole mitään ammattia.	Ahkera
Eläkettä.	Aika heikot, koska ei ole paljoakaan kokemusta.	Tekee niin hyvin kun osaa.
Rahaa tällä hetkellä, tulevaisuudessa pitää olla mielekästä.	Toivoisi, että olisi hyvät, ei oikeen osaa sanoa. Riippuu koulutuksesta ja työkokemuksesta.	Kärsivällinen
Vain rahaa, elämässä on muutakin kuin työtä	Epäilee mahdollisuuksiaan, toivoo harjoittelupaikasta olevan apua.	Jos tekee, niin tekee kun vauhtiin pääsee, ei valita. Työ kun työ käy.
	Kohtuulliset, koska saanut suhteita.	Hyvä
	Huonot, koska ei ole koulutusta.	Ahkera, itsenäinen, uppoutuu mielenkiintoiseen työhön.

8.3 Työpajakokemukset suhteessa työhön ja koulutukseen sijoittumiseen

Työpaja- aika ei ainakaan näiden nuorten osalta paljonkaan auttanut koulutukseen hakeutumisessa tai työpaikan saannissa. Ainoastaan yksi nuorista kertoi innostuksen tietylle alalle hakeutumiseen syttyneen työpajajakson ansiosta. Toinen taas oli paja-

aikana muodostuneiden suhteiden avulla hankkinut itselleen oppisopimuspaikan.

Työpajajakson osuus nuorten tekemiin koulutus- ja työratkaisuihin osoittautui vaikeaksi tutkimusongelmaksi. Ainoastaan yksi nuorista koki ammatinvalintaansa työpajan vaikuttaneen selkeästi. Muilla ideat olivat tulleet jostakin muualta, jotkut kiistivät voimakkaasti jaksolla olleen mitään vaikutusta. Mutta vaikutukset saattavat olla niin tiedostamattomia ettei niitä osata tunnistaa. Työpaikan tai koulutuspaikan saamiseen on varmaankin oma osuutensa itseluottamuksen kasvulla ja sillä, ettei ole niin helposti antanut periksi ja jäänyt työttömäksi ensimmäisen työmahdollisuuden kariuduttua. Työpajajakson jälkeen työttömyys tuntuu monien nuorten mielestä entistäkin ikävämmältä vaihtoehdolta ja sitä halutaan vältellä.

Aaltojärven ja Paakkunaisen (1995) mukaan työpajojen työntekijöistä suurin osa on lähtöisin työläisperheistä. Ylempien toimihenkilöiden ja maanviljelijöiden jälkikasvua ei pajoista löydy. Näin kävi tässäkin tutkimuksessa. Keskiluokkaisen kulttuuripääoman omaksuneet nuoret löytävät muita vaihtoehtoja työttömyystilanteessa. Yhtenä vaihtoehtona on itsensä kouluttaminen. Tutkimuksen lukiotaustaiset nuoret olivat selvästi koulutushalukkaimpia ja uskoivat koulutuksen antavan mahdollisuuksia. Ammattikoulutaustaisistakin nuorista kiinnostusta opiskeluun on, mutta suunnitelmat ovat jäsentymättömämpiä tai sitten koulutusaika nähdään vain välttämättömäksi pakoksi, jonka hyöty on ainoastaan tutkintotodistuksen saaminen. Todistus mahdollistaa töiden haun, eivät opitut taidot, jotka on jo hankittu jostain muualta.

8.3.1 Aktiiviset työttömät, oman alansa löytäneet ja vaihtoehdot avoinna olevat nuoret

Seuraavaksi haastatellut nuoret on tyypitelty kolmeen eri kategoriaan. Kategoriat ovat aktiiviset työttömät, oman alansa löytäneet ja vaihtoehdot avoinna olevien nuorten ryhmä. Kategorian alussa esitetään yhteenvetomaisesti nuorten pohjakoulutus ja tekemiset työpajajakson jälkeen. Tyypittelyn tarkoituksena on antaa yleiskuva nuorten työ- ja koulutustilanteesta sekä tulevaisuudensuunnitelmista haastatteluaihana. Vaikka kaikki heistä ovat ilman työtä, joko työttöminä, kurssilla tai työpajajaksolla suhtaudutaan tulevaisuuteen yleensä luottavaisesti.

1. Aktiiviset työttömät

* Ammatillinen koulutus, lisäksi kursseja. Työttömänä ensimmäisen työpajajakson jälkeen, yritti oppisopimuspaikkaa, haki ammatilliseen kouluun, johon olisi päässyt, mutta ei mennyt. Kysyi uudestaan työpajaan ja pääsi, sen jälkeen työttömänä.

* Ammatillinen koulutus. Lähti uudestaan ammattikouluun miesvaltaiselle linjalle, mikä jäi kesken. Ollut myyntityössä, ja hakenut au-pairiksi. Työttömänä ja yrittää takaisin pajaan.

Näille nuorille yhteisiä piirteitä on työttömyydestä huolimatta aktiivinen asenne omaan tulevaisuuteen. Mielenkiintoa on monenlaisiin töihin ja työkokemustakin löytyy usealta alalta. Mahdollisuuksia löydetään paljon. Erilaisista vaihtoehdoista haaveillaan ja tehdään valtavirrasta poikkeavia rohkeitakin suunnitelmia. Osa suunnitelmista toteutuukin, mutta kaikkiin mahdollisuuksiin ei uskalleta tarttua vaan pitäydytään turvallisemmassa valinnassa. Heistä henkii nuoruuden innostuneisuus ja kaikesta huolimatta usko omiin kykyihin, jota vaikeudet eivät ole pystyneet nujertamaan. Uskoa itseensä ovat vahvistaneet hyvin sujuneet työt, silloin kun niitä on ollut tarjolla. Yhteisenä vaikeutena on teoreettisen opiskelun tuottamat ongelmat.

H9: ...oppisopimus on siitä hyvä kun siitä saa sen ammatin ja mun mielestä oppisopimuksella oppii paljon enemmän kun koulussa. Siinä pääsee tekeen niin paljon ja tekemällä ihminen oppii.

Nämä nuoret oppisivat mieluiten tekemällä ja kokemuksen kautta, oppisopimuskoulutus nähdään yhtenä varteenotettavana vaihtoehtona. Kunhan itsevarmuus ja luottamus omiin voimavaroihin vielä elämäkokemuksen myötä kasvavat sekä oma ala täsmentyy niin näillä nuorilla on hyvät mahdollisuudet työllistyä.

2. Oman alansa löytäneet

* Lukio ja ammattikoulu. Työpajan jälkeen kesätöissä. Sitten tietokoneisiin liittyvälle kurssille jolla edelleen.

* Lukio. Oli välillä kesätöissä, jatkoi pajajaksoa. Työttömyysaikana harrastanut tosimelessä urheilua. Lukenut pääsykokeisiin ja tehnyt niihin vaadittavia ennakkotehtäviä.

* Ammattikoulu. Lähti ammatilliselle kurssille.

* Ammattikoulu kesken. Työpajan jälkeen ollut työttömänä, mutta on ammattikoulussa kurssilla. Miettii yrityksen perustamista. Tekee "omia hommia." itselleen ja tuttavapiirissä.

Oman alansa löytäneet ovat askeleen pidemmällä kuin aktiiviset työttömät. Heillä on ammatillisesti selkeät suunnitelmat. Ryhmän nuoret ovat löytäneet itseä kiinnostavan ammattialan ja ovat nyt opiskelemassa. Vaikka työmahdollisuuksia ei vielä niin aktiivisesti mietitä, ovat he kuitenkin sitoutuneet johonkin alaan ja tekevät töitä sen saavuttamiseksi. Näistä nuorista kaksi on lukiotaustaisia, jotka suhtautuvat opiskeluun myönteisesti, eikä se tuota heille vaikeuksia. Kurssitoiminta taas on pelastus ensisijaisesti käytännön työstä kiinnostuneelle.

H4: On sitä varmaan kaikki tiet avoinna _..._ Pääsee kouluun. Kyllä sitä varmaan sitte ku, koulussakin ku opiskelee ja panostaa siihen hommaan niin. Niin sieltä sen verran hyvin pääsee. Pääsee ja saa kyllä töitäkin kun niitäkin, kun niitäkin vaan hakee, kun on jotain näyttöjä.

Omiin mahdollisuuksiin uskotaan vahvasti. Panostuksen ajatellaan kannattavan tulevaisuudessa parempina työmahdollisuuksina.

3. Vaihtoehdot avoinna

* Ammattikoulu. Muutama kuukausi oman alan työtä. Ammatillisella kurssilla, jonka jätti kesken. Sen jälkeen ollut työttömänä puoli vuotta. Haluaisi opiskelemaan tai oppisopimuksella työhön.

* Ammattikoulu. Työpajajakson jälkeen työttömänä noin puoli vuotta, jonka jälkeen hankki harjoittelupaikan.

* Peruskoulu. Kauppaoppilaitos kesken. Toisella työpajajaksolla. Haluaisi kouluun.

* Peruskoulu. Työttömänä ja äitiyslomalla.

* Peruskoulu. Työpajajakson jälkeen melkein välittömästi takaisin työpajaan, jossa pari kuukautta. Sitten oppisopimuksella paikallisessa yrityksessä, joka jäi kesken. Nyt työelämä- kurssilla. Sitten katsoo rauhassa mitä tekee.

Vaihtoehdot avoinna olevilla nuorilla suunnitelmat ovat jäsentymättömiä tai niitä ei ole lainkaan. Halua kyllä olisi jotakin tehdä, mutta monilla itsetunto on aika heikoissa kantimissa eikä omista vahvuusalueista olla selvillä. Tämä ryhmä on kaikkein

vaikkeimmassa asemassa, koska pohjakoulutus on matala.

M: Tota, mikä vaikutti silloin siihen että sä et silloin hakeutunu koulutukseen eteenpäin?

H6: Se kun mä jäin ysillä luokalleen. Se on, on vähän inhottavaa sillei että tuntuu ku yheksän vuotta käy peruskoulua ja siitä jatkaa suoraan amikseen niin tuntuu, että eihän se nuoruus ole mitään muuta kun sitä koulunkäyntiä. Tottakai sitten kun jäi luokalleen, niin ois ollu jo vuoden nuorempia suurin osa.

M: Otsä koskaan katunu sitä tai ajatellu, että...

H: Oon, oon mutta silloin ois pitäny lähtee.

Kahdella opiskelut ovat jääneet pelkkään peruskouluun, eikä muitakaan koulunkäynti suuresti kiinnosta. Tai vaikka kiinnostusta olisikin, kynnys opiskelujen aloittamiseen vanhempana kuin muut opiskelijat on korkea.

H5: (naurahdus) No ainakin siihen, että mä ilman muuta lähtisin johonkin opiskeleen jos olis kanttia lähtee, koska se on muuttunu niin hirveesti. Jokin kauppikseen mä haluaisin lähtee, mut sitten taas siellähän on kauheesti esitelmiä, semmosia, ja niistä mä en taas tykkää yhtään. Se taas tyssää siihen.

Pelätään eteen tulevia vaikeuksia, jotka tukitoimilla saattaisivat olla voitettavissa. Nuoret tarvitsisivat paljon tukea, että mahdolliset opiskelut saataisiin suoritetuksi loppuun. Oppisopimuksella opiskelu houkuttaa näitäkin nuoria.

8.3.2 Hauska harjoittelupaikka, tilapäinen elämänvaihe tai pakkoratkaisu

Edellisiä tyypittelyjä tarkastellaan seuraavassa suhteessa työpajaan. Taulukon tarkoituksena on esittää aktiivisten työttömien, oman alansa löytäneiden ja vaihtoehdot avoimena olevien nuorien perussuhtautuminen työpajaan sekä työpajan annin yleiskuva.

TAULUKKO 6. Työpajan merkitys eri nuorisoryhmille

	Aktiiviset työttömät (2)	Oman alansa löytäneet (4)	Vaihtoehdot avoimna (5)
Perussuhtautuminen työpajaan	Erittäin positiivinen. (2)	Neutraali (2) tai kielteinen. (2)	Enimmäkseen positiivinen. (4)
Työpajan anti	a) hauska harjoittelupaikka	a) yksi vaihe elämässä b) negatiivinen kokemus	a) harjoittelupaikka b) töiden määrä vaihteli liiaksi

Aktiivisten työttömien perussuhtautuminen oli hyvin positiivinen. Työpajassa oli

mukavaa ja sosiaaliset suhteet muihin pajalaisiin ja ohjaajaan olivat tärkeitä. Työpajaan mentäisiin mielellään uudestaan.

Oman alansa löytäneet kokivat työpaja-ajan neutraaliksi tai kielteiseksi. Tämä ryhmä olisi löytänyt paikkansa luultavasti ilman työpajaakin, vaikkakin yksi heistä löysi tulevan opiskelualan työpajan avulla. Heidän työpaja-aikansa ei tunnu puheissa niin merkitykselliseltä, se oli yksi vaihe elämässä, joka nyt on ohitettu. Paja-aikaa ei haikailla eikä sieltä muodostunut tuttavapiiriä.

Vaihtoehdot avoinna - ryhmässä suurin osa on positiivisesti suhtautuvia. Koska omat ideat ja suunnitelmat olivat vähissä ollaan kiitollisia siitä, että oli jokin mielekäs tekemistä tarjoava paikka. Yksi haastateltava suhtautui kielteisesti, johon suurimpana syynä työtehtävien määrän vaihtelu, niitä oli välillä liikaa, välillä liian vähän.

Tyypittelyä jatketaan keskittymällä syvemmin nuorten työpajakokemuksiin. Työpajakokemukset jaettiin kolmeen pääluokkaan, joista yksi jaettiin vielä kahtia. Hauska harjoittelupaikka on kaikkein positiivisin kategoria, tilapäinen elämänvaihe neutraali ja pakkoratkaisu negatiivisin kategoria.

1. Hauska harjoittelupaikka (6 nuorta)

a) Työpajan koukussa: Tämän ryhmän nuoret kokivat työpaja-aikansa pääosin hyvin positiivisesti. Nuoret hakeutuivat pajaan itsenäisesti. Sosiaaliset suhteet olivat paja-aikana hyvin tärkeitä ja viihtymistä edistäviä. Pajan ohjaaja oli heille merkittävä tuen lähde. Nuorilla on takanaan useita pajajaksoja tai he haluaisivat mielellään mennä sinne uudestaan. Toimintaa ei juurikaan kritisoitu. Työpaja-aika ei kuitenkaan auttanut heitä työn saannissa tai koulutukseen hakeutumisessa. Paja-ajan merkitys oli enemmänkin aktivoitumisessa ja itsevarmuuden lisääntymisessä. Ryhmän nuorista kaksi kuuluu aktiivisiin työttömiin ja kaksi vaihtoehdot avoinna oleviin nuoriin. (1, 2, 7, 8)

b) Päivärytmi takaisin. Aika oli positiivista ja ehdottomasti parempaa kuin työttömyysaika. Pajalle päädyttiin sekä itse hakeutumalla että passiivisemmilla keinoilla. Yleisvaikutelma on samantyyppinen kuin edellisessä kategoriassa, mutta kritiikkiä esitetään hieman enemmän. Työpaja-ajan merkitys on eniten toimeentuloon liittyvissä seikoissa ja päivärytmin palautumisessa. Työpajan tarjonta on nyt nähty ja mielenkiinto suuntautuu uusiin asioihin. Työpajaan menosta tuskin kuitenkaan kieltäytyttäisiin,

mikäli muita mahdollisuuksia ei sillä hetkellä olisi tarjolla. Nämä nuoret kuuluvat vaihtoehdot avoimna oleviin nuoriin (5, 9)

2. Tilapäinen elämänvaihe (2 nuorta)

Nuoret ovat tarttuneet työllistymistilaisuuteen, silloin kun sitä on heille tarjottu, mutta itse aktiivisesti työpajaan ei hakeuduttu. Nuori ei halua identifioida itseään työpajanuoreksi, hän erottautuu puheissaan muista pajalaisista. Työpaja on itselle aika neutraali paikka, huolimatta siitä, että toinen nuorista löysi työpajan avulla kiinnostavan koulutusalan. Työpajaan suhtaudutaan kuitenkin yleisesti ottaen positiivisesti, varsinkin se nähdään merkitykselliseksi toimintamuodoksi muille, etenkin työkokemusta vailla oleville nuorille. Ryhmän nuoret ovat lukiotaustaisia ja heille työpaja-aika oli yksi työpaikka muiden joukossa. Työpaja-aikaa muistellaan mukavana ajanjaksona, mutta se ei ollut viimeinen oljenkorsi, muitakin vaihtoehtoja olisi tarpeen vaatiessa keksitty. Nuoret kuuluvat oman alansa löytäneiden ryhmään. (3, 4)

3. Pakkoratkaisu (3 nuorta)

Työpaja-ajasta saatu kuva on pääosin kielteinen, koska toiminnan ei koettu tarjoavan itselle mitään hyötyä. Vaikka työpaja ei ollut itselle sopiva ratkaisu saatetaan sen merkitys kuitenkin muille nuorille tunnustaa. Kritiikkiä esitetään runsaasti. Arvostelu kohdistuu eniten työtehtävien piirteisiin tai työn vähäisyyteen. Varsinkaan pojille hyvä yhteishenki ja sosiaaliset suhteet eivät ole niin merkittäviä, että ne kokonaan kompensoisivat yksinkertaisten työtehtävien tai työn vähyyden aiheuttaman turhautumisen. He olisivat halunneet vaativampia työtehtäviä, "oikeita töitä". Oman alansa löytäneet kaksi nuorta ovat "ammattilypeitä", he uskovat pystyvänsä vaativampiin työtehtäviin, kuin mitä työpajalla on heille tarjota. Puuhastelu turhautti. Heistä toinen keskeytti työpajakson. Vaihtoehdot avoimna - nuori pinnisteli mukana kokonaisen vuoden. Työpaja oli kuitenkin parempi vaihtoehto kuin työttömyys. Työpaja- ajalla oli näille nuorille merkitystä lähinnä vain taloudellisen toimeentulon kannalta. (5, 10, 11)

9 POHDINTA

9.1 Tutkimuksen päätulokset

Tässä tutkimuksessa selvitettiin työpajanuorten kokemuksia työpaja-ajasta sekä heidän työpajajakson jälkeisiä koulutus- ja työkokemuksia ja niiden mahdollisia yhteyksiä työpajajaksoon teemahaastattelun avulla. Tulosten yhteenvetona voidaan sanoa, että työpajajakso oli suurimman osan mielestä pääosin positiivinen kokemus. Työpajaan hakeuduttiin itsenäisesti tai työvoimaviranomaisten “lähettämänä.” Motiivit osallistumiseen siten vaihtelivat. Erilaisia työtehtäviä pajassa oli paljon, mutta yleistä oli, että työtehtävä pysyi samana läpi pajajakson. Työtaitojen oppimisen sijasta suurin merkitys annettiin yleisluontoisen työelämäkokemuksen kertymiselle, varsinkin sosiaalisten taitojen kehittymiselle.

Työpaja-ajan parhaimmat muistot liittyivät pajan rentoon ilmapiiriin ja ihmissuhteisiin. Myös työpajan joustavuutta työpaikkana kiiteltiin. Kielteisissä puolissa työn ikävät piirteet ja “joutokäynti” nähtiin ongelmana. Heikko palkkaus oli yksi motivaatiota heikentävä tekijä. Kehittämisajatukset koskivatkin eniten palkkaa sekä työpajan ja yritysten välisiä kontakteja, joilla mahdollistettaisiin mielekkäämmät työtehtävät ja jatkumahdollisuuksien saaminen. Työpaja-aika koettiin eri tavoin, se oli *hauska harjoittelupaikka, tilapäinen elämänvaihe tai pakkoratkaisu.*

Työpajajakson jälkeinen elämä on suurimmalla osalla ollut työttömyyden ja erilaisten kurssien vuorottelua. Työpaikkaa “oikeilta” työmarkkinoilta ei haastattelujen aikaan ollut kenelläkään tiedossa. Suurin hyöty työpajajaksosta nähtiin lisääntyneenä työkokemuksena ja päivärytmin normalisoitumisena. Selkeää hyötyä työpaikan saantiin tai opiskelupaikan valintaan ei työpaja-ajalla yleisesti ottaen koettu olevan. Nuoret jaettiin työpajan jälkeisten ratkaisujen perusteella *aktiivisiin työttömiin, oman alansa löytäneisiin ja vaihtoehdot avoimna oleviin nuoriin.*

9.2 Työpajatoiminnan haasteet

Motiivit työpajatoimintaan osallistumiseen vaihtelivat suuresti, mutta suurin osa ei odottanut työpajajaksolta lopullista ratkaisua työllistymisongelmaansa. Kaikki nuoret eivät osanneet nimetä mitään kehittämisajatuksia, vaikka haastattelussa niitä kysyttiin usealla eri tavalla. Tämä saattaa kertoa mielenkiinnon puutteesta, vaikutusmahdollisuuksien vähäisistä näkemisistä tai siitä, että toimintaan oltiin tyytyväisiä sellaisenaan, eikä siltä osattu niin suuria vaatiakaan. Toimintaan osallistuminen oli monelle nuorelle sen hetkinen vaihtoehto, jolla työttömyysputki saatiin katkaistua.

Nuoret eivät kokeneet paja-aikaa osana työllistymisuraansa. Tai ainakaan he eivät kyenneet muodostamaan selkeää jatkumoa työpajatyöstä seuraavaan työpaikkaan, koulutukseen tai kurssille. Ainoastaan yksi nuorista kertoi mielenkiinnon tietylle koulutuslalle hakeutumiseen syntyneen nimenomaan työpajajaksolla. Kuitenkin työpajatoiminnan tuloksellisuuden arvioinnissa määrällisten koulutus- tai työpaikkatilanteen lisäksi täytyy Nyssölän (1999) mukaan pohtia myös muita puolia. Tuloksellisuudella on myös laadullinen ulottuvuutensa. Työpajajakso on voinut auttaa esim. tavoitteiden selkiytymisessä, motivoitumisessa, elämänhallinnassa tai työelämätaitojen kehittämisessä. *Tavoitteiden selkiytymistä* tässä tutkimuksessa tapahtui selkeästi vain yhdellä nuorella, joka oli hakeutumassa opiskelemaan. *Motivoitumisesta* sen sijaan kertoivat monetkin, nuoret kertoivat työpaja-aikana taas tottuneensa työn tekemiseen ja säännölliseen päiväjärjestykseen. He halusivat tekemistä, eivätkä enää jäädä työttömiksi. *Elämänhallinnan paranemisesta* kertoi päivärytmin palautuminen ”normaaliksi”, pajasta saatu sosiaalinen tuki ja itseluottamuksen kasvu. *Työelämätaitojen kehittämisestä* puhuivat erityisesti tytöt, jotka kokivat sosiaalisten taitojen parantuneen. Myös sopeutuminen, joustavuus ja kärsivällisyys ovat työelämässä tarpeen. Vaikka työtehtävien kirjo oli suurimmalla osalla aika suppea, arvostettiin siitä saatua kokemusta. Kokemuksesta saattaa olla hyötyä samantyyppiseen tehtävään hakeutuessa, mikäli nuori hakeutuu opiskelemaan esim. kodin- tai lastenhoitajaksi tai hakee siivousalan työtä. Laadullisten asioiden yhteys työpajaan on kuitenkin vaikea osoittaa. Nyssölä (1999) esittää tuloksellisuuden määrittämisen ja mittaamisen ongelman. Mitä pidempi aika työpajajaksosta on kulunut, sitä enemmän nuoren

tilanteeseen työ- ja koulutusmarkkinoilla ovat sidoksissa myös muut asiat.

Huolimatta siitä, että haastatteluhetkellä moni nuorista oli työttöminä, oli kurssitoiminnassa mukana olevien nuorten osuus kuitenkin huomionarvoinen. Hämäräksi kuitenkin jää se, johtuiko kurssitoimintaa mukaan meno työpajajaksosta vai olisiko nuori aktivoitunut muutenkin. (kts. myös Virtanen 1998, 99.) Vaikka haastatellut eivät maininneet työpaja-ajalla olleen näihin hakeutumisiin merkitystä, voi jonkinlainen yhteys olla olemassa. Edellä mainitut laadulliset seikat saattavat olla sidoksissa aktivoitumiseen, mutta mikäli nuori ei itse maininnut sitä työpajan vaikutukseksi ei pidemmälle meneviä johtopäätöksiä kannata tehdä.

9.2 .1 Työpajanuorten erilaiset lähtökohdat

Työpajanuorten taustat vaihtelivat huomattavasti. Osalla nuorista on ammatillinen peruskoulutus, osalla ylioppilastutkinto ja joidenkin koulu on jäänyt peruskouluun. Myös motiivit osallistua vaihtelivat. Toisille pajapaikka oli toiveiden täyttymys pitkän työttömyyden jälkeen. Toisille työpaja oli vain yksi työpaikka muiden joukossa. Jotkut tulivat sinne miettimään erilaisia koulutus- ja työvaihtoehtoja. Pajanuorten erilaisuus voi siten aiheuttaa omat konfliktinsa työpajan arkeen, toisaalta se voi olla myös kasvun paikka monelle. Koulumaailmassa peruskoulun jälkeen samanikäiset ja samantyyppiset tavoitteet omaavat nuoret opiskelevat ja monesti viettävät vapaa-aikaansaakin omissa maailmoissaan. Työelämässä työpaikalla täytyy kuitenkin tulla toimeen erilaisten ihmisten kanssa. Sosiaalisen elämän harjoitteluun paja-aika antaa hyvät mahdollisuudet. Huolestuttavaa on se, että työpajoillakin voi tapahtua jyrkkäkin eriytymistä eri leireihin työtehtävien mukaan, kuten tässä tutkimuksessa tietotekniikan parissa työskenteleviin ja muihin pajalaisiin. Toisten koettiin saavan mielenkiintoisempia työtehtäviä ja paremman aseman, kun taas osa joutui tylsiin "hanttihommiin." Tämä esti yhteistyötä ja kanssakäymistä.

Myös passiiviset nuoret herättivät närää työpajanuorten keskuudessa. Heidän mukaan saamisessaan aktiivisiksi osallistujiksi on haastetta. Kaikkia pajojenkaan toiminta ei luonnollisesti tavoita, ja jonkinlaista aktivoitumista osoittaa edes se, että paikalle tullaan ajoissa ja määrättyt tehtävät hoidetaan. Työpajan vahvuutena esitettiin hyvä yhteishenki, mutta sen säilyminen ei ole itsestäänselvyys, kuten haastatteluista

ilmeni. Nuorten tasa-arvoinen kohtelu ja hyvän ilmapiirin luominen ovat haasteellisia tehtäviä.

Työpajatoiminnan puutteina toistuvat tutkimuksesta toiseen samat asiat. Pajoilla on liian vähän tekemistä, tehtävät ovat tylsiä ja liian helppoja, työstä saatu korvaus ei motivoi jne. (esim. Nyyssölä 1999, Virtanen 1998, Paakkunainen 1995, Söderlund 1995) Varsinkin ammattikoulupohjaisilla nuorilla, erityisesti pojilla on motivaatio-ongelmia työn puuhasteluluonteeseen vuoksi. Eikö puutteita ole otettu vakavasti vai kuuluvatko ne vain pajatyön luonteeseen? Samoja piirteitä voidaan tietysti löytää monista "oikeistakin" työpaikoista, eihän työ ole koko ajan kivaa. Työvalikoimakin on luonnollisesti rajoitettu pienissä työpajoissa, mutta jotain voisi olla tehtävissä. Vaihtoehtoisia toimintamalleja esittää Nyyssölä (1999, 49-50.) Työpaja voisi toteuttaa jonkin yleishyödyllisen hankkeen, jonka hyöty olisi toiminnallinen, materiaallinen tai esteettinen. Yhtenä esimerkkinä mainitaan Hollannissa toteutettu veneprojekti, jonka lopputulosta hyödynnettiin erilaisissa nuorisoprojekteissa. Tällaisella projektilla saavutetaan kaksi tavoitetta, kehitetään työpajan yhteishenkeä ja varmistetaan mielekästä työtä, jonka lopputulos on selkeästi nähtävissä.

Tuloksista kävi ilmi, että erilaisilla lähtökohdilla varustetut nuoret kokevat työpajajakson eri tavoin ja kokevat siitä saadun hyödyn toisistaan poikkeavasti. *Aktiivisten työttömien ja vaihtoehtot avoimena olevien nuorten* ryhmässä suhtautuminen työpajaan oli positiivista ja työpaja-aikaa muisteltiin hauskana harjoittelupaikkana, jonka merkitys oli lähinnä elämänhallinnan kohentumisessa. *Oman alansa löytäneiden* keskuudessa työpaja koettiin neutraalina tai kielteisenä. Työpaja-aika oli tilapäinen elämänvaihe tai pakkoratkaisu. Työpaja-ajan merkitys itselle oli taloudellisessa toimeentulossa. Työpajan merkitystä toisille nuorille saatettiin tosin pitää hyvinkin tärkeänä.

9.2.2 Kasvatustehtävän ja työnteon ristipaineessa

Työpajatoiminta ei saisi unohtaa kasvatuksellista ja sosiaalista tehtäväänsä pajatoiminnan taloudellisen tuloksellisuuden kustannuksella. Omavaraisuus ei pelkästään ole osoitus toiminnan onnistumisesta, vaikka se varmasti monella paikkakunnalla on välttämätöntä toiminnan jatkumiselle. Työpajojen on tarkasteltava

tärkeysjärjestystään toimintalinjojen suunnittelussa; painotetaanko kasvatuksellista ja tukevaa puolta vai työntekoa? Kaikki eivät tietenkään tarvitse tukea samassa määrin, niinpä kunkin nuoren kohdalla on erikseen harkittava mihin tavoitteisiin pyritään ja millä keinoin. Tukemista ja työtä tulisi integroida yksilöllisesti kunkin nuoren tarpeiden mukaisesti. Lukio- tai ammattikoulutaustaiset jo työkokemusta hankkineet nuoret tarvitsevat erilaisen lähestymistavan kuin ensimmäistä työkokemusta hankkimaan tulevat peruskoulupohjaiset nuoret, joilla saattaa olla monenkin vuoden pituinen työttömyys takanaan. Esimerkiksi *vaihtoehdot avoimna* olevan ryhmän kaltaisten nuorten vaarana on turhautuminen, mikäli tulevaisuudessa tehdään lisää väärää koulutusvalintoja tai niitä ei pystytä käymään loppuun. Tämän ryhmän pohjakoulutushan oli kaikkein matalin ja he ovat siksi vaikeimmassa asemassa. Näiden henkilöiden kohdalla pajatoiminnan eriytyminen olisi tarpeen. Mikäli toimintamuotoja eriytettäisiin tuotannollisesti ja sosiaalityöpainotteisesti, vaatisi se kiinteää yhteistyötä muiden tahojen kanssa, kuten nuorisotoimen ja sosiaalipuolen kanssa. Ei voida olettaa, että työpajassa selvittäään kaikkea yksin.

Työpajojen tavoitteellisuutta ja nuorten sitoutumista projektiin sekä oman elämän suunnitelmallisuutta ja haltuunottoa lisäisivät tavoitteiden kirjaaminen työpajajakson alussa. Yksilöllisten tavoitemallien rakentaminen voisi auttaa nuorta näkemään työpajajakson osana suurempaa kokonaisuutta, omaa työllistymistä. Tavoitteet työpajajaksolle tulisi suunnitella kunkin nuoren kohdalla yksilöllisesti ja niistä tulisi keskustella työllistämisen aikana. Ohjaukselliseen puoleen, erityisesti koulutukseen aktivoimiseen voisi kiinnittää enemmän huomiota. Lopuksi olisi palautekeskustelun ja tulevaisuuden suunnittelun aika. Mitä työpaja-aika on antanut, missä on onnistuttu, mikä olisi voinut mennä paremminkin ja mistä tämä johtuu? Tavoitteena pajajakson loppuessa olisi se, että nuorella olisi jonkinlainen visio omasta tulevaisuudesta ja konkreettisia neuvoja sen toteuttamiseen.

Työpajajakson lyhyys on ongelma, joka haastatteluissakin tuli ilmi. Kuuden kuukauden pituisella jaksolla ei ole helppoa saavuttaa syvällistä työtaitoa tai ratkaista nuoren sosiaalisia ongelmia. Nuoret tuntuivat näkevän työn pajojen päätehtäväksi, ohjausta esim ammatinvalinnan kysymyksissä ei osattu työpajalta odottaakaan, vaan senlaatuista ratkaisuja mietittiin itsenäisesti tai ystäväpiirissä.

Työpajaohjaajien jatkuva vaihtuminen ja siitä aiheutuva pitkäjänteisen kehitystyön

vaikeutuminen, josta mainitsevat mm. Virtanen (1998) ja Nyyssölä (1999) ei ollut ongelmana tässä työpajassa. Sama ohjaaja on ollut mukana alusta lähtien. Pienissä työpajoissa, joissa tehtäviä ei voida hajauttaa monelle henkilölle työpajaohjaajilta vaaditaan paljon, heidän on oltava töiden järjestelijöitä, kasvattajia, sosiaalityöntekijöitä, terapeutteja, kavereita ja pomoja. On luonnollista, että toisissa asioissa onnistutaan paremmin kuin toisissa. Työpajaohjaajien koulutusta ei saisi laiminlyödä.

9.2.3 Työpaja koulutusjärjestelmän ja työelämän välimaastossa

Työpajatoiminnassa ei enää juuri muisteta sitä, että työpajat perustettiin vain väliaikaiseksi ratkaisuksi vastaiskuna suureen nuorisotyöttömyyteen ja syrjäytymisen uhkaan. Työpajat tuntuvat tulleen jäädäkseen poimimaan suojiinsa koulutuksen ja työelämän rattailta pudonneet nuoret. Jonkin verran siellä tosin autetaan sellaisiakin nuoria, jotka luultavasti työllistyisivät muutenkin. Näitä nuoria oli muutama *oman alansa löytäneiden* ryhmässä. Tällaiset nuoret tuskin ovat ongelma, sen sijaan työpajojen "koukkuun" jääneet olivat yksi huomion arvoinen tutkimustulos.

Jääminen tukityöllistämisen tässä tapauksessa työpajan pitkäaikaisasiakkaaksi näyttäisi olevan todellinen ongelma. Tässä tutkimuksessa 11 nuoresta peräti viidellä nuorella oli kokemusta yli 6 kuukauden pituisesta pajajaksosta. Heistä neljä oli ollut toiminnassa mukana vuoden verran. Haastatelluista nuorista kaksi haki sillä hetkellä aktiivisesti takaisin työpajaan. Tuleeko työpajasta liian houkutteleva vaihtoehto, onko siellä liian kivaa? Työpajatyön jälkeen oikeaan työelämän tiukka tahti ja joustamattomuus voikin olla yllättävää. Onko yhteiskuntaan syntymässä nuorten työpajatyöntekijöiden työvoimareservi, joilla ei ole kiinnostusta tai uskallusta hakeutua varsinaisille työmarkkinoille? Työpajalle on paikallislehden (27.12.1999) mukaan koko ajan tulossa enemmän väkeä kuin voidaan palkata. On pidettävä varansa, etteivät nämä toisen tai jopa kolmannen kierroksen pajalaiset vie paikkoja niitä kipeämmin tarvitsevien nenän edestä. Osa näistä nuorista hakeutuu uudestaan pajoille itsenäisesti, mutta kaikilla nuorilla ei ole pajatyön mahdollisuudesta tietoa. Nuoret kaipasivatkin parempaa tiedotusta työttömille nuorille.

Puustellin (1999, 260.) esittämät laitostumisen kerrannaisvaikutukset ongelmiseen näkyvät tutkituissa nuorissa. Nuori ei ehkä enää odotakaan pääsevänsä oikeaan

työpaikkaan. Omat mahdollisuudet työelämässä koetaan yleisesti heikkoina, työpaja saatetaan nähdä ainoana vaihtoehtona. Kierre tulisi saada katkeamaan, koska työnantajat taas eivät mielellään palkkaa nuoria, joilla on kokemusta vain työllistämistyöstä.

Työpajojen jäämistä irrallisiksi osiksi koulujen ja työelämän välimaastoon ehkäisisivät tiiviimmät suhteet elinkeinoelämään. Tässä tutkimuksen nuoret ovat samoilla linjoilla monien tutkijoiden johtopäätösten kanssa. (esim. Nyysölä 1999, Virtanen 1998, Paakkunainen 1995 ja Söderlund 1995) Varsinkin ammattikoulutaustaiset nuoret kokivat tärkeänä työpajojen paremmat yhteydet yritysmaailmaan. Niiden avulla saataisiin harjoittelupaikkoja ja ehkä jatkumahdollisuuksiakin. Nyysölän (1999) tutkimuksessa esitettiin ajatuksia yhteistyön tehostamisesta. Pajat voisivat vuokrata työvoimaa esim. palveluja tai tuotteita vastaan yrityksille. Nuoret voisivat kehittää markkinointitaitojaan esittelemällä tuotteita yrityksille tai yritykset voisivat kertoa toiminnastaan työpajanuorille. Konkreettinen yhteistyön osoitus on yritysharjoittelu, joka toteutettiin Turun pajoilla 1998. Nuori suoritti paja-aikanaan kuukauden mittaisen harjoittelun jossakin yrityksessä ja mikäli jakso meni hyvin saattoi yritys palkata hänet. Palkan harjoittelusta maksoi työpaja. Toiminta kiellettiin pian, koska katsottiin, että kyseessä on säädösten vastainen työvoiman uudelleen sijoittelu. Kokeilua pidettiin hyvänä ja sen soveltamismuotoja voisikin työpajoissa harkita. Tässä tutkimuksessa paikkakunnan elinkeinorakennetta hallitsee kuitenkin paperiteollisuus, jolla on ammattitaitoista työvoimaa saatavilla riittävästi, mm. omista ammattikouluista. Pienyrityksillä taas eivät rahkeet monesti riitä uuden henkilöstön palkkaamiseen. Työpaja Avituksessa ulkopuolisia suhteita onkin luotu kaupungin eri tahojen kanssa, josta osoituksena esim. lasten kerhotoiminta.

Nuoret eivät nauti joutenolosta ja työttömyydestä, vaan työllistyminen oli tärkeä tavoite kaikille haastatelluille nuorille. Työn teon velvollisuusnormi korostui haastatteluissa. Yhteiskunnan siivellä ei haluttaisi elää, vaan toimeentulo ansaita itse. Oman tulevaisuuden vaikuttajina nuoret näkivät ensisijaisesti itsensä. Tämä on nuorella ihmisellä luonnollista, halutaan olla itsenäisiä ja riippumattomia muista. Nyky-yhteiskunnassa vallalla oleva yksilöllisyyden korostaminen ja yksilönvastuun- ja vapauden painottaminen on saavuttanut ainakin nämä nuoret. Kuitenkin hieman ristiriidassa oman vaikuttavuuden korostamisen kanssa on se seikka, että työttömyydestä huolimatta nuoret kokevat itsensä hyviksi työntekijöiksi. Joten johtuisiko työttömyys

sitten muistakin seikoista kuin omasta itsestä? Sellaisia tekijöitä löydettiin, pienen paikkakunnan heikot työllistymismahdollisuudet ja muodollisen pätevyyden vaatimus havaittiin myös. Koulutuksen tärkeys tajutaan, mutta suurinta osaa näistä nuorista ei tulla pulpetissa näkemään. Mikäli kiinnostusta opiskeluun on, se kohdistuu kurssitoimintaan, joka on lyhytkestoisempaa ja käytännönläheisempää.

9.3 Tutkimuksen arviointia

9.3.1 Tutkimuksen luotettavuus ja rajoitukset

Kvalitatiivinen analyysi on yksilöllisempää ja vähemmän standardoitua kuin kvantitatiivinen analyysi. Laadullisen tutkimuksen luotettavuutta ei voida tarkistaa tutkimuksen toistolla. Tämä johtuu siitä, että toisen tutkijan teoreettinen perehtyneisyys ja intersubjektiivisuus vaihtelevat. Haastattelujen vuorovaikutukselliset tilanteetkaan eivät voi olla samoja. Uudessa tutkimuksessa ongelmien merkitys, aineisto ja tulkinta muodostuisivat erilaiseksi. Lukija voi kuitenkin arvioida tämän tutkimuksen luotettavuutta tutkimusraportista. Arviointi on mahdollistettu kuvailemalla tutkimusprosessi kaikkine vaiheineen mahdollisimman tarkasti. (Syrjälä ym. 1994, 130-131; Mäkelä 1990, 53-59.)

Tutkimushenkilöiden määrä tutkimuksessa oli 11 nuorta, joten tarkoituksena ei ole tuottaa yleistämiskelpoista tietoa. Tutkimushenkilöissä oli kuitenkin kummankin sukupuolen edustajia ja erilaisen pohjakoulutuksen ja työkokemuksen omaavia nuoria. Myös saadut tulokset toivat esiin eroavaisuuksia, joten tutkimus luultavasti antoi aitoja tuloksia. Tuloksia voidaan soveltaa tietyin rajoituksin myös muihin samantyyppisiin työpajoihin erityisesti työpajakokemusten osalta, koska ne olivat yhteneväisiä aikaisempien tutkimusten kanssa.

Tutkimushenkilöiden koostumuksessa pitää huomioida se, että haastateltavat eivät täysin edusta työpajanuorten valikoimaa. Tutkimuksesta pois rajautuivat luultavasti kaikkein passiivisemmat nuoret, jotka ovat työllistämistoimenpiteiden kannalta hankalimpia. Nämä passiiviset ovat niitä, joita haastatellut syyttivät työpajan yhteistyöilmapiirin heikentymisestä. Ketään haastatelluista en siihen kategoriaan luokittelisi, mutta muutaman puhelinkeskustelun pohjalta voisin sanoa, että tällaisiakin

nuoria pajatoiminnassa on mukana. Heidän mielipiteensä olisi ollut arvokasta tietoa. Myös poikia oli vaikeampi saada mukaan tutkimukseen, joten työillä on pajan nuorisojakautumaan verrattuna yliedustus tässä tutkimuksessa. Muutama haastattelusta kieltäytynyt oli työssä käyvä nuori, joka valitteli kiireitään. Toinen heistä asui jo muualla paikkakunnalla ja toinen oli juuri muuttamassa. Tästä tutkimuksesta välittynyt heikko työllistyminen työpajan jälkeen ei ehkä aivan pidäkään paikkaansa, vaan todellisuus on valoisampi. Työpajan osuutta työllistymiseen on luonnollisesti mahdoton arvioida. Tutkimukseen osallistuneista nuorista suurin osa oli ilman vakituista tekemistä, joten heillä oli paremmin aikaa osallistua ja ehkä kiinnostustakin pohtia omaa elämäänsä ja koulutus- ja työkysymyksiä. Varsinkin työttömille nuorille haastattelu toi vaihtelua päivärutiiniin. Työllistyneille nuorille paja-aika on jo enemmän taakse jäänyttä elämää ja elämässä ovat uudet kuviot.

Haastattelutilanteet sujuivat tilanteena hyvin, ja koin, että niissä oli avoin ilmapiiri. Haastattelut jäivät kuitenkin suhteellisen lyhyiksi, kestoltaan keskimäärin puoli tuntia. Myös saadut kommentit olivat aika lyhyitä. Vapaata kerrontaa esiintyi vähänlaisesti. Tutkimuksen tekijän suhteellisen vähäinen haastattelukokemus saattoikin vaikuttaa aineiston rikkauteen. Kokemus auttaa haastatteluteemojen muotoilussa ja kysymystekniikan kehittämisessä paremmin teemahaastattelun tarkoitusta vastaavaksi. Tauoilla on oma merkityksensä haastattelussa. Ne saattavat olla merkki siitä, että haastateltava mietti, eikä suinkaan osoitus sanottavan loppumisesta. Kokemus auttaa paremmin sietämään hiljaisia hetkiä ja syventämään keskustelua sen sijaan, että siirryttäisiin haastattelussa eteenpäin.

Tutkimusongelma, jossa oltiin kiinnostuneita työpajakokemuksista onnistui hyvin. Tässä auttoi aikaisempi tutkimustieto, josta oli apua tärkeiden osa-alueiden muotoilussa. Myös toinen tutkimusongelma, jossa selvitettiin nuoren työ- ja koulutushistoriaa työpajan jälkeen onnistui. Kaksi ensimmäistä ongelmaa olivat selkeitä ja niiden rajaaminen helpompaa kuin tutkimuksen kannalta olennaisen ongelman, jonka tarkoitus oli selvittää miten nuori kokee työpajakson vaikuttaneen asemaansa työ- ja koulutusmarkkinoilla. Työpajakso ei vaikuttanut kovinkaan merkittävältä tulevaisuusvaikuttajalta ainakaan näiden nuoret mielestä. Tulos voi johtua siitä, että tämän ongelman kysymyksiksi muotoileminen osoittautui vaikeaksi, joten menetelmässä saattoi olla puutteita. Tai sitten työpajaksoa ei todellakaan koeta tärkeäksi tältä

kannalta. Kolmas vaihtoehto on se, ettei vaikutuksia tunnisteta työpajasta lähtöisin oleviksi.

Laadullisen tiedon luotettavuudessa on kyse tulkintojen pätevyydestä. Aineiston pätevyys merkitsee aitoutta. Puhuvatko tutkittavat samasta asiasta kuin tutkimuksen tekijä olettaa? Tästä voi lukija tehdä päätelmiä tuloksissa esitettyjen taulukoiden ja haastattelulainauksen avulla, joissa esitetään haastateltavien kommentteja. Johtopäätösten pätevyys mahdollisine ylitulkintoineen on siten lukijan pääteltävissä. (Syrjälä ym. 1994, 129.)

9.3.2 Eettiset näkökohdat

Haastattelut ovat vuorovaikutusta eli ne vaikuttavat ihmiseen. Haastattelun tulisi olla positiivinen kokemus molemmille. Eettisiä seikkoja liittyi jo haastatteluluvan saamiseen. Ihmistä ei saisi painostaa suostumaan. Hänellä on oikeus kieltäytyä ilman, että tuntee tehneensä suurtakaan vahinkoa tutkijalle. Olin puhelimesta ystävällinen myös niille haastateltaville jotka eivät halunneet osallistua.

Haastattelut toteutin paikassa, josta aiheutui tutkittavalle mahdollisimman vähän vaivaa. Tällöin paikkana oli useimmiten haastateltavan koti, joten heidän ei tarvinnut vaivautua minua tapaamaan. Mikäli he eivät halunneet minua kotiinsa oli keksittävä jokin muu neutraali ja rauhallinen paikka. Tässä tapauksessa tapasimme huoltoaseman kahviossa.

Tutkimusaihe ei ole eettisesti kovin herkkä, tosin työttömyyden kokemusta jotkut voivat pitää epäonnistumisena ja muutakin arkaa aineistoa tuli jonkin verran ilmi. Haastattelijana pyrin olemaan neutraali, ja varoin arvostelemasta heidän tekemisiään tai tekemättä jättämisistä. Kysymykset yritin muotoilla siten, että ne eivät aiheuttaisi ahdistusta. Halusin myös tehdä haastateltaville selväksi, että minä en ole työpajan edustaja, vaan he voivat vapaasti esittää myös kritiikkiä. (Patton 1990, 353-357.)

Haastattelunauhoihin oli pääsy vain minulla ja ne tuhottiin litteroinnin jälkeen. Turvasin haastateltavien anonymiteetin sillä, että heidän nimiään ei esiinny missään tutkimuksen vaiheessa. Myös tulosten käsittelyn aikana käytettiin pelkästään numerokoodeja. Pienellä paikkakunnalla ihmiset tunnistavat toisensa helposti, joten sen olen pyrkinyt loppuraportissa estämään jättämällä tarvittaessa kertomatta sellaisia

yksityiskohtia, joista haastateltujen tunnistaminen olisi mahdollista. Työpajaohjaaja antoi suostumuksensa siihen, että työpajan nimi, paikkakunta ja työpajaohjaajan henkilöllisyys käyvät ilmi tutkimusraportista.

Eettinen ongelma liittyy esiin tulleeseen kritiikkiin. En pyri tällä tutkimuksella millään tavalla hankaloittamaan tutkitun työpajan toimintaa tai heikentämään sen parissa työskentelevien ihmisten motiiveja. Toivomukseni sen sijaan on, että tutkimus auttaa työpajoissa työskenteleviä asiantuntijoita toiminnan kehittämisessä. Tutkimus antaa vahvistusta onnistuneista osa-alueista ja tietoa kehittymisen paikoista. Tutkimusraportti toimitetaan työpajaan ohjaajan pyynnöstä.

Haastateltavalle ei saa luvata tutkimusraporttia, ellei sitä pysty toteuttamaan. Lupasin haastateltaville, että tulokset ovat valmistuttuaan heidän luettavissaan. Toimitan paikalliseen ilmaisjakelulehteen ilmoituksen tutkielman valmistumisesta ja tiedon tutkielman pankin internet - osoitteesta. Uskoisin internetin käyttötaitojen olevan yleisesti hallussa ja paikallisen kirjaston henkilökunta varmasti opastaa, mikäli mielenkiintoa tutkielman lukemiseen löytyy.

9.3.3 Tutkimuksen anti ja jatkotutkimusehdotukset

Työpajoilla on monia tehtäviä. Tutkitusta työpajasta on löydettävissä kaikki tämän tutkimuksen sivuilla 27-30 esitetyt funktiot. (vrt. Koski 1996) Työpaja on joillekin nuorille ollut *vaihtoehtoelämänvaihe*, joka on antanut hengähdystauon ja mahdollisuuden miettiä omaa elämäntulkua, mikäli toiveet ovat olleet jäsentymättömiä. *Työpaja syrjäytymisen ehkäisijänä* näyttää saavuttaneen tavoitteensa, koska itsetunnon vahvistuminen, säännöllinen päivärytmi ja vertaisryhmän tuki mainittiin työpajan vahvuusalueina. Sen sijaan työpajan rooli *työmarkkinoiden paikkaajana ja koulutukseen ja työhön avustajana* tulisi huomioida paremmin, koska vaihtoehdot avoimena olevia nuoria oli työpajajaksonkin jälkeen vielä huomattava määrä, eikä työpajajaksolla koettu olevan juuri merkitystä koulutukseen tai työhön hakeutumisessa.

Tämä tutkimus lisäsi oman osansa työpajatutkimuksen kenttään. Painotus oli nuorten kokemuksissa ja niitä onnistuttiin tavoittamaan. Työpajakokemusten osalta saadut tulokset ovat aika yhteneväisiä muiden työpajatutkimusten tulosten kanssa. Tämä kertoo tutkimuksen objektiivisuudesta. Ja ehkä myös siitä, että työpajakokemuksista nuorten

näkökulmasta alkaa olla tarpeeksi tietoa. Tosin toimintalinjojen muuttuessa on tutkimustietokin luonnollisesti pidettävä ajan tasalla. Tutkimuksen kohdistuminen tiettyyn työpajaan antaa tutkimuksen kohteena olevalle pajalle tietoa nimenomaan omista vahvuuksista ja kehittämiskohteista. Oma paikkansa on siten sekä alueellisesti laajoilla kvantitatiivisilla kartoituksilla että suppeammilla kvalitatiivisilla tutkimuksilla. Ne täydentävät toisiaan.

Vähän tutkittu osa-alue työpajan merkityksestä nuorten jatkosuunnitelmille antoi tietoa siitä, että tähän tehtävään tulisi työpajoissa entistä enemmän painottaa, jos se tulevaisuudessakin katsotaan yhdeksi työpajojen tavoitteeksi. Tutkimustehtävä osoitti omalta osaltaan työpajojen tuloksellisuuden arvioinnin hankaluuden. Työpajojen tuloksellisuuden arvioinnissa eivät pelkät määrälliset arvoinnit riitä, vaan tarpeellista on kehittää myös laadullista arviointia. Ensiksi tulee arvioida mitä työpajojen tuloksellisuuden laadulliset puolet ovat, määrittellä ne ja pohtia miten niitä parhaiten mitattaisiin. Tässä tutkimuksessa laadullisia mittareita ei pyritty etukäteen määrittelemään vaan nuoret kertoivat itse omat tulkintansa työpajan merkityksestä, joista sitten johtopäätökset tehtiin. Työpajatoiminnan tuloksellisuus, vaikuttavuuden arviointi ja nuorten jatkosijoittuminen kaipaavat edelleen lisätutkimuksia. Aiheeseen onkin tarttunut Pekka Karjalainen (1999), uudessa tutkimuksessa Nuorten työpaja: osallisuutta omaan elämään, jonka antia ei tähän tutkimukseen enää ehditty ottaa mukaan.

Mikäli tämä tutkimus toistettaisiin voisi luotettavuutta parantaa pyrkimällä työpajanuorten todellisempaan jakaumaan, mukaan tulisi saada enemmän poikia sekä "vaikeita" tapauksia, näin ehkä saataisiin syrjäytyneiden ääni paremmin kuuluville. Haastatteluteemoja tulisi syventää ja nuorille voisi antaa enemmän tulkintaherätteitä työpajan laadullisista merkityksestä, koska näyttää siltä, että tällainen tieto saattaa olla heikosti tiedostettua. Kyselylomakkeen ja haastattelun yhdistelmää voisi harkita.

Työpajajakson uusijoiden suuri määrä antaa aiheen jatkotutkimukseen. Miksi työpaja nähdään niin houkuttelevana vaihtoehtona muihin tulevaisuudensuunnitelmiin verrattuna? Millaisia nämä nuoret ovat ja mitä ovat ne toimintamuodot, joilla heitä autetaan parhaiten? Nuorten tukityöllistämisen tavoitteena on kuitenkin saada heidät oikeille työmarkkinoille, eikä tavoite näytä kovin hyvin toteutuvan.

Mikäli työpajatoiminnassa päädytään siihen, että toimintalinjojen eriyttäminen sosiaaliseen - ja kasvatukselliseen sekä tuotannolliseen puoleen on tarpeellista, on siitä

saatuja kokemuksia seurattava lähivuosina, jotta nähdään onko eriyttämisestä hyötyä erilaisilla lähtökohdilla työpajassa työskenteleville nuorille. Eriyttäminen vaatisi entistä enemmän yhteistyötä eri tahojen kanssa, joten tutkimukseen olisi hyvä saada mukaan kaikki toimenpidekokonaisuuteen osallistuvat yhteistyökumppanit, kuten työvoima- ja sosiaaliviranomaiset, koulutustahot, yritykset, päättäjät, työpajojen ohjaajat sekä tietenkin nuoret itse. Tutkimuksen voisi toteuttaa useassa työpajassa, jossa eriyttämistä käytetään ja pyrkii yleistämiskelpoiseen otokseen. Tutkimukseen sopii kvantitatiivisten ja kvalitatiivisten menetelmien yhdistäminen.

Tämän tutkimuksen haastateltavista suurin osa oli työpajatoiminnassa mukana 1997 sekä enimmäkseen 1998, joten tutkimus kertoo senhetkisestä tilanteesta, ei ehkä niinkään työpajan nykyisistä toimintamuodoista. Paljon on saattanut jo muuttua. Tätä tutkimusta voidaan käyttää hyväksi toiminnan suunnittelussa paremmin nuorten tarpeita vastaaviksi erityisesti kohteena olleessa työpajassa, mutta ehkä laajemminkin samantyyppisissä pajoissa. Varsinkin nuorten omasta suusta tullessiin kehittämisajatuksiin kannattaa suhtautua vakavasti. Niissä on varmasti ideoita, ovathan työpajanuoret itse toiminnan läpikäyneinä työpajojen parhaita asiantuntijoita.

LÄHTEET

- Aaltojärvi, P. 1995. Ajatuksia työpajaduunista - helsinkiläiset nuoret puhuvat. Teoksessa P. Aaltojärvi & K. Paakkunainen (toim.) Nuorten työpaja- sosiaalinen peli, palkkatyö vai varasto? 106-139.
- Aaltojärvi, P. & K. Paakkunainen (toim.)1995a. Nuorten työpaja- sosiaalinen peli, palkkatyö vai varasto? Nuorisotutkimus 2000 2/95. Helsinki: Nuorisotutkimusseura.
- Aaltojärvi, P. & Paakkunainen, K. 1995b. Paja-arjen valot ja varjot: onko pajoilla tulevaisuutta? Teoksessa K. Paakkunainen (toim.) Nuori työtön - itkijä, katsoja vai ratkaisija? 109-126.
- Ahlqvist, K. & A. Ahola (toim.)1996. Elämän riskit ja valinnat- Hyvinvointia lama-Suomessa? Helsinki: Edita.
- Ahlstedt, H. 1998. Henkilökohtainen tiedonanto 24.9.1998. Aiheena Jämsänkosken työpajan toiminta.
- Ahola, A. 1996. Työttömyys kokemuksellisena tilanteena. Teoksessa K. Ahlqvist & A. Ahola (toim.) Elämän riskit ja valinnat- Hyvinvointia lama-Suomessa? 149-179.
- Alasuutari, P. 1999 (3. uudistettu painos) Laadullinen tutkimus. Tampere: Vastapaino.
- Arminen, O. 1996. Työpajatoiminta kunnissa. Suomen kuntaliitto. Helsinki: Kuntaliiton painatuskeskus.
- Baizerman, M. & D. Magnuson 1996. Do we still need youth as a social stage? Young. Nordic Journal of Youth Research. 4 (3), 48-60.
- Borg, W.R. & M.D. Gall. 1989. (Fifth edition) Educational research. An introduction. New York & London: Longman.
- Broady, D. 1986. Piilo-opetussuunnitelma: mihin koulussa opitaan. Tampere: Vastapaino.
- Cavalli, A. 1995. The value orientations of young europeans. Teoksessa L. Chrisholm, P. Buchner, H-H. Kruger & M. du Bois-Reumond (toim.) Growing up in Europe. 35-41.
- Chrisholm, L., P. Buchner, H-H. Kruger & M. du Bois-Reumond (toim.)1995. Growing up in Europe. Berlin: Walter de Gruyter.

- Giddens, A. 1991: *Modernity and self-identity. Self and society in the late modern age.* Cambridge, Oxford: Polity Press.
- Cohen, L. & L. Manion 1994. *Research methods in education.*(Fourth edition) London and New York: Routledge.
- Eskola, J. & J. Suoranta. 1998. *Johdatus laadulliseen tutkimukseen.* Tampere: Vastapaino.
- Helve, H. 1996. *Ystävämme kettu ja uusi maailmankuva.* Teoksessa L. Suurpää & P. Aaltojärvi (toim.) *Näin nuoret. Näkökulmia nuoruuden kulttuureihin.* 74-94.
- Helve, H., J. Lähteenmaa, T. Päivärinta, K. Päällysaho, H. Saarikoski & P. Virtanen. 1997. *Nuorten elämänpolkuja lama-Suomessa.* Nuorisotutkimus 2000 3/97. Helsinki: Nuorisotutkimusseura.
- Hirsjärvi, S.& Hurme, H. 1982. *Teemahaastattelu.* Helsinki: Gaudeamus.
- Hoikkala, T. 1993. *Katoaako kasvatus, himmeneekö aikuisuus? Aikuistumisen puhe ja kulttuurimallit.* Jyväskylä: Gaudeamus.
- Holappa, A.-S. 1996. *Tasapäisyydestä tasa-arvoon-potentiaaliset pärjääjät ja syrjäytyjät koulun tavoitteiden asettelussa.* Teoksessa P. Siljander & V-M. Ulvinen (toim.) *Syrjäytymisestä selviytymiseen.* 102-111.
- Hämäläinen, U. 1998. *Nuorisotyöttömyys.* Teoksessa M. Pohjola (toim.) *Suomalainen työttömyys.* 179-218.
- Jokinen, K. 1996. *Kasvaminen ja oppiminen traditioiden jälkeen.* Teoksessa L. Suurpää & P. Aaltojärvi (toim.) *Näin nuoret. Näkökulmia nuoruuden kulttuureihin.* 23-50.
- Julkunen, I. & I. Malmberg-Heimonen 1998. *The encounter of high unemployment among youth. A Nordic perspective.* Työpoliittinen tutkimus nro 188. Helsinki: Työministeriö.
- Julkunen, I. 1995. *Contemporary social assistance- Dual commitments and dual failures.* The research institute. Swedish School of Sosial Science. University of Helsinki. SSKH Skrifter 7. Helsinki: University Press.
- Kajava, M. 1996. *Lapsen selviytyminen huostaanotto-prosessissa:* Teoksessa P. Siljander & V-M. Ulvinen (toim.) *Syrjäytymisestä selviytymiseen.* 17-29.
- Kaskinen, J. & K. Nyysölä (toim.) 1993. *Töihin vai talkoisiin? Nuoret työ- ja koulutus markkinoiden murroksessa.* Turun yliopisto. Koulutussosiologian tutkimuskeskus. Raportteja 19.

- Kivinen O. & Rinne R. 1995. Koulutuserojen pysyvyys. *Sociologia* 32(2), 90-105.
- Koski, J. 1996. Työpaja työttömyysyhteiskunnassa. Pajatoiminnan merkitys osallistujien kokemana Iisalmen Kehypajalla. Kuopion yliopisto. Sosiaalitieteen pro gradu-tutkielma.
- Krapu, M. 1999. Jämsän nuorten työpajalla työvoimapula. *Koillis- Häme* 27.12.1999, 1.
- Kuusinen, J. 1992. Hyvät, huonot ja keskinkertaiset. *Kasvatus* 23(1), 47-56.
- Kvale, S. 1996. *Interviews. An introduction to qualitative research interviewing.* Thousand Oaks: Sage.
- Kärkkäinen, T. 1993. Työttömyyspolitiikka ja nuoret 1930-luvulta 1990-luvulle. Teoksessa J. Kaskinen & K. Nyysölä (toim.) *Töihin vai talkoisiin? Nuoret työ- ja koulutus markkinoiden murroksessa.* 13-55.
- Kärkkäinen, T. 1995. Työttömyyden raskas kosketus nuorison elämään 1990-luvun Suomessa - historiallisia ja kulttuurisia erityispiirteitä. Teoksessa K. Paakkunainen (toim.) *Nuori työtön -itkijä, katsoja vai ratkaisija.* 10-19.
- Laakso, K. 1997. Nuorten työpajatoiminnan vaikuttavuuden arviointi. Työpajat työttömyyden ja syrjäytymisen katkaisijoina? Jyväskylän Opetussosiaalikeskuksen j u l -kaisusarja 1.
- Lappalainen, S. 1994. Toimintaa, työtä ja tokareita nuorille! Alkutilannekartoitus lasten ja nuorten syrjäytymisongelmasta ja yhteenveto kunnissa toimivista tai nuorille suunnitteilla olevista hankkeista. Nuorten syrjäytymisen ehkäisyprojekti. Keski-Suomen lääninhallitus. Sosiaali- ja terveystoimisto. Julkaisuja 4. Jyväskylä.
- Lehtinen, S. 1997. Monet sairastavat kouluallergiaa, onko olemassa lääkkeitä? *Opettaja* 92 (46), 28-29
- Lähteenmaa, J. 1995. Youth culture in transition to post-modernity: Finland. Teoksessa L. Chrisholm, P. Buchner, H-H. Kruger & M. du Bois-Reumond (toim.) *Growing up in Europe.* 229-235
- Malmberg, I. 1997. Ung, modern och arbetslös- En undersökning om unga mäns och kvinnors erfarenheter av arbetslöshet. Forskninginstitutet. Svenska social- och kommunalhögskolan vid Helsingfors universitet. Nro 45. Helsinki: Universitetstryckeriet.
- Mäkelä, K.(toim.)1990. *Kvalitatiivisen aineiston analyysi ja tulkinta.* Helsinki: Gaudeamus.

- Mäkelä, K. 1990. Kvalitatiivisen analyysin arviointiperusteet. Teoksessa K. Mäkelä (toim.) Kvalitatiivisen aineiston analyysi ja tulkinta. 42-61.
- Niemi, A. 1995. Työpaja- silta työmarkkinoille. Tapaustutkimus Oulaisten työpajalla työskennelleiden nuorten työvoimaurien muotoutumisesta. Jyväskylän yliopisto. Chydenius-Instituutti. Kasvatustieteen pro gradu-tutkielma.
- Nyyssölä, K. 1994. Nuoret ja työmarkkinoiden joustavuus. Nuorten joustava työllistyminen työvoima ja koulutuspoliittisena ongelmana. Turun yliopisto. Koulutussosiologian tutkimuskeskus raportteja 20.
- Nyyssölä, K. 1999. Paja-arkea ja pajahuumaa. Raportti turkulaisten työpajojen toiminnasta ja kehittämismahdollisuuksista. Opetusministeriö. Nuorisosiainneuvottelukunta. NUORAn julkaisuja, nro 11. Helsinki.
- Nyyssölä, K. 1998. Uimareita, räpiköijä vai kellujia? Sosiaaliturva 86 (15), 10-15.
- Nätti, J. 1995. Nuorten epätyypillistyvä työ. Teoksessa K. Paakkunainen (toim.) Nuori työtön- itkijä, katsoja vai ratkaisija. 84-93.
- Paakkunainen, K. 1995 (toim.) Nuori työtön - itkijä, katsoja vai ratkaisija? Nuorisotutkimus 2000 1/95. Helsinki: Nuorisotutkimusseura
- Paakkunainen, K. 1995. Nuorisopaja: Tehdashallin hämärästä autonomiseen oppiin. Teoksessa P. Aaltojärvi & K. Paakkunainen (toim.) Nuorten työpaja- sosiaalinen peli, palkkatyö vai varasto? 8-104.
- Paananen, V.S. 1992. Työpajan oppimistoiminta. Jyväskylän yliopisto. Kasvatustieteen pro gradu- tutkielma.
- Patton, M. Q. 1990. Qualitative evaluation and research methods. Second edition. London: Sage.
- Pohjola, A. 1995. Työurien käynnistämistä vaikeudet elämänkulussa. Teoksessa K. Paakkunainen (toim.) Nuori työtön-itkijä, katsoja vai ratkaisija. 20-28.
- Pohjola, A. 1996. Murtouko työn sidos. Teoksessa K. Ahlqvist & A. Ahola (toim.) Elämän riskit ja valinnat- Hyvinvointia lama-Suomessa? 108-128.
- Pohjola, M. (toim.) 1998. Suomalainen työttömyys. Helsinki: Yliopistopaino
- Puustelli, P. 1999. Koulutus- ja työmarkkinaudistuksilla syrjäytymistä vastaan.- Vertaileva katsaus nuorille suunnattuihin tukitoimiin EU- maissa. Turun yliopisto. Koulutussosiologian tutkimuskeskuksen raportti: 47. Turku.

- Päivärinta, T. 1997. Minä, työtön nuori. Teoksessa H. Helve, J. Lähteenmaa, T. Päivärinta, K. Päällysaho, H. Saarikoski & P. Virtanen. Nuorten elämänpolkuja lamasuomessa. 13-55.
- Ravattinen, S. & Tuunanen, M. 1997. Laadukas tapaus ei oo rajaton vapaus. Espoon-Vantaan ammattikorkeakoulun julkaisusarja A 21. Helsinki: Yliopistopaino.
- Rinne, R. 1997. Koulutus ja työ jälkimodernissa yhteiskunnassa. *Kasvatus* 28 (5), 450-461.
- Robson, C. 1993. Real world research. A Resource for social scientists and practioner researchers. Oxford: Blackwell.
- Räisänen, H. 1998. Nuorten työpajojen vaihtoehtoiset toimintamallit ja työmarkkina-asema. Työvoimapolitiittisia tutkimuksia nro 79. Helsinki: Valtion painatuskeskus.
- Saarela, P. 1998. Nuorisobarometri 1/1998. Selvitys 15-29 vuotiaiden suomalaisten nuorten koulutukseen, työhön, työelämän muutoksiin ja julkisen talouden säästöihin sekä syrjäytymiseen liittyvistä käsityksistä. Opetusministeriö. Nuorisoasiain neuvottelukunta. Helsinki.
- Siljander, P. 1996. Syrjäytyminen- aatteiden murroksen kriisi. Teoksessa P. Siljander & V- M. Ulvinen (toim.) Syrjäytymisestä selviytymiseen. 7-14.
- Siljander, P. & V-M. Ulvinen (toim.) 1996. Syrjäytymisestä selviytymiseen. Oulun yliopiston kasvatustieteiden tiedekunnan opetusmonisteita ja selosteita, 66.
- Silvennoinen, H. 1993. Pysyvän massatyöttömyyden koulutusyhteiskunta? Näkökohtia työttömyyden vaikutuksista koulutukseen ja kouluttautumiseen. Teoksessa J. Kaskinen & K. Nyyssölä (toim.) Töihin vai talkoisiin? Nuoret työ- ja koulutusmarkkinoiden murroksessa. 57-85.
- Siurala, L. 1994. Nuoriso-ongelmat modernisaatioperspektiivissä. Helsingin kaupungin tietokeskuksen tutkimuksia 3. Helsinki.
- Skogen, K. 1998. A touch of class- The persistence of class cultures among Norwegian youth. *Young. Nordic Journal of Youth Research*. 6 (2), 15-37.
- Suurpää, L. 1996. Yksilöllistä sosiaalisuutta vai sosiaalista yksilöllisyyttä? Nuorten yhteiskunnallisten identiteettien poluilla. Teoksessa L. Suurpää & P. Aaltojärvi (toim.) 51-73.
- Suurpää L. & P. Aaltojärvi (toim.) 1996. Näin nuoret. Näkökulmia nuoruuden kulttuureihin. Tietolipas 143/ SKS. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.

- Syrjälä, L., S. Ahonen, E. Syrjäläinen, S. Saari 1994. Laadullisen tutkimuksen työtapoja. Helsinki: Kirjayhtymä.
- Swärd, H. 1995. Young and poor. Young. Nordic Journal of Youth Research. 3 (3), 20-37.
- Söderlund, T. 1995. Tauko tilapäisyyteen-työllistettyjen nuorten käsityksiä pajatyöstä. Teoksessa K. Paakkunainen (toim.)1995: Nuori työtön- itkijä, katsoja vai ratkaisija. 94-108.
- Takala, M. 1992. Kouluallergia-yksilön ja yhteiskunnan ongelma. Kasvatustieteiden väitöskirja. Acta Universitatis Tamperensis ser A vol 335. Tampereen yliopisto
- Tesch, R. 1990 .Qualitative research. Analysis types and software tools. New York: The Falmer Press.
- Tuohinen, R. & Vuorinen P. 1987. Nuoret työn yhteiskunnassa. Helsinki: Otava.
- Tuohinen, R. 1990. Työlle viileä sukupolvi? Nuorten työlle antamista merkityksistä, niiden tutkimisesta ja tulkinnasta. Työpoliittinen tutkimus 6. Työministeriö. Helsinki: Valtion painatuskeskus.
- Tuohinen, T. 1995. Työhaluinen nuoriso- katoavaa kansallisvarallisuutta? Teoksessa Paakkunainen, K. (toim.) 1995: Nuori työtön- itkijä, katsoja vai ratkaisija. 128-139.
- Työpaja Avituksen toimintakertomus vuodelta 1997.
- Vehviläinen, J. 1999. Polun rakentajat. Nuorten sijoittuminen ammatilliseen koulutukseen ja työelämään. ESR- julkaisut 49. Helsinki: Oy Edita Ab.
- Vihiniemi, M. 1992. Nuorten työpajat . Turun ja Porin läänin nuorisolautakunta.
- Virtanen, P. 1995. Jos huomina tuo jotain uutta... Tutkimus pitkäaikaistyöttömien nuorten työllistämistä ja nuoria koskevan syrjäytymisproblematiikan luonteesta. Työpoliittinen tutkimus 96. Helsinki: Työministeriö.
- Virtanen, P. 1996. The making of a new underclass among the unemployed youth? Emerging social exclusion, the mechanism of integration and the need for active and network-based employment strategies. Labour policy studies, 150. Helsinki: Ministry of Labour.
- Virtanen, P. 1998. Innovatiiviset työpajat . ESR-julkaisut 14. Helsinki: Oy Edita Ab.

LIITE 1: HAASTATTELURUNKO

1. TYÖPAJAKOKEMUKSET

- *Mukaantulon tapa ja motiivit
- *Työtehtävät
- *Sosiaaliset suhteet: työkaverit, ohjaaja, asiakkaat
- *Oppimistoiminta työpajalla
- *Myönteiset/Kielteiset kokemukset pajajaksosta
- *Kehittämissuhteet

2. KOULUTUS- JA TYÖHISTORIA PAJAJAKSON JÄLKEEN

- *Työ/ koulutustilanne pajalta lähtiessä.
- *Opiskelu/työkokemukset pajajakson jälkeen
- *Työttömyyskokemukset: Kerro työttömyysajan tunnelmista.
- *Tulevaisuusodotukset erityisesti työelämän osalta

3. TYÖPAJATOIMINNAN MERKITYS

- * Työpajajakson vaikutukset elämään
- * Jos ei merkitystä, niin miksi?

4. TYÖN MERKITYS

- *Työarvostukset
- *Oman unelma-ammatin/työn piirteitä
- * Millainen työntekijä itse on?

LIITE 2: KIRJE

Jyväskylässä 3.3.1999

HEI SINÄ TYÖPAJAJAKSON KOKENUT NUORI!

Olen Jyväskylän yliopiston opiskelija ja olen tekemässä lopputyötäni. Aiheenani on nuorten kokemukset työpajatoiminnasta ja heidän elämänvaiheensa pajajakson jälkeen. Tarvitsisin nyt Sinun apuasi.

Haluaisin haastatella Sinua. Haastattelu kestää noin tunnin ja se voidaan toteuttaa yhteisesti sovitussa paikassa esimerkiksi Sinun kotonasi tai vaikkapa kahvilassa. Haastatteluajankohdaksi parhaiten sopisivat keskiviikot ja perjantait mihin vuorokaudenaikaan tahansa. Myös muista viikonpäivistä voimme neuvotella, kuten viikonlopuista.

Osallistuminen on tietenkin vapaaehtoista, mutta toivoisin Sinun suostuvan. Työpajatoiminnan kehittämisen kannalta on olennaista saada tietoa henkilöiltä, jotka ovat itse olleet siinä mukana. Osaat varmasti vastata kysymyksiin, koska olen kiinnostunut juuri Sinun kokemuksistasi ja mielipiteistäsi. Antamasi tiedot ovat täysin luottamuksellisia, eikä henkilöllisyytesi paljastu loppuraportista.

Otan Sinuun yhteyttä lähipäivinä. Voit myös itse soittaa minulle. Jätäthän nimesi vastaajaan, jos en ole tavoitettavissa.

AURINKOISTA KEVÄTTALVEA!

Terveisin

Mirka Sneek
Väliaitankatu 10 c 26
40320 Jyväskylä
puh. 050-3031511

LIITE 3: TAUSTATIETOJA

1. SUKUPUOLI

A. Nainen

B. Mies

2. SYNTYMÄVUOTESI _____

3. VANHEMPIESI AMMATIT

Äiti _____

Isä _____

4. KOULUTUKSESI ENNEN TYÖPAJAJAKSOA

A. Peruskoulu

B. Ammattikoulu Koulutusala _____

C. Lukio

D. Jokin muu, mikä? _____

5. JOS OLET JOSKUS KESKEYTTÄNYT KOULUSI, NIIN MISSÄ VAIHEESSA?

6. YHTEENLASKETTU TYÖKOKEMUKSESI ENNEN TYÖPAJAA

A. Ei lainkaan

B. Muutama kuukausi

C. 6-12 kuukautta

D. Enemmän kuin vuosi

7. TYÖTEHTÄVÄSI PAJALLA _____

8. KÄVITKÖ TYÖPAJAJAKSON LOPPUUN?

A. Kyllä

B. Ei

KIITOS!